

ธมมปทฎฐกถา ทุติโย ภาค

๒. อุปปมาทวคความณณา

๑. สามาวตีวตถุ. ๖
๒. กุมภโฆสกวตถุ. ๕๖
๓. จุฬปนถตถุ. ๖๓
๔. พาลนภขตถุ. ๗๔
๕. มหากสสพตถุ. ๗๖
๖. เทวสหายภิกขุวตถุ. ๗๗
๗. สกกวตถุ. ๗๙
๘. อณฺญตรภิกขุวตถุ. ๙๒
๙. นิคมวาลิติสสพตถุ. ๙๓

๓. จิตตวคความณณา

๑. เมฆียตถุ. ๙๖
๒. อณฺญตรภิกขุวตถุ. ๙๘
๓. อุกถตถุ. ๑๐๕
๔. ภาคินยสงฆรทตถุ. ๑๐๘
๕. จิตตทตถุ. ๑๑๑
๖. อารทวิปสสภิกขุวตถุ. ๑๑๖
๗. ปุติคตตตถุ. ๑๒๐
๘. นนทโคपालวตถุ. ๑๒๓
๙. โสเรยตถุ. ๑๒๕

คลิกที่หัวข้อเพื่อไปยังหน้าที่ต้องการ – กด Home เพื่อกลับมายังหน้าแรก

PaliDict ๑๓ ม.ค.๖๑ จัดหน้าด้วยโปรแกรม LibreOffice 5

แผนผังประกอบ: แผนที่ยัมพูทวีป • สถานที่จำพรรษา • ลำดับเหตุการณ์พระพุทธศาสนา • ราชวงศ์และตระกูลต่างๆ •

๒. อุปปมาทวคความณณา

๑. สามาวตีวตถุ..... ๖
- [กษัตริย์ ๒ สหาย]..... ๖
- [เรียนมนต์และพิณ]..... ๖
- [พระเจ้าอุเทนกับนกหัสติลิงค์]..... ๘
- [อัลลกับปตาสเสยพิธิ]..... ๙
- [กุมารอุเทนยกทัพช้าง]..... ๑๐
- [สองผ้าเมียเดินทางไปหาอาชีพ]..... ๑๒
- [นายโกตฺฐลิกตายไปเกิดเป็นสุนัข]..... ๑๓
- [สุนัขตายเพราะอาลัยในพระเจ้าอุเทน]..... ๑๓
- [สุนัขไปเกิดเป็นโฆสกเทพบุตร]..... ๑๕
- [เหตุทำให้เทพบุตรเคลื่อน ๔ อย่าง]..... ๑๕
- [โฆสกเทพบุตรไปเกิดในกรุงโกสัมพี]..... ๑๕
- [นางกาลินำโฆสกทารกไปให้โคเหยียบ]..... ๑๖
- [นางกาลินำโฆสกไปให้เกวียนทับ]..... ๑๗
- [นางกาลินำโฆสกไปทิ้งที่ป่าช้าผิดิบ]..... ๑๗
- [นางกาลินำโฆสกไปโยนแห]..... ๑๘
- [ให้ทุกข์แก่ท่านทุกข์นั้นถึงตัว]..... ๑๘
- [ทำร้ายผู้ไม่ทำร้ายตอบ ย่อมถึงฐานะ ๑๐]..... ๒๐

- [อุบายใหม่ของเศรษฐี]..... ๒๐
- [ความรักเกิดขึ้นด้วยเหตุ ๒ ประการ]..... ๒๑
- [ลูกสาวเศรษฐีแปลงสาส์น]..... ๒๑
- [นายโฆสกะได้ภรรยา]..... ๒๒
- [เศรษฐีเสียใจจนเกิดโรค]..... ๒๒
- [เศรษฐีทำกาละ]..... ๒๔
- [พระเจ้าอุเทนประธานตำแหน่งเศรษฐีแก่นายโฆสกะ]..... ๒๔
- [นายโฆสกะรับตำแหน่งเศรษฐี]..... ๒๕
- [ทำลายฝาเรือนหนี ย่อมพ้นอหิวาตก]..... ๒๖
- [เพราะทำร้าย จึงชื่อสามาวตี]..... ๒๘
- [พระเจ้าอุเทนได้อัครมเหสี]..... ๒๙
- [พระเจ้าอุเทนถูกจับ]..... ๓๐
- [พระเจ้าจันทปชโชตให้ลูกสาวเรียนมนต์]..... ๓๑
- [พระอัครมเหสีองค์ที่ ๒ ของพระเจ้าอุเทน]..... ๓๒
- [พาหนะ ๕ ของพระเจ้าจันทปชโชต]..... ๓๔
- [ประวัติที่จะได้พาหนะเหล่านั้น]..... ๓๔
- [พระเจ้าอุเทนหนี]..... ๓๕
- [ประวัตินางมาคันทिया]..... ๓๖
- [สามเศรษฐีกับดาบส]..... ๓๘

[ประวัติเทวดา].....	๓๙	[ธิดาเศรษฐีได้ทาสเป็นสามี].....	๖๓
[ดาบสล้อมใส่อกบวช].....	๔๐	[มีบุตรด้วยกัน ๒ คน].....	๖๓
[๓ เศรษฐีสร้างวิหาร].....	๔๑	[ตั้งชื่อเด็กทั้ง ๒].....	๖๔
[นายสุมนมาลาการเลี้ยงภิกษุสงฆ์].....	๔๒	[มหาปณิกะแปลกใจในเรื่องญาติของตน].....	๖๔
[นางขุชุตดาเลิศในทางแสดงธรรม].....	๔๓	[พายุพัดทั้ง ๒ ไปหาตา].....	๖๔
[ประวัติหน้าต่าง].....	๔๓	[มหาปณิกะออกบวช].....	๖๕
[พระศาสดาผจญกับการแก้แค้น].....	๔๔	[มหาปณิกะบรรลุอรหัต].....	๖๕
[พระนางมาคันถียาหาความด้วยเรื่องไก่].....	๔๕	[มหาปณิกะปรารถนีน้องชาย].....	๖๕
[พระนางมาคันถียาหาความด้วยเรื่องงู].....	๔๖	[จุฬปณิกะบวชแล้วกลายเป็นคนโง่].....	๖๕
[พระเจ้าอุเทนลงโทษพระนางสามาวดี].....	๔๗	[บุรพกรรมของพระจุฬปณิกะ].....	๖๖
[พระเจ้าอุเทนประทานพรแก่พระนางสามาวดี].....	๔๗	[จุฬปณิกะถูกพระพี่ชายประณาม].....	๖๖
[พระราชาทรงถวายจีวรแก่พระอานนท].....	๔๘	[พระจุฬปณิกะหนีไปสีกแต่สีกไม่ได้].....	๖๖
[พระนางสามาดีถูกไฟคลอก].....	๔๙	[พระศาสดาทรงรับรองให้อยู่ต่อไป].....	๖๗
[พระเจ้าอุเทนลงโทษพระนางมาคันถียากับพวก].....	๕๐	[พระจุฬปณิกะเจริญภาวนาบรรลุพระอรหัต].....	๖๗
[ความตายของพระนางสามาวดี ควรแก่กรรมในปางก่อน].....	๕๑	[บุรพกรรมของพระจุฬปณิกะ].....	๖๘
[บุรพกรรมของพระนางสามาวดีกับบริวาร].....	๕๑	[พระจุฬปณิกะนิรมิตตนเป็นภิกษุพันรูป].....	๖๘
[บุรพกรรมของนางขุชุตตรา].....	๕๒	[พระศาสดารับสั่งให้จุฬปณิกะอนุโมทนา].....	๖๙
[พระศาสดาเสด็จมาแสดงธรรมที่ธรรมสภา].....	๕๓	[พวกภิกษุปรารถนาพระคุณของพระศาสดา].....	๖๙
[แก้อรรถ].....	๕๓	[พระศาสดาเสด็จไปที่ประชุมภิกษุสงฆ์].....	๖๙
๒. กุมภโฆสกวตฺถุ.....	๕๖	[ทรงรำพึงถึงอาการของภิกษุบริษัท].....	๖๙
[กุมภโฆสกะกลัวตายหนีไปอยู่ภูเขา].....	๕๖	[เรื่องมถนพเรียนศิลปะในกรุงตักกสิลา].....	๗๐
[เขากลับมาบ้านเดิม ไม่มีใครจำได้].....	๕๖	[พระเจ้าแผ่นดินตรวจความเป็นไปของราชกุมาร].....	๗๐
[กุมภโฆสกะรับจ้างทำงาน].....	๕๖	[ทรงเห็นโจรหนีเพราะมนต์ของมถนพ].....	๗๑
[พระเจ้าพิมพิสารทรงทราบฐานะของกุมภโฆสกะ].....	๕๗	[กุสโลบายของพระราชา].....	๗๑
[นางสนมรับอาสาพระเจ้าพิมพิสาร].....	๕๗	[พวกภิกษุชมพระจุฬปณิกะ].....	๗๒
[นางสนมกับธิดาพักอยู่ในเรือนกุมภโฆสกะ].....	๕๗	[พระศาสดาสอนให้ทำที่พึ่งด้วยธรรม ๔ ประการ].....	๗๒
[กุมภโฆสกะเสียรู้นางสาววัง].....	๕๘	[แก้อรรถ].....	๗๒
[กุมภโฆสกะได้ลูกสาวของนางสนมเป็นภรรยา].....	๕๘	๔. พาลนภตตวตฺถุ.....	๗๔
[กุมภโฆสกะต้องจ่ายทรัพย์เพราะอุบายของนางสนม].....	๕๙	[คนพาลชาวเมืองสวตถิเลนนักชัศตร].....	๗๔
[นางสนมส่งทรัพย์ของกุมภโฆสกะ ไปถวายพระราชา].....	๕๙	[คนพาลกับคนฉลาดมีอาการต่างกัน].....	๗๔
[กุมภโฆสกะถูกอุตุตัวไปเฝ้าพระราชา].....	๕๙	[แก้อรรถ].....	๗๔
[พระราชาทรงซักถามกุมภโฆสกะ].....	๖๐	๕. มหากัสสปตเถรวตฺถุ.....	๗๖
[กุมภโฆสกะเผยจำนวนทรัพย์].....	๖๐	[พระเถระตรวจดูสัตว์โลกด้วยทิพพจักขุ].....	๗๖
[กุมภโฆสกะได้รับตำแหน่งเศรษฐี].....	๖๑	[แก้อรรถ].....	๗๖
[คุณธรรมเป็นเหตุเจริญแห่งยศ].....	๖๑	๖. เทวสหยภิกษุวตฺถุ.....	๗๗
[แก้อรรถ].....	๖๑	[ภิกษุ ๒ รูปมีปฏิปทาต่างกัน].....	๗๗
๓. จุฬปณิกตเถรวตฺถุ.....	๖๓	[พระศาสดาตรัสถามภิกษุทั้ง ๒].....	๗๗

[ผู้มีปัญญาดีย่อมละทิ้งผู้มีปัญญาทราม].....๗๘
 [แก้อรธ].....๗๘

๗. สกกวตฺถุ.....๗๙
 [เหตุที่ท้าวสักกะได้พระนามต่างๆ].....๗๙
 [ท้าวสักกะบำเพ็ญกุศลเมื่อเป็นมฆมาณพ].....๘๐
 [เรื่องมฆมาณพ].....๘๐
 [มฆมาณพได้สหาย ๓๓ คน].....๘๑
 [สหาย ๓๓ คน ถูกหาว่าเป็นโจร].....๘๑
 [ช่างไม่เหยียบ เพราะอากาศแห่งเมตตา].....๘๒
 [ชน ๓๓ คนได้รับพระราชทาน].....๘๒
 [มฆมาณพกับพวกสร้างศาลา].....๘๒
 [มฆมาณพมีภริยา ๔ คน].....๘๓
 [นางสุธรรมาได้ร่วมกุศลสร้างศาลาด้วย].....๘๓
 [เรื่องช่างเอราวัณ].....๘๓
 [มฆมาณพบำเพ็ญวัตตบ ๗ ประการ].....๘๔
 [เทวดาก็บอสูรทำสงครามกัน].....๘๕
 [เทพบุตร ๓๓ องค์นั่งบนกระพองช่างเอราวัณ].....๘๖
 [ภริยาของมฆมาณพ ๓ คนก็เกิดในภพดาวดึงส์].....๘๗
 [ท้าวสักกะโอวาทนางสุชาดาผู้เป็นนางนงกยาง].....๘๗
 [นางสุชาดาท่องเที่ยวอยู่ในภพต่างๆ].....๘๘
 [นางสุชาดา ธิดาของอสูร].....๘๙
 [ท้าวสักกะปลอมเป็นอสูร ชิงนางสุชาดา].....๘๙
 [พวกอสูรกลัวท้าวสักกะ].....๙๐
 [อานิสงส์ความไม่ประมาท].....๙๑
 [แก้อรธ].....๙๑

๘. อณฺฎตรภิกขวตฺถุ.....๙๒
 [ภิกษุนั่งพิจารณาไฟไหม้ป่าเป็นอารมณ์].....๙๒
 [ปฏิบัติตัดสังโยชน์].....๙๒
 [แก้อรธ].....๙๒

๙. นิคมวาลิติสฺสตเถรวตฺถุ.....๙๓
 [พระเถระที่ยอมรับบิณฑบาตแต่ในบ้านญาติ].....๙๓
 [พระเถระได้รับสาธุการจากพระศาสดา].....๙๓
 [เรื่องนกแขกเต้า].....๙๓
 [ท้าวสักกะทรงทดลองพญานกแขกเต้า].....๙๓
 [ภิกษุควรปรารภน้าน้อยและมีสันโดษ].....๙๔
 [แก้อรธ].....๙๔

๓. จิตตวคฺคความณฺณา

๑. เมฆียตเถรวตฺถุ.....๙๖
 [พระเมฆิยะถูกวิตกรอบง่า].....๙๖
 [แก้อรธ].....๙๖

๒. อณฺฎตรภิกขวตฺถุ.....๙๘
 [อุบาสิกাজัดที่อยู่ถวายภิกษุ ๖๐ รูป].....๙๘
 [ภิกษุ ๖๐ รูปทำกติกากัน].....๙๘
 [ภิกษุมาประชุมกันด้วยเสียงระฆัง].....๙๘
 [อุบาสิกาเจริญสมณธรรมตามที่ภิกษุบอก].....๙๙
 [อุบาสิกาบรรลุมรรค ๓ ผล ๓ ก่อนภิกษุ].....๙๙
 [ภิกษุ ๖๐ รูปบรรลุพระอรหัต].....๑๐๐
 [พระศาสดาตรัสถามสุขทุกข์กะภิกษุเหล่านั้น].....๑๐๐
 [อุบาสิกาจักของถวายตามที่ภิกษุต้องการ].....๑๐๐
 [ภิกษุลาอุบาสิกา กลับไปเฝ้าพระศาสดา].....๑๐๑
 [พระศาสดาแนะให้รักษาจิตอย่างเดียว].....๑๐๒
 [แก้อรธ].....๑๐๒
 [ภิกษุนั้นกลับไปสู่มาตีกคามอีก].....๑๐๓
 [พระเถระบรรลุพระอรหัตและระลึกชาติได้].....๑๐๓
 [อุบาสิกาใคร่ครวญดูบรรพชิตกิจของพระเถระ].....๑๐๓
 [พระเถระนิพพาน].....๑๐๔

๓. อุกฺกณฺฐิตภิกขวตฺถุ.....๑๐๕
 [พระเถระแนะนำอุบายพ้นทุกข์แก่เศรษฐีบุตร].....๑๐๕
 [อยากสึกจนชอบผม].....๑๐๕
 [รักษาจิตอย่างเดียว อาจพ้นทุกข์ได้].....๑๐๖
 [แก้อรธ].....๑๐๖

๔. ภาคินเณยสงฆรฺกขิตตเถรวตฺถุ.....๑๐๘
 [พระเถระไม่รับผ้าสาฎกที่พระหลานชายถวาย].....๑๐๘
 [พระหลานชายนึกถึงฆราวาสวิสัย].....๑๐๘
 [พระเถระถูกพระหลานชายตี].....๑๐๙
 [พระศาสดาตรัสถามเหตุที่เกิดขึ้น].....๑๐๙
 [สำรวมจิตเป็นเหตุให้พ้นเครื่องผูกของมาร].....๑๑๐
 [แก้อรธ].....๑๑๐

๕. จิตตหตฺถเถรวตฺถุ.....๑๑๑
 [เขาเที่ยวตามโค จนอ่อนเพลีย].....๑๑๑
 [เขาบวชเป็นภิกษุ].....๑๑๑
 [เขาบวชๆ สึก ถึง ๖ ครั้ง].....๑๑๑
 [ครั้งที่ ๗ เขาเกิดธรรมสังเวช จึงบวชไม่สึก].....๑๑๒
 [บรรลุพระอรหัตแล้วถูกหาว่าพูดไม่จริง].....๑๑๒

[แก้อรุณ]	๑๑๓
[กิลีสทำผู้มีอุปนิสัยแห่งพระอรหันต์ ให้เศร้าหมองได้]	๑๑๔
[เรื่องบัณฑิตจอบเหียน]	๑๑๔
๖. อารทวิปัสสกภิกขุวตถุ	๑๑๖
[ภิกษุ ๕๐๐ รุปอยู่ในโพรสนธ์]	๑๑๖
[เทวดาทำอุบายหลอนภิกษุ]	๑๑๖
[พระศาสดาประทานอาวุธ]	๑๑๗
[เทวดากลับได้เมตตาคจิต]	๑๑๗
[พระสัมมาสัมพุทธตรัสศากากำชับ]	๑๑๘
[แก้อรุณ]	๑๑๘
๗. ปุติคตติสสเถรวตถุ	๑๒๐
[พระเถระกายเน่า]	๑๒๐
[พระพุทธเจ้าทรงพยาบาลและทรงแสดงธรรม]	๑๒๐
[แก้อรุณ]	๑๒๑
[พระปุติคตติสสเถระนิพพาน]	๑๒๑
[บุพพกรรมของพระติสสะ]	๑๒๒
[ประมวลผลกรรม]	๑๒๒

๘. นนทโคपालวตถุ	๑๒๓
[นายนั้นทะเลบหลีกราชภัย]	๑๒๓
[พระศาสดาไปโปรดนายนั้นทะเล]	๑๒๓
[พวกภิกษุโทษพระศาสดาว่า ทำให้นายนั้นทะเลถูกฆ่า]	๑๒๓
[จิตที่ตั้งไว้ผิด ทำความฉิบหายให้ยิ่งกว่าเหตุใดๆ]	๑๒๓
[แก้อรุณ]	๑๒๔
๙. โสเรยตเถรวตถุ	๑๒๕
[เศรษฐีบุตรกลับเพศเป็นหญิงแล้วหลบหนี]	๑๒๕
[พวกเพื่อนและพ่อแม่ออกติดตามแต่ไม่พบ]	๑๒๕
[นางเดินตามพวกเกวียนไปเมืองตักสิลา]	๑๒๕
[ได้เป็นภริยาของลูกชายเศรษฐีในเมืองนั้น]	๑๒๖
[ชายอาจกลับเป็นหญิง และหญิงอาจกลับเป็นชายได้]	๑๒๖
[นางคลอดบุตร]	๑๒๖
[นางได้พบกับเพื่อนเก่า แล้วเล่าเรื่องให้ฟัง]	๑๒๖
[นางขอขมาพระมหากัจจายนเถระ]	๑๒๗
[เขากลับเพศเป็นชาย แล้วบวชได้บรรลอรุหัตผล]	๑๒๘
[จิตที่ตั้งไว้ชอบดียิ่งกว่าเหตุใดๆ]	๑๒๙
[แก้อรุณ]	๑๒๙

๒. อุปมาทศคุณ

๑. สามาวติวตฤ.

“อุปมาโท อมตํ ปทนต์ อิมํ ธรรมเทศนํ สตถา โกสมพียํ” อุปนิสสาย ไชสิตารามะ วิหรนโต
สามาวตีปมุขานํ ปณจนนํ อิตถีสถานํ มาคนทियปมุขานนจ ตสสา ปณจนนํ ญาตีสถานํ มรณพยสนํ อารพภ กเถสิ.

ตตฺรารยํ อนุปุพพิกา

[กษัตริย์ ๒ สหาย]

อติเต “อลลภปฺรฎฐเ อลลภปฺรชา นาม เวฏฐทีปกรฎฐเ เวฏฐทีปกรชา นามาติ อิมะ เทว
ทหฺรกาลโต ปฏฐาย สหายกา หุตฺวา เอกาจฺริยกุลํ สิปปี อุกคณหิตฺวา อตตโน อตตโน ปิตุนํ อจฺเจน ฉตฺตํ อุตฺสาเปตฺวา
ทสทสโยชนิกะ ฎฐเ ราชานอ อหฺลํ.

เต กาลน กาลํ สมากนตฺวา เอกโต ติฏฐนฺตา นิสิตนฺตา นิพชนฺตา มหาชนํ ชายมานนจ มียมานนจ ทิสฺวา
“ปรโลกํ คจฺจนตํ อนุคจฺจนโต นาม นตฺถิ, อนตฺมโส อตตโน สรียํ, สพฺพํ ปหาย คนตพฺพํ, กิโนน ฆราวาเสน, ปพฺพชิสฺสามาติ
มนเตตฺวา รชชานิ ปุตฺตทารสฺส นียยาเทตฺวา อีสิปพพชชํ ปพฺพชิตฺวา หิมวตฺตปฺเทเส วสนฺตา มนตฺยีสํ
“มยํ รชชํ ปหาย ปพฺพชิตา น ชีวิตํ อสกโกนฺตา, เต มยํ เอกฎฐาเน วสนฺตา อปพฺพชิตสทิสฺยาเยว โหเม, ตสฺมา วิสุํ วสิสฺสาม,
ตฺวํ เอตสฺมี ปพฺพเต วส, อหํ อิมสฺมี ปพฺพเต วสิสฺสามิ, อนวชฺตมาสํ ปน อโปสททิวเส เอกโต ภาวิสฺสามาติ.

อถ เนสํ เอตทโทสิ “เอวปี โน คนสงฺกณิกาว ภาวิสฺสติ, ตฺวํ ตว ปพฺพเต อคฺคิ ชาเลยฺยาสิ, อหํ มม ปพฺพเต อคฺคิ ชาเลสฺสามิ,
ตาย สญฺญาย อตฺถิภาวํ ชานิสฺสามาติ.

เต ตถา กรียส.

[เรียนมนต์และพิณ]

อถาปรภาเค เวฏฐทีปกตาปโส กาลํ กตฺวา มหฺสกุโข เทวราชา หุตฺวา นิพพตฺติ.

ตโต อชฺตมาเส สมปตฺเต^๒, อคฺคิ อทิสฺวา อิตโร “สหายโก เม กาลกโตติ อญฺญาสิ.

อิตโรปิ นิพพตฺตกขณฺเวยว อตตโน เทวสิริ โอลเกตฺวา กम्मํ อุปฺชาเรนโต เนกขมฺมโต^๓ ปฏฐาย อตตนา^๔ กตฺกิริยํ ทิสฺวา
“อิทานาหํ คนตฺวา มม สหายกํ ปสฺสิสฺสามิติ จินเตตฺวา ตสฺมี ขณฺเ ตํ อตตภาวํ วิชิตฺวา
มคฺคฺมุพฺหปฺริโส^๕ วิย ตสฺส สนตฺถิ กนตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมนตํ อญฺญาสิ.

อถ นํ โส อาห “กุโต อากโตสฺสิติ.

๑ ม. ย. โกสมพีย.

๒ ส. ย. ปพพเต

๓ ส. ม. นิขมมนโต.

๔ ส. ม. ย. อตตโน ตปจิริย.

๕ ส. ม. ย. มคคิกปฺริโส.

“มคคฺมุหฺหปุริโส อหํ ภาณเต, ทูโรโต ว อาคโตมฺหิ, กิ ปน ภาณเต อโย อิมสฺมี ฐาเน เอกโก ว วสติ, อญฺญปิ โกจิ อตฺถิติ อาห.

“อตฺถิ เม เอโก สหายโกติ.

“กุหิ โสติ.

“เอตสฺมี ปพฺพเต วสติ, อุโปสถทิวเส ปน อคฺคิ น ชาเลสิ, นฺน มโต ภาวิสฺสตีติ.

“เอวํ ภาณเตติ.

“เอวมาวุโสติ.

“อหํ โส ภาณเตติ.

“กุหิ นิพฺพตฺโตสฺสีติ.

“เทวโลเก มหฺสฺสโก เทวราชา หุตฺวา นิพฺพตฺโตสฺมี, ภาณเต ‘อโย อิมสฺมี ฐาเน อาคโตมฺหิ,
อปิ นฺ โย อโยยานํ อิมสฺมี ฐาเน วสนฺตํ โกจิ อุปทฺทโว อตฺถิติ.

“อาม อาวุโส, หตฺถิ^๑ นิสฺสาย กิลมามีติ.

“กิ ปน โว ภาณเต หตฺถิ กโรนฺตีติ.

“สมมชชนฺฐาเน ลนฺทํ ปาเตนฺติ, ปาเทหิ ปหฺริตฺวา ปิสฺสุ อฺทฺธรฺนฺติ, สฺวาทํ ลนฺทํ ฉชฺเตนฺโต ปิสฺสุ สมนํ กโรนฺโต กิลมามีติ.

“กิ ปน เตสํ อนาคมนํ อิจฺฉาติ.

“อามาวุโสติ.

“เตนหิ เตสํ อนาคมนํ กริสฺสามิตี ตาปสฺสฺส หตฺถิกนฺตวิณฺญฺเจว หตฺถิกนฺตมนฺตลฺลจ อทาสิ.

ทพฺพโต จ ปน วิณฺยา ติสฺโส ตนฺตีโย ทสฺเสตฺวา ตโย มนฺเต อุกฺคณฺหาเปตฺวา

“อิมํ ตนฺตี ปหฺริตฺวา อิมสฺมี มนฺเต วุตฺเต, นีวตฺติตฺวา โอลฺเกตฺปิ อสฺกโกนฺตา หตฺถิ ปลายนฺติ;

อิมํ ตนฺตี ปหฺริตฺวา อิมสฺมี มนฺเต วุตฺเต, นีวตฺติตฺวา ปจฺจโต โอลฺเกนฺตา ปลายนฺติ;

อิมํ ตนฺตี ปหฺริตฺวา อิมสฺมี มนฺเต วุตฺเต, หตฺถิ ยฺถปติ ปิฏฺฐิ อฺปนาเมนฺโต^๒ อาคจฺจตีติ อจฺจิตฺวา

“ยํ โว รุจฺจติ, ตํ กรเยยฺยาถาติ วตฺวา ตาปสฺสํ วนฺทิตฺวา ปกฺกามิ.

ตาปสฺสํ ปลายนฺตํ วตฺวา ปลายนฺตฺนฺตี ปหฺริตฺวา หตฺถิ ปลายเปตฺวา วสิ.

๑ ส. ย. หตฺถิ.

๒ ส. ม. ย. อฺปเนนฺโต.

สา เมฆอุตุยจ^๓ อรุณคคมนตรีอุตุยจ คเหตวา ชาตตตวา ปุตตสส “อุเทโนติ นามมกาสิ.

[อัลลกะปตวาบสเสยพริ]

อลลกะปตวาบสสสปี โข ตโต อวิหุเร วสนภูฐาน โหติ.

โส ปกตिया วสสทิวเส สิตภเยน ผลาผลตถาย วณัน ปวิสติ,
ตัม รุกขมุล คณตวา สกุณน ชาติตมंसานัน อภูฐี^๒ อหริตวา โภฏฐตวา รส ปจิตวา ปวัตติ,
ตสมา ตัมทิวสปี “อภูฐี อหริสสามิติ ตตถ คณตวา รุกขมุเล อภูฐี ปริเยสนโต
อุปริ ทารกสททำ สุตวา โอลเกนโต เทวี ทิสวา “กาสิ ตวนติ วตวา
“มานุสิมหิติ (วุตเต), “กถ อาคตาสีติ (ปจจิตวา)
“หตถิลิงคสกุณน อานิตมหิติ วุตเต, “โอตตราติ อาห.

“ชาตีสสมภทโต ภายามิ อຍຍาติ.

“กาสิ ตวนติ.

“ขตติยาติ.

“อหปี ขตติโยวาติ.

“เตนหิ ขตติยมายิ กเถหิติ.

โส กเถสิ.

“เตนหิ อารุยห, ปุตตกัม เม โอตาเรหิติ.

โส เอเกน ปสเสน อภิรุหมมคคัม กตวา อภิรุหิตวา ทารก คณหิตวา,
“มา มหตเถน ฉูปิตติ วุตเต, ตัม อจฉูปิตวาว ทารก โอตาเรสิ.

เทวีปิ โอตริ.

อถ น อสสมปท เนตวา สีสภท ออกตวา ว อนุกมพาย ปฏิกคคิ,
นิมมกขิกมจ อหริตวา สยชาตสาสิ อหริตวา ยาคุ ปจิตวา อทาสิ.

เอวံ ตสมี ปฏิกคคณเต, सा अप्रकाके जिनतेसि

“อห เนว อาคตมคคัม น คมนมคคัม ชานามิ, อิมินาปี เม สทธี วิสสาสมตตปี นตถิ,
สเจ ปนาย อมเท ปหาย กตถจि कमिससि, อุโภปิ อีเชว มरณं पापुणिससाम,
यङ्गीयजि गतवा इमिसस सिंल गिणहितवा, यथा मं न मुणुजตุ”, तदा गातुं वग्णुत्ति.

๓ ส. ม. ย. ปพพตอุตุยจ.

๒ ส. ย. อภูฐี.

๓ ส. ย. มุณุจติ.

อถ นํ ทุนนิวตฺตฺพปารุตฺตฺสเนน ปโลเกตฺวา สิลวินาสํ ปาเปสฺ.

ตโต ปฏฺฐาย เทวปี สมคฺคสํวาสํ วสฺสํ.

[กุมารอุเทนยกทัพช้าง]

อถกทิวสํ ตาปโส นกฺขตฺตโยคํ โอลเณโต ปฺรนตฺปสฺส นกฺขตฺตปีฬนํ ทิสฺวา “ภทฺเท โกสมฺพฺยํ ปฺรนตฺปราชา มโตติ อาห.

“กสมฺมา อยฺย เหวํ วเทสิ? กิเนเต เตเน สทฺธิ อามาโต อตฺถิติ.

“นตฺถิ ภทฺเท, นกฺขตฺตปีฬนมฺสฺส ทิสฺวา เหวํ วทามิตี.

สา ปโรทฺธิ.

อถ นํ “กสมฺมา โรทฺสีตี ปุจฺฉิตฺวา, ตาย ตสฺส อตฺตโน สามิกภาเว อุกฺขาเต, อาห

“มา ภทฺเท โรทฺธิ, ชาตสฺส นาม นียโต มจฺจุตี.

“ชานามิ อยฺยาตี.

“อถ กสมฺมา โรทฺสีตี.

“ปุตฺโต เม กุลสนฺตกสฺส รชชสฺส อนุจฉฺวิโก, สเจ ตตฺรารํ ภวิสฺสตี, เสตจจตฺตํ อุสสาปยิสฺสตี; อิทานิ มหาชานิกโก วัต ชาโตติ โส เณ โรทามิ อยฺยาตี.

“โหตุ ภทฺเท, มา จินฺตฺยิ, สจสฺส รชชํ ปตฺถเอสฺสิ, อหฺมสฺส รชชลภนาการํ กริสฺสามิตี.

อถสฺส หตฺถิกนฺตวิณฺญเจะ หตฺถิกนฺตมนฺเต จ อทาสฺสิ.

ตทา อนเณกานิ หตฺถิสฺตสฺสทฺสฺสานิ อาคนฺตฺวา วมฺมฺรูกฺขมฺมุเล นิสฺสีหนฺติ.

อถ นํ อาห “หตฺถิสฺส อเนกเตสฺสเยว, รุกฺขํ อภฺริทฺติวฺวา, เตสฺส อากเตสฺส, อิมํ มนฺตํ วัตฺวา อิมํ ตนฺตี ปฺหร,

สพฺเพ นีวตฺติวฺวา โอลเณตฺปิ อสฺกโกณฺตา ปลายิสฺสนฺติ. อโถตฺริวฺวา อากฺจเญยฺยาสีตี.

โส ตถา กตฺวา อาคนฺตฺวา ตํ ปวตฺตี อโรเจสฺสิ.

อถ นํ ทฺตฺยทิวเส อาห “อชฺช อิมํ มนฺตํ วัตฺวา อิมํ ตนฺตี ปฺหเรยฺยาสฺสิ, หตฺถิ นีวตฺติวฺวา ปจฺจโต โอลเณนฺตา ปลายิสฺสนฺตีตี.

ตทาปี ตถา กตฺวา อาคนฺตฺวา ตํ ปวตฺตี อโรเจสฺสิ.

อถสฺส มาตฺรํ อามนฺเตวฺวา “ภทฺเท ปุตฺตสฺส เต สาสฺนํ เทหิ, เอโต ว คนฺตฺวา ราชา ภวิสฺสตีตี อาห.

สา ปุตฺตํ อามนฺเตตฺวา “ตาด ตฺวํ โกสมพิยํ ปฺรณตฺปฺรณฺโณ ปุตฺโต, มํ สคฺพํ หตฺถิลิงคฺสกุโณ อานสฺสิตฺติ วตฺวา
เสนาปติอาทินํ นามานิ อัจจิกฺขิตฺวา “อสทฺทหนฺดานํ อิมํ ปิตุํ ปารุปนกมฺพลญฺเจว ปิลนฺธนฺมฺพุทฺธิกญฺจ ทสฺเสยฺยาสฺสิตฺติ วตฺวา”
อุยฺโยเชลฺสิ.

กุมารโ ตาปสํ “อิทานิ กิ โกรมฺมิตฺติ อาห.

“รฺกฺขสฺส เหมจฺฉิมฺสาชาย นิสฺสิตฺติวา อิมํ มนฺตํ วตฺวา อิมํ ตนฺตี ปฺหฺร, เขมฺมฺภูหฺตฺถิตฺติ เต ปิฏฺฐิ อฺปนฺนาเมตฺวา อฺปสงฺกมฺมิสฺสิตฺติ,
ตฺวํ ตสฺส ปิฏฺฐิยํ นิสฺสินฺโนว คนฺตฺวา รชฺชํ คณฺหาหิตฺติ.

โส มาตาปิตโร วณฺทิตฺวา ตถา กตฺวา อากตฺสส หตฺถิลินฺ ปิฏฺฐิยํ นิสฺสิตฺติวา ตํ กณฺเณ มนฺตฺย
“อหํ โกสมพิยํ ปฺรณตฺปฺรณฺโณ ปุตฺโต, เปตฺติกํ เม รชฺชํ คณฺหิตฺวา เทหิ สามิตฺติ.

โส ตํ สุตฺวา “อเนกานิ หตฺถิสหฺสฺसानิ สนนฺิปตฺนตฺตุติ หตฺถิรฺว รฺวิ. อเนกานิ หตฺถิสหฺสฺसानิ สนนฺิปตฺสึ.

ปฺน “ชฺฉินฺณหตฺถิตฺติ ปฺฏิกกมฺนตฺตุติ รฺว รฺวิ. ชฺฉินฺณหตฺถิตฺติ ปฺฏิกกมฺมึ.

ปฺน “อติตฺรฺรฺมา หตฺถิตฺติ นฺิวตฺตฺนตฺตุติ รฺว รฺวิ. เตปิ นฺิวตฺตฺสึ.

โส อเนเกหิ โยธหตฺถิสหฺสฺเสหฺว ปฺริวฺโต ปจฺจนฺตคฺคามํ ปตฺวา
“อหํ รณฺโณ ปุตฺโต, สมฺปตฺตี ปตฺถยมาณา มยา สทฺธี อากจฺฉนฺตฺตุติ

ตโต ปฏฺฐาย มนุสฺสสฺสงฺคหํ กโรนฺโต คนฺตฺวา นครํ ปฺริวาเรตฺวา “ยฺพุธํ วา เม เทนฺตุ รชฺชํ วาติ สาสนํ เปเสลฺสิ.

นาคฺรา อาหํสึ “มยํ เทวปิ น ทสฺสาม, อมฺหากํ หิ เทวี ครุคฺคฺพฺภา หตฺถิลิงคฺสกุเณน นีตา^๑,
ตสฺสา อตฺถิภาวํ วา นตฺถิภาวํ วา น ชานาม, ยาว ตสฺสา ปวตฺตี น^๒ สฺโณม, ตาว เนว ยฺพุธํ ทสฺสาม น รชฺชนฺติ.

ตทา กิร ตํ ปเวณฺรชฺชํ อโหลฺสิ.

ตโต กุมารโ “อหํ ตสฺสา ปุตฺโตติ วตฺวา เสนาปติอาทินํ นามานิ กเถตฺวา
ตถापि อสทฺทหนฺดานํ รตตกมฺพลญฺจ มฺพุทฺธิกญฺจ ทสฺเสลฺสิ.

เต ตํ รตตกมฺพลญฺจ มฺพุทฺธิกญฺจ สลฺขานิตฺวา นิกฺกงฺขา หุตฺวา ทวารํ วิวริตฺวา ตํ รชฺเช อภิสฺสิยจฺจึ.

อຍံ ตาว อฺอุเทนສສ အုပ္ပတိ.

๑ สී. ย. ทตฺวา.

๒ สී. ย. หตฺถิลิงคฺสกุเณนาหตา.

๓ สී. ย. นาติ นตฺถิ.

[สองฝั่งแม่น้ำเดินทางไปหาอาชีพ]

อลลกปรภฏฐ^๑ ปน ทุพภิกเข อุปปนเน, ซีวิตุ อสกโกนโต เอโก โกตุลลโก นาม มนุสโส กาลี นาม
ตรุณปุตต์ ภริย อาทาย^๒ “โกสมพีย คนตวา ซีวิสสามาตี” ปาเถย คเหตุวา นิกขมิ.

“อหิวาตกโรเคน มหาชเน มรณเต, นิกขมิตีปี วทนติเยว.

เต คจฉนตา, ปาเถยเย ปริกชีเณ, ชุทาภิกุตา ทารกั วหิตุ นาสกชีสุ.

อถ สามโก ปชาปตี อาท “ภทเท มย ซีวนตา ปุน ปุตต์ ลภิสสาม, ฉชเหตุวา น คจฉามาตี.

มาตุ หทย นาม มุทกั โหติ, ตสมา सा อาท “นาห ซีวนตเมว ปุตต์ ฉชเหตุ สกขิสสามีตี.

“อถ ก็ กโรมาตี.

“วาเรณ น วหามาตี.

มาตา อตตโน วาเร ปุพพหามั วีย น อุกขิปิตวา อุเร นิปชชาเปตวา องเกณ วหิตวา ปิตุ เทตี.

ตสส ต คเหตุวา ฐปิตฐปิตฐฐาเน ฉาตกโตปี พลวตรา เวทนา อุปปชช.

โส ต ปุนปุน อาท “ภทเท มย ซีวนตา ปุตต์ ลภิสสาม, ฉชเทม นนติ.

สาปี ปุนปุน ปฏิกขิปิตวา ปฎิวจัน นาทาส.

ทารโก วาเรณ ปรวตติยมาโน กิลนโต ปิตุ หตเถ นิททาย.

โส ตสส นิตทายนภาว ญตวา มาตร ปุโรโต กตวา เอกสส คจฉสส เหมฐา ปณณสนนเร ต นิปชชาเปตวา ปายาส.

มาตา นินตติตวา โอลเณตี ปุตต์ อทิสวา “สามิ กุหี เม ปุตโตติ ปุจฉ.

“เอกสส เม คจฉสส เหมฐา นิปชชาปีโตติ.

“สามิ มา ม นาสย, ปุตต์ วินา ซีวิตุ น สกขิสสาม, อาเนหิ เม ปุตตนติ อูร์ ปหริตวา ปริเทวิ.

อถ น นินตติตวา อาเนสิ.

ปุโตโตปี อนตรามคเค มโต โหติ.

อิตี โส เอตตเก ฐาเน ปุตต์ ฉชเหตุวา ตสส นิสสนนเทน ฆวนตเร สตต วาเร ฉชชโต.

ปาปกम्म นามต “อุปกนติ นาวมญญิตพพิ.

๑ ส. ย. อชิตรภฏฐ.

๒ ส. ม. ย. กาลี นาม ตรุณปุตต์ กาลี นาม ภริย อาทาย.

๓ ส. ม. ย. โกสมพี ... ซีวิสสามีตี.

เต คจฺจนฺตา เอกํ โคปาลกฺลํ ปาปุณฺสีสุ.

[นายโกตฺถุหลิกตายไปเกิดเป็นสุนัข]

ตํทิวสญฺจ โคปาลกสฺส เชนฺมจฺจลํ โหติ.

โคปาลกสฺส เคเห นิพฺพุตฺตํ เอโก ปจฺเจกพฺพุทฺธสฺส ภูณฺชติ.

โส ตํ โภเชตฺวา มจฺจคฺลมาสิ.

พฺพุ ปายาสฺส ปฏฺยตฺโต โหติ.

โคปาลโก เต อาคเต ทิสฺวา “กุโธ อาคตตฺถาติ ปุจฺฉิตฺวา สพฺพํ ปวตฺตี สุตฺวา มุทฺธาติโก กุสฺสฺสฺสโต
เตสุ อนุกมฺปิ กตฺวา ปหฺนฺเตน สປປါนา ปายาสํ ทาเปสิ.

ภริยา “สามี ตยิ ชีวนฺเต, อหํ ชีวามิ นาม, ทิฆรตฺตํ อุโนทโรสิ, ยาวทตฺถํ ภูณฺชาติ วตฺวา สປປါนา สพฺพํ ตทภิมฺมุขญฺญเวย” กตฺวา
อตตนา มนฺทสປປိ โภกเมว ภูณฺชิ.

อิตโร พฺพุ ภูณฺชิตฺวา สตตฺถุทิวเส ฉาตตฺตย อาหารตฺถนํ ฉินฺทิตฺุํ นาสกฺขิ.

โคปาลโก เตสํ ปายาสํ ทาเปตฺวา สยํ ภูณฺชิตฺุํ อารภิ.

โกตฺถุหลิก ตํ โอลเณนโต นิสีทิตฺวา เหมฐฺฐาປိฐฺฐํ นิປนฺนาย สุนฺชียา โคปาลเณน วฏฺฏเวยฺวา ทียมานํ ปายาสປိณฺฑํ ทิสฺวา
“ปุณฺญวตฺตยํ สุนฺชิ นิพฺพุตฺตํ เอวฺรฺรูปํ โภชนํ ลภฺตีติ จินฺเตสิ.

โส รตฺติภาเค ตํ ปายาสํ ชีราเปตฺุํ อสฺกโกนฺโต กาลํ กตฺวา ตสฺสา สุนฺชียา กุจฺฉิสฺมิ นิพฺพุตฺติ.

อถสฺส ภริยา สรฺริภิจจํ กตฺวา ตสฺมีเยว เคเห ภตี กตฺวา ตณฺหฺลนาหิ ลภิตฺวา ปจิตฺวา ปจฺเจกพฺพุทฺธสฺส ปตฺเต ปตฺติฐฺฐาเปตฺวา
“ภนฺเต ทาสสฺส วอ ปาปุณฺดาตฺติ วตฺวา จินฺเตสิ “มยา อิธเว วสิตฺุํ วฏฺฏฺฐิติ, นิพฺพุตฺตํ อโย อิธาคจฺฉติ,
เทยฺยธมฺโม โหตุ วา มา วา, เทวสิกํ วนฺทนฺตี เวยฺยาวจจํ กโรนฺตี จิตฺตํ ปสาเทนฺตี พฺพุ ปุณฺญํ ปสฺวิสฺสามีติ

สา ตตฺถเวว ภตี กโรนฺตี วสิ.

[สุนัขตายเพราะอาลัยในพระปัจเจกพุทธเจ้า]

สาປိ โข สุนฺชิ ฉฐฺฐฺฐฺฐ วา สตตฺเม วา มาเส เอกเมว กุกฺกฺรํ วิชಾಯิ.

โคปาลโก ตสฺส เอกเณนฺยา ชีรํ ทาเปสิ.

โส นจิริสฺเสว วพฺพติ.

อถสฺส ปจฺเจกพฺพุทฺธสฺส ภูณฺชนฺโต นิพฺพุตฺตํ เอกํ ภตฺตປိณฺฑํ เทติ.

สา วิชาติทิวเส “ก็ เอตนติ ทาสี ปุจฉิตวา, “ปุตโต อยเยติ วุตเต,
“หนท เซ, อิมิ ทารกั กตตรสฺสเป อาโรเปตวา สงการกุญฺเฏ ฉทเทหิติ ฉททาเปสิ.

นครโสภินิโย หิ อิตฺรํ ปฏฺชคฺคณฺติ, น ปุตฺตํ; อิตฺรา หิ ตาสํ ปเวณิ ฆฺภฺยติ.

ทารกั กากาปิ สุนขาปิ ปริวารेतวา นิสฺทิสฺสุ.

ปจเจกพฺพุเต สีนหปปภาสส ภุคฺกรณฺสส นิสฺสนฺเทน เอโกปิ อุปคฺคณฺตุํ น วิสฺหิ.

ตสมิ ฆเณ เอโก มนุสฺโส พหิ นิกฺขนฺโต ตํ กากฺสนฺขสนฺนิปาตํ ทิสฺวา “กิณฺนุ โข เอตนฺติ
ตตฺถ คจฺฉนฺโต” ทารกั ทิสฺวา ปุตฺตสฺสึเนหํ ปฏฺฐิลภิตฺวา “ปุตฺโต เม ลทฺโธติ เคหํ เนสิ.

[นางกาลินาโฆสกทารกไปให้โคเหยียบ]

ตทา โภสมพิกเสฏฺฐิ ราชกุลํ คจฺฉนฺโต ราชนิเวสนฺโต อาคจฺฉนฺตํ บุโรหิตํ ทิสฺวา
“ก็ อจฺจริย อชฺช เต ตติกรณฺนกฺขตฺตโยโค โอลฺลิกิตฺติ ปุจฉิ.

“อาม มหาเสฏฺฐิ, อมฺหากํ กิณฺณญํ กิจฺจณฺติ.

“ชนปทสฺส ก็ ภวิสฺสติ อจฺจริยาติ.

“อณฺญํ นตฺติ, อิมสมิ ปน นคเร อชฺช ชาตทารโก เสฏฺฐกเสฏฺฐิ ภวิสฺสติติ.

ตทา เสฏฺฐิโน ภริยา ครุคฺคพฺภา โหติ, ตสฺมา โส สึฆํ เคหํ ปุริสํ เปเสสิ “คจฺฉ ฆานาหิ นํ วิชาติตา วา โน วาติ
“น วิชาติตาติ สุตฺวา ราชานํ ทิสฺวา เวเคน เคหํ คณฺตฺวา กาลิํ นาม ทาสี ปกฺโกสิตฺวา สหสฺสํ ทตฺวา
“คจฺฉ อิมสมิ นคเร อุปรารेतฺวา สหสฺสํ ทตฺวา อชฺช ชาตทารกั คณฺหิตฺวา เอหิติ.

สา อุปรารेतฺตี ตํ เคหํ คณฺตฺวา ทารกั ทิสฺวา “ออย ทารโก กทา ชาโตติ คหปตานิ ปุจฉิตฺวา
“อชฺช ชาโตติ วุตเต” “อิมิ มยฺหํ เทหิติ เอกํ กหาปณํ อาที กตฺวา มุลํ วฆฺเณนตี สหสฺสํ ทตฺวา
ตํ อาเนตฺวา เสฏฺฐิโน ทสฺเสสิ.

เสฏฺฐิ “สเจ เม อิตฺตา ฆายิสฺสติ, ตาย นํ สทฺธิ นินเวเสตฺวา เสฏฺฐิณฺฐานสฺส สามิกํ กริสฺสามิ.
สเจ เม ปุตฺโต ฆายิสฺสติ, มาเรสฺสามิ นนฺติ จินฺเตตฺวา นํ เคเห การสิ.

อถสฺส ภริยา กติปาหจฺจเยน ปุตฺตํ วิฆายิ.

เสฏฺฐิ “อิมสมิ อสตี, มม ปุตฺโต เสฏฺฐิณฺฐานํ ลภิสฺสติ, อิทาเนว ตํ มาเรตฺวํ วฏฺฏตีติ จินฺเตตฺวา กาลิํ อามนฺเตตฺวา
“คจฺฉ เซ, วชฺโต คณฺนํ นิกฺขมนเวลาย วชฺทวารมฆเณ อิมิ ติริยํ นิปชฺชาเปหิ, คาวิโย นํ มทฺหิตฺวา มาเรสฺสนฺติ,
มทฺทนามทฺทณฺภาวํ ปนสฺส ญฺตฺวา เอหิติ อาห.

๑ ส. ม. ย. คณฺตฺวา.

๒ ส. วุตฺตา.

สา คนตวา โคपालเกน วขทวาระ วิวฏมตเตเยว ตํ ตถา นิปชชาเปสิ.

โคคณเชฏฐโก อุกโธ อญญสมิ กाले สพพจฉา นิกขมนโตปิ* ตํ ทิวสํ สพพปฐุมํ นิกขमितวา
ทารกํ จตุนนํ ปาทานํ อนตเร กตวา อฏฐาสิ.

อนกสตา คาวियो อุกสส เทว ปสสานิ ฆंसนติโย นิกขมิสุ.

โคपालโกปิ “ออย อุกโธ ปุพเพ สพพจฉา นิกขมตี, อชช ปน สพพปฐุมํ นิกขमितวา วขทวาระ นิจจโลว ฐิตโต, กิณฺุ โข เอตนตี
จินเตตวา คนตวา ตสส เหมฐา นิปนฺนํ ทารกํ ทิสวา ปุตตสิเนหํ ปฏิลกิตวา “ปุตโต เม ลทฺโรติ เคหํ เนสิ.

กาลิ คนตวา เสฏฐินา ปุจฉิตา ตมตถํ อโรเจตวา “คจฉ, นํ ปุน สหสฺสํ ทตวา อาเนหิติ วุตตา
สหสฺสํ ทตวา ปุน อาเนตวา อทาสิ.

[นางกาลีนำโสมกาทารกไปให้เหยียบ]

อถ นํ อาห “อมม กาลิ อิมสมิ นนเร ปญจ สกฏสตานิ ปจจูกกาลे อฏฐาย วณิขชาย คจฉนตี,
ตวํ อิมํ เนตวา จกกมคเค นิปชชาเปหิ, โคณา วา นํ มททิสสนตี จกกาณิ วา ฉินทิสสนตี,
ปวตติยจสส ญตวาว อากจเฉยยาสิตี.

สา ตํ เนตวา จกกมคเค นิปชชาเปสิ.

ตทา สกฏเชฏฐโก ปุโรโต อโหสิ.

อถสส โคณา ตํ ฐานํ ปตวา ฐุํ ฉทเทสุ.

ปนฺนปฺนํ อโรเปตวา ปาชียมานาปิ ปุโรโต น คจฉิส.

เอวํ ตสส เตหิ สทฺธิ วายมนตสเสว, อรฺุณํ อฏฐหิ.

โส “กิณฺนาเมตํ โคณา กริสฺสูติ มคคํ โอลเณโต ทารกํ ทิสวา “ภารियํ วต เม กมมนตี จินเตตวา
“ปุตโต เม ลทฺโรติ ตฺถุจฺจมานโส ตํ เคหํ เนสิ.

กาลิ คนตวา เสฏฐินา ปุจฉิตา ตํ ปวตตี อจิจฺจิตวา “คจฉ นํ ปุน สหสฺสํ ทตวา อาเนหิติ วุตตา ตถา อทาสิ.

[นางกาลีนำโสมกาทารกไปทิ้งที่ป่าช้าผีดิบ]

อถ นํ อาห “อิทานิ นํ อามกฺสฺसानํ เนตวา คจฉนตเร นิปชชาเปหิ, ตตถ สุนขาทีหิ วา ขาทิโต อมนฺุสเสน วา ปทโต มริสฺสตี,
มตามตภาวญจสส ชานิตวาว อากจเฉยยาสิตี.

สา ตํ เนตวา ตตถ นิปชชาเปตวา เอกมฺนเต อฏฐาสิ.

ตํ สุนโข วา กาโก วา อมนฺุสโส วา อฺุปลงกมิตฺุํ นาสกฺขิ.

“นनु จสส เนว มาตา น ปิตา, น ภาคิกาทีสุ โกจิ รกขิตา นาม อตถิ, โโก นํ รกขตีติ.

สุนขกาลे पञ्जकपुत्रे सिनेहेन पवत्तित्त्तं णुकरणमतमेव नं रकขति.

อเถโก อชปาโล อเนกสทสทสสา อชา โคจร์ เนนโต สุสานปสเสน คจฉติ.

เอกา อชา ปณณาทินี ขาพมานา คจฉนตริ์ ปวิสิตวา ทารกํ ทิสวา ชนุนุเกหิ ฐตวา ทารกสส ถนํ อทาสี.

อชปาลเกน “เหเหติ สทเท เกเตปี น นิกขมิ.

โส “ยภูฐิยา นํ ปหริตวา นีหริสสามิตี คจฉนตริ์ ปวิภูฐิ อซี ชนุนุเกหิ ฐตวา ทารกํ ซีร์ ปาเยนตี ทิสวา
ทารเก ปุตตสิเนหํ ปฏิลภิตวา “ปุตโต เม ลทโธติ ตํ อาทาย ปกคามิ.

กาลี ตํ ทิสวา คนตวา เสภูฐินา ปุจฉิตา ตํ ปวตตี อจิกขิตวา “คจฉ นํ ปุน สหสส์ ทตวา อานะหิตี วุตตา ตถา อกาลี.

[นางกาลีนำโฆสกไปโยนเหว]

อถ นํ อาท “อมม กาลี อิมํ อาทาย โจรปปาทปพพตํ อภิรหิตวา ปปาเต ชิปี,
ปพพตกจฉฉิยํ ปฏิลภณุมานो ขณททาขณชโก हुतवा गुमियं पतिससति, मतामताभावजसस गुतवा व आकजयेयासीति.

सा तं तत्त नन्दवा पपพตमतตके ฐตวา ชิปี.

तं चो पन पพพตกจฉฉि निससय महावेणुकुम्पो पपพतानुसारेणव वत्थมิ.

त्तसस मतถกं ขนชาโต ชिवชुकुम्पो अवत्ถริ.

ทารโก ปตนโต โกชเว วिय ตสมี ปติ.

ตํทิวสํ นพการเซภูฐิกรสส वेणुना अत्तो โหติ.

โส ปุตเตน สทธี คนตวา ตं वेणुकुम्पं ฉินทิตुํ อารภि.

त्तसมี जलनते, ทารโก सत्थमकाली.

โส “ทารกสทโท วियाति ऐगेन पससेन अभिरुहितवा तं ทिसवा “ปุตโต मे लทโธติ तुภูฐิจित्तो อาทาย คโต.

กาลी सेणुठिसस सनतिकं कनतवा तेन पुज्जिता तमपवत्ती अजिकखितवा “คจฉ, นं ปุน सहसส์ ทตवा อานะหิตี वुत्ता तถा अकाली.

[ให้ทุกข์แก่ท่านทุกข์นั้นถึงตัว]

सेणुठिनो अथजिथज गिरोत्तसेव ทารโก वत्थมิโต.

“โฆสโกเตวรสส नामं ओहसी.

โส सेणुठिनो अकขिमहि गणुणो विय चायि.

อุชุก์ โอลเกตุปี น วิสทิ.

อดสส มรณูปาย์ จินเตนโต อตตโน สหายกกุมการสส สนตีก์ คนตวา “กทา อาวาปี อาลิมเปสสสีตี ปุจฉิตวา,
“เสวติ วุตเต, “เตนทิ อิท์ สหสส์ คเหตุวา มเมกั กम्मั กโรหิตี อาห.

“กั สามีตี.

“เอโก เม อวชาตปุโต อตถิ, ตั ตว สนตีก์ เปเสสสามิ, อถ นั” คพภั ปเวเสตวา ติจินาย วาสิยา ขณฺหาขณฺฑิกั ฉินฺทิตวา
จายฺยิ ปกฺขิปิตวา อาวาเป ปเจยยาสิ, อิทฺนเต สหสส์ ลยจการสทิสั”, อุตฺตริ ปุณ เต กตฺตพฺพยุตฺตกั ปจฉา กริสสามีตี.

กุมการโร “สาธฺติ สมปฺภิจฉิ.

เสฏฺฐิ ปุณฺทิวเส โฆสกั ปกโกสาเปตวา” “ตาท ทิโย มยา กุมการโร เอกั กम्मั อาณตฺตั”,
เอหิ ตวํ ตสฺส สนตีกั คนตวา เอวํ วเทหิ ‘หิโย กิร เม ปิตฺรา อาณตฺตั กम्मั นิปฺพาเทหิตี ปหิณฺ.

โส “สาธฺติ อคมาสิ.

ตํ ตตถ คจฺจนฺตํ อิตโร เสฏฺฐิโน ปุโต ทารเกหิ สทฺธิ คุณฺทึ กิพฺนโต ทิสวา ตํ ปกโกสิตวา “กุหิ คจฺฉสิ ภาตีกาติ ปุจฉิตวา,
“ปิตุ สาสนั คเหตุวา กุมการสส สนตีกนฺตี วุตเต, “อหํ ตตถ คมิสสามิ, อิเม ทารกา มํ พหุลกฺขั ชินฺนึสุ,
ตํ เม ปฺภิจฉินฺตวา เทหิตี อาห.

“อหํ ปิตุ ภายามีตี.

“มา ภายิ ภาตีก, อหนฺตํ สาสนั หริสสามิ, พหุหิ ชีโต, ยาวาหํ อาคจฺฉามิ ตาว เม ลกฺขั ปฺภิจฉินาหิตี.

โฆสโก กิร คพภิกัฬาย เณโก, เตน ตํ เอวํ นิพฺพนฺธิ.

โสปี นั “เตนทิ คนตวา กุมการโร วเทหิ ‘ปิตฺรา กิร เม ทิโย เอกั กम्मั อาณตฺตั, ตํ นิปฺพาเทหิตี วตฺวา อฺยุโยเชสิ.

โส ตสฺส สนตีกั คนตวา ตถา อวจ.

อถ นั กุมการโร เสฏฺฐินา วุตตนิยาเมเนว มาเรตฺวา อาวาเป ชิปี.

โฆสโกปี ทิวสภาคั กิฬิตวา สายณฺหสมเย เคนั คนตวา, เสฏฺฐินา ทิสวา “กั ตาท น คโตสีตี วุตเต,
อตตโน อคตการณฺยจ กนิฏฺฐสฺส คตการณฺยจ อาโรเจสิ.

เสฏฺฐิ ตํ สุตฺวา “มา อวธีตี มหาวิรวํ วิรวิตฺวา สกสฺสรีเร ปกฺกุกฺขิตฺโตโลหิตโต วิย หุตฺวา

“อมโก กุมการ มา มํ นาสยิ, มา มํ นาสยีตี พาหา ปคคฺยห กนฺทนโต ตสฺส สนตีกั อคมาสิ.

๑ ส. ม. เอตถนฺตเร คเหตุวาติ อตถิ.

๒ ส. ย. สจจการสทิสั.

๓ ส. ม. ย. ปกโกสิตวา.

๔ ม. ย. กุมการสส เอกั กम्मั อาณตฺตั.

กุมภกาโร ตั ตถา อากจณตํ ทิสวา “สามิ มา สทฺทํ กิริ, กมฺมนเต นิปนฺนุนติ อาห.

โส ปพฺพเตน วิย มหนฺเตน โสเกน อวตฺถริโต^๑ หุตฺวา อนุปกํ โทมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺเวเทสิ, ยถา ตํ อปฺปทฺฐุสฺส ปทฺฐุสฺสโม.

[ทำร้ายผู้ไม่ทำร้ายตอบ ย่อมถึงฐานะ ๑๐]

เตนาท ภควา

“โย ทณฺเตน อทณฺเตสุ	อปฺปทฺฐุสฺสํ ทุสฺสตี
ทสนฺนมณฺญตฺรํ ฐานํ	ชิปปเมว นิคจฺจตี
เวทนํ ฆรฺุสํ ชานี	สรีรสฺส ว เภทนํ ^๒
ครุกํ วาปิ อาพารํ	จิตตฺกเขปํ ว ปาปุณฺเณ
ราชโต วา อฺุสคคํ	อพภกฺขานํ ว ^๓ ทารุณํ
ปริกฺขยํ ญาตีนํ	โภคานํ ว ปภงฺคณํ
อถ วาสฺส อคารานี	อคฺคิ ททตี ปาวโก
กายสฺส เภทา ทฺุปฺปญฺญู	นิริยํ โส อฺุปฺปชฺชตีตี. ^๔

[อุบายใหม่ของเศรษฐี]

เอวํ สนนฺเตปิ ปุณฺ นํ เสฏฺฐี อฺุชุกํ โอลเกตุํ น สกโกตี.

“กีนฺตี นํ มาเรยฺยนตี จินฺเตนโต “มม คามสฺเต อายุตฺตกสฺส สนนฺตํ เปเสตฺวา มาราเปสฺสามีตี อฺุบายํ ทิสฺวา
“อโย เม อวชาตปฺุตโต, อิมํ มาเรตฺวา วจฺจกฺุเป ชิปปตุ, เอวํ กเต, อหํ มาตุลสฺส กตตพฺพยฺุตตํ ปจฺฉา ชานิสฺสามีตี
ตสฺส ปณฺณํ ลีชิตฺวา “ตาท โฆสก อมฺหากํ คามสฺเต อายุตฺตโก อตฺถิ, อิมํ ปณฺณํ หริตฺวา ตสฺส เทหิตี วตฺวา
ปณฺณํ ตสฺส ทุสฺสนเต พนฺธิ.

โส ปน อกฺขรสมฺยํ น ชานาตี.

ทหฺรกาลโต ปฏฺฐายี ทิ นํ มาราเปนโต ว เสฏฺฐี มาราเปตุํ นาสกฺชิ, กิ อฺุชฺรสมฺยํ สิภาเปสฺสตี.

อิตฺติ โส อตฺตโน มาราปนปณฺณเมว ทุสฺสนเต พนฺธิตฺวา นิกฺขมนโต อาห “ปาเถยฺยํ เม ตาท นตฺถิตี.

“ปาเถยฺเยน เต กิจจํ นตฺถิ, อนฺตรามคฺเค อสุกคามे มม สหายโก เสฏฺฐี อตฺถิ, ตสฺส ฆเร ปาตฺราสํ กตฺวา ปุโรโต คจฺฉาหิตี.

โส “สาธฺตุตี ปิตฺรํ วนฺทิตฺวา นิกฺขนโต ตํ คามํ ปตฺวา เสฏฺฐีฆรํ ปุจฺฉิตฺวา คนฺตฺวา เสฏฺฐีชายํ ปสฺสิตฺวา,

“กุโตะ อากโตสตี วุตเต, “อนฺโตนฺครโตตี อาห.

“กสฺส ปฺุตโตสตี.

๑ ส. ม. ย. อวตฺถโต.

๒ ปาลี ๒๕/๓๓ สรีรสฺส ปภทฺนํ.

๓ ปาลี ๒๕/๓๓ อพภกฺขานญจ ทารุณํ.

๔ ตพฺพณฺณายํ ปน ทณฺทวคฺเค ทิสฺสตี.

“ตุมหากัม สหายกเสฏฐิโน อมมาติ.

“ตวมสิ โฆสโก นามาติ.

“อาม อมมาติ.

ตสสา สห ทสสเนเนว ตสมิ ปุตตสิเนโห อุปปชชิต.

[ความรักเกิดขึ้นด้วยเหตุ ๒ ประการ]

เสฏฐิโน ปเนกา ชิตา อตถิ ปณณรสโสฬสวสสุทเทสิกา อภิรุปา ปาสาทิกา.

ตัม รุกขิตุํ เอกเมว เปสนนการิกัม ทาสี ทตวา สตตมฺมิกสส ปาสาทสส อุปริตเล สิริกพเพ วสาเปสิ.^๑

เสฏฐิชีตา ตสมิ ขณเ ตัม ทาสี อนตราปนํ เปเสสิ.

อถ นํ เสฏฐิชายา ทิสฺวา “กุหิ คจจสิตี ปุจจิตฺวา, “อเยเย ชิตาย เปสนนนาติ วุตเต,
“อิโต ตาว เอหิ, ติมฺมุตฺ, เปสนนํ ปุตตสส เม ปิรุํ อตถริตฺวา ปาเท โหวิตฺวา เตลํ มกฺขิตฺวา สยนํ อตถริตฺวา เทหิ,
ปจฺฉา เปสนนํ กริสสสิตี อาห.

สา ตถา อกาสิ.

อถ นํ จิเรนาคตํ เสฏฐิชีตา สนตฺชเชสิ.

อถ นํ สา อาห “อเยเย มา เม กุชฺฉิ, เสฏฐิปุตฺโต โฆสโก อากโต, ตสส อิถยจิทยจ กตฺวา ตตถ คนตฺวา อากตามหิตี.

เสฏฐิชีตาย “เสฏฐิปุตฺโต โฆสโกติ นามํ สุตฺวา ว เปมํ ฉวิทานิ ฉินทิตฺวา อมฺมิมิถฺว อาหจจ จิตฺ.

[ลูกสาวเศรษฐีแปลงสารัน]

โกตฺุหลิกกาลสมิ ทิ สา ตสส ปชาปตี หุตฺวา นานิโกทนํ ปจเจกพฺุทฺสส อทาสิ.

ตสसानุภาเวนาคนตฺวา อิมสมิ เสฏฐิกุเล นิพพตฺตา.

อิติ นํ โส ปุพฺุพลิเนโห อวตถริตฺวา คณฺหิ.

เตนาท ภควา

“ปุพฺุเพว สนนฺวาเสน
เอวณตํ ชายเต เปมํ

ปจฺจุปนฺนทิตฺน วา
อุปฺุปลวํ ยโถทเกติ.

อถ นํ ปุจฺฉิ “กุหิ โส อมมาติ.

“อเยเย สยเน นิปนฺโน นิททายตีติ.

“อตถิ ปนสส ทตเถ กิจจิติ.

“ทุสสนเต ปณณํ อตถิ อมมาติ.

สา “กั ปณณํ นุ โข เอตนติ, ตสมี นิททายนเต, มาตาปิณฺณํ อญญาวิทิตตาย”^๑ อปสสนตานํ, โอตริตวา สนตีกํ คนตวา”^๒
ตํ ปณณํ โมเจตวา อาทาย อตตโน คพภํ ปวิสิตวา ทวารํ ปิชาย วาตปานํ วิวริตวา อกขรสมเย กุสลตาย ปณณํ วาเจตวา “โอโห
พาลโ อตตโน มรณปณณํ ทุสสนเต พนธิตวา วิจรติ, สเจ มยา น ทิฏฺฐํ อสส, นตถิ ตสส ชีวิตนติ
ตํ ปณณํ ผาเลตวา เสฏฺฐิสส วจเนน อปรํ ปณณํ ลิจิ
“อัย มม ปุตฺโต โฆสโก นาม, คามสโต ปณณาการํ อาหาราเปตวา อิมสส ชนปทเสฏฺฐิโน ชิตฺรา สหฺธิ มงฺคลํ กตวา
อตตโน วสนคามสส มชฺเฒ ทวิฏฺฐิมิํ เคหํ การตวา ปาการปริกฺเขเปน เจว ปุริสคฺคตฺติยา จ สฺสํวิหิตารกฺขํ กโรตฺถ,
มยฺหฺลจ ‘อิทฺถจิทฺถจ มยา กตฺนติ สาสนํ เปเสตฺถ, เอวํ กเต, อหํ มาตุลสส กตฺตพฺพยฺตตํ ปจฺฉา ชานิสฺสามีติ
ลิจิตวา จ ปน สํหริตวา โอตริตวา ทุสสนเตเยวสส พนฺธิ.

[นายโฆสกะได้ภรรยา]

โส ทิวสภาคํ นิททายิตวา อญฺญา ย ภูชิตวา ปกฺกามิ.

ปุนทิวเส ปาโตว ตํ คามํ คนตวา อายุตฺตํ คามกิจจํ กโรนตฺถเยว ปสฺสิ.

โส ตํ ทิสวา “กั ตาตาติ ปุจฺฉิ.

โส “ปิตฺรา เม ตุมหากํ ปณณํ เปสิตนติ อาห.

“กิสส ปณณํ ตาต อาหาราติ ปณณํ คเหตุวา วาเจตวา ตฺถุฏฺฐมานโส

“ปสสธ โภ มม สามิโน มยิ สินฺเห, ‘เสฏฺฐปุตฺตสส เม มงฺคลํ กโรตฺถติ มม สนตีกํ ปหิณฺนิ, สีมํ ทารุอาทินิ อาหาราติ
คหปตีเก วตวา คามมชฺเฒ วุตตปปการํ เคหํ การตวา คามสโต ปณณาการํ อาหาราเปตวา ชนปทเสฏฺฐิโน ชิตฺรํ อาเนตวา
มงฺคลํ กตวา เสฏฺฐิสส สาสนํ ปหิณฺนิ “อิทฺถจิทฺถจ มยา กตฺนติ.

[เศรษฐีเสียใจจนเกิดโรค]

ตํ สุตฺวา เสฏฺฐิโน “ยํ การมิ, ตํ น โหติ ยํ; น การมิ, ตเวท โหตฺติ มหนตํ โทมนสฺสํ อุปฺปชฺชิ.

ปุตฺตโสเกน สหฺธิ โส โสโก เอกโตว หุตฺวา กุจฺฉิทาหํ อุปฺปาเทตวา อตฺตสาร์ ชเนสิ.

เสฏฺฐิธิตาปี “สเจ โกจิ เสฏฺฐิโน สนตีกา อาคจฺฉติ, ตุมเห มม ออกเหตุวา เสฏฺฐิปุตฺตสส ปฐมตฺรํ มา กถยิตฺถาติ ชเน อาณาเปสิ.

เสฏฺฐิปี โข “นทานิ ตํ ทฺถุฏฺฐปุตฺตํ มม สาปเตยฺยสส สามิกํ กริสฺสามีติ จินฺเตตฺวา เอกํ อายุตฺตํ อาห

“มาตุล ปุตฺตํ เม ทฺถุฏฺฐกาโมมฺหิ, เอกํ ปาหฺมุลิกํ เปเสตฺวา มม ปุตฺตํ ปกฺโกสาเปหิติ.

โส “สาธฺติ ปณณํ ทตฺวา เอกํ ปุริสํ เปเสสิ.

๑ ส. ม. ย. อญญาวิทิตตาย.

๒ ย. สนตีกํ คนตวาติ นตถิ.

เสฏฐิธีตาปี ตสสาคนตวา ทวาเร ฐิตถาวํ สุตวา ตํ ปกโกสาเปตวา “กั ตาตาติ ปุจฉิ.

“เสฏฐิ คิลานो ปุตตํ ปสฺสิตุํ ปกโกสาเปติ” ออยเยติ.

“ตาต เสฏฐิ พลวา ทุพฺพลอติ.

“พลวา ตาว, อาหารํ ภูณชติเยว ออยเยติ.

สา เสฏฐิปุตตํ อชานาเปตวา ว ตสส นีवासญจ परिพพญจ ทาเปตวา “มยา เปสิตกาเล คมิสฺสสิ, อจจ ตาวาติ อาห.

มหาเสฏฐิ ปุน आयุตตํ อโวจ “กั มาตุล น เต มม ปุตตสฺส สนฺติกํ ปหิตนฺติ.

“ปหิตํ สามิ, คตปุริโส น ตาว เอตฺติ.

“เตนหิ ปุน อปรํ เปเสหิตี.

โส เปเสสิ.

เสฏฐิธีตา ตสมีปี ตเถว ปฏิปชชิ.

อถ เสฏฐิโน โรโค พลวา ชาโต.

เอกํ ภาชนํ ปวิสติ เอกํ นิกขมตี.

ปุน เสฏฐิ आयุตตํ ปุจฉิ “กั มาตุล น เต มม ปุตตสฺส สนฺติกํ ปหิตนฺติ.

“ปหิตํ สามิ, คตปุริโส ปน น เอตฺติ.

“เตนหิ ปุน อปรํ เปเสหิตี.

โส เปเสสิ.

เสฏฐิธีตา ตติยวาเร อาคตปี ตํ ปวตตี ปุจฉิ.

โส “พาพหคิลานอ ออยเย เสฏฐิ อาหารํ ปจฉินฺทิตวา มจฺจุปรายโน ชาโต, เอกํ ภาชนํ นิกขมตี เอกํ ปวิสตีติ อาห.

เสฏฐิธีตา จินเตสิ “อิทานิ คนฺตุ กาลอติ, เสฏฐิปุตตสฺส “ปีตา กิร เต คิลานตี อารอเจตวา,

“กั วทสิ ภาทเทติ วุตเต, “อผาสุกมสฺส สามิตี อาห.

“อิทานิ กั กาทพพนตี.

“สามิ คามสโต^๑ อฏฺฐานกํ ปณฺณการํ อาทาย คนตวา ปสฺสิสฺสาม นนฺตี อาห.

๑. ย. ปกโกสาเปสิ.

๒. สี่. ย. คามสเต.

เสฏฐิปุโต “ราชานํ ปสฺสิสฺสามีติ ปายาสี.

ราชา วาตปานํ วิวริตฺวา ตํ อากจฺจนตํ โอลเณนโต ราชงฺคเณ อุทกํ ลงฺเขตฺวา อากจฺจนตํ ทิสฺวา
อากนฺตฺวา วนฺทิตฺวา ฐิตํ “ตวํ โฆสโก นาม ตาตาทิ ปุจฺจิตฺวา, “อาม เทวาทิ วุตเต. “ปีตา เม มโตติ มา โสจิ.
ตว เปตติกํ เสฏฐิภูมฺมานํ ตฺยหเมว ทสฺสามีติ ตํ สมสฺสาเสตฺวา “คจฺจ ตาตาทิ อฺยโยเชสิ.

ราชา คจฺจนตฺถจ นํ โอลเณนโตว อภูมฺมาสิ.

โส อากมนฺกาเล ลงฺขิตํ อลงฺขิตฺวา โอตริตฺวา สนิกํ อคฺมาสิ.

อถ นํ ราชา ตโต ว ปกโกสาเปตฺวา

“กินฺนุ ตาต ตวํ มม สนฺติกํ อากจฺจนโต อุทกํ ลงฺขิตฺวา อากมฺม คจฺจนโต อิทานิ โอตริตฺวา สนิกํ คจฺจสีติ ปุจฺฉิ.

“อาม เทว, อหํ ตสมิ ขเณ กุมารโก, กิพนกาโล นามโส, อิทานิ ปน เม เทเวณ ฐานนฺตรํ ปฏิสฺสุตํ,
ตสมฺมา ยถาปุริ อจฺริตฺวา อิทานิ สนิเณ หุตฺวา จริตฺว ภูมฺมาสีติ.

ตํ สุตฺวา ราชา “จิติมา อํ ปุริโส, อิทาเนวสฺส ฐานนฺตรํ ทสฺสามีติ ปีตรา ภูตฺตโกคํ ทตฺวา สพฺพสฺเตน เสฏฐิภูมฺมานํ อทาสี.

[นายโฆสกะรับตำแหน่งเศรษฐี]

โส รเถ ฐุตฺวา นครํ ปทกฺขิณํ อกาสี.

โอลเณนโตโลกิตฺถมฺมานํ กมฺปติ.

เสฏฐิธิตาปี กาลิทาสียา สหฺวี มนฺตยมาณา นิสินฺนา “อมฺม กาลิ ปุตฺตสฺส เต เอตฺตกา สมฺปตฺติ มํ นิสฺสาย นิปฺพณฺนาติ อาห.

“กึการณา อมฺมาติ.

“อํ หิ อตฺตโน มรณฺปนฺณํ ทฺสสนฺเต พนฺชิตฺวา อมฺหากํ ฆริ อากโต,

อถสฺส มยา ตํ ปณฺณํ ฆาเลตฺวา มยา สหฺวี มงฺคลกฺรณฺตถาย อญฺญํ ปณฺณํ ลิขิตฺวา เอตฺตกํ กาลํ ตถฺถ อารกฺโข กโตติ.

“อมฺม ตวํ เอตฺตกํ ปสฺสสิ, อิมํ ปน เสฏฐิ ทฺหฺรกาลโต ปฏฺฐาย มาเรตฺกาโม มาเรตฺวํ นาสกฺขิ, เกวลํ อิมํ นิสฺสาย พหุํ ฐนํ ชียิตี.

“อมฺม อติการิยํ วต เสฏฐินา กตฺนติ.

สา นครํ ปทกฺขิณํ กตฺวา เคหํ ปวิสฺนตํ นํ ทิสฺวา “อํ เอตฺตกา สมฺปตฺติ มํ นิสฺสาย นิปฺพณฺนาติ หสิตํ อกาสี.

อถ นํ เสฏฐิปุโต ทิสฺวา “กึการณา หสีติ ปุจฺฉิ.

“เอกํ การณํ นิสฺสายาติ.

“กเถหิ นนฺติ.

สา น กเถสิ.

โส “สเจ น กเถสิ, ทวีธา ตं ฉินทิสสามิติ ตชเชตวา อสี นิกกชติ.

สา “อโย เอตตกา สมปตติ ตยา มํ นิสสาย ลทธาติ จินเตตวา หสินติ อาห.

เสฏฐี “ยทิ มม ปิตรา อตตโน สนตํ มยหํ นิยยาทิตํ, ตวํ เอตถ ก็ อโหสีติ.

โส กิร เอตตํ กาลํ กิลจि น ชานาติ, เตนสสา วจันํ น สททหิ.

อถสส สา “ตุมหากํ ปิตา มรณปณณํ ทตวา เปเสสิ, ตุมहे มया อิถยจิทถจ กตวา รกชิตาติ สพพํ กเถสิ.

“อภูตํ กเถสีติ อสททหนโต “มาตริ์ กาลี ปุจฉิสสามิติ จินเตตวา “เอวํ กิร อมมาติ อาห.

“อาม ตาต ททรรกาลโต ปฏฐาย ตํ มาเรตุกาโม มาเรตุํ นาสกชิ, ตํ นิสสาย พหุํ ฌนํ ชียิ, สตตสสุ ฐาเนสุ ตวํ มรณโต มุตโต,
อิทานิ โภคคามาโต อากम्म สพพสเสน สทธี เสฏฐิฐฐานํ ปตโตติ.

โส ตํ สุตวา “ภารियํ วต เม กมมํ, เอวรูปา โข ปน มรณา มุตตสส มม ปมาทชิวิตํ ชิวิตุํ อยุตตํ, อปุปมตโต ภวิสสามิติ
จินเตตวา เทวสิกํ สหสสํ วิสสชเชตวา อทริกกปณาทินํ ทานํ ปฏฐเปสิ.

मितโต นามสส กภูมพิโก ทานพยาวโณ อโหสิ.

อิทํ โฆสกะเสฏฐิโน อุปปตติ.

[ทำลายฝ่าเรือนหิ ย่อมพ้นอหิวาตกร์]

ตสมิ ปน กาลे ภททวตีนครเอ ภททวตียเสฏฐิ นาม โฆสกะเสฏฐิโน อทิฏฐูปุพพสหายโก อโหสิ.

ภททวตีนครโต อากตานิ วาณิชาณํ สนติเก โฆสกะเสฏฐิ ภททวตียเสฏฐิโน สมปตติถจ วยปปเทสถจ สุตวา
เตน สทธี สหายกภาวํ อิจฉนโต ปณณาการํ เปเสสิ.

ภททวตียเสฏฐิปี โกสมพิโต อากตานิ วาณิชาณํ สนติเก โฆสกะเสฏฐิโน สมปตติถจ วยปปเทสถจ สุตวา
เตน สทธี สหายกภาวํ อิจฉนโต ปณณาการํ เปเสสิ.

เอวํ เต อถญมถญํ อทิฏฐูปุพพสหายกา หุตวา วสีสุ.

อปรภาเค ภททวตียเสฏฐิโน เคहे อหิวาตกรโรโค ปตโตติ.^๑

ตสมิ ปติเต ปฐมํ มกชิกา มรณติ.

ตโต อนุกกเมเนว ก็ฎา มุสิกา กุกกฏา สุกรา สุนชา มชชารา คาโว ทาสี ทาสา,

สพพปจฉา ชรमानุสกา มรณติ.

เตสุ ये ภิตตี ภินทิตวา ปลายนติ, เต ชิวิตํ ลภนติ.

ตทหปปี เสฏฺฐี จ ภริยา จ ธิดา จ ตถา ปลายิตฺวา โฆสกเสฏฺฐี ปลสฺสิตุํ ปตฺถเนตฺตา โภสมณี ปฏฺฐิขชฺชิสฺสุ.

เต อนฺตรามคฺเคยว ชีณปาเถยยา วาตาทเพน เจว ชุပ္ปิปาสาหิ จ กิลนฺตสรีรา กิจฺเจณ โภสมณี ปตฺวา^๑
อุทกผาสุกฺกุณฺฐาเน นหตฺวา นครทฺวารเ เอกํ สาลํ ปวิสฺสึ.

ตตฺร^๒ เสฏฺฐี ภริยํ อาท “ภทฺเท อิมินา นีหาเรณ อากฺขณฺตวา วิชาตมาตฺยาปิ อมฺนาปา โหนฺติ,
สหาโย กิร เม อทฺธิกปกฺผาทีนํ เทวสิกํ สหสฺสํ วิสฺสชฺเขตฺวา ทานํ ทาเปสิ”,
ตตฺถ ธิตฺรํ เปเสตฺวา อาหารํ อาหาราเปตฺวา เอกาหํ ทฺวีหํ อีเรว สรฺรํ สนฺตปฺเปตฺวา สหายกํ ปลสฺสิสฺสามาติ.

“สาธฺมึ สามีติ.

เต สาลายเมว วสฺสึ.

ปุณฺทิวเส กालเ อาโรจิตเ, กปณฺทริกาทีสุ อาหารตฺถาย คจฺจนฺเตสุ,
มาตาทิตฺโร “อมม คนฺตวา อมฺหากํ อาหารํ อาหาราติ ธิตฺรํ เปสฺยิสฺสุ.

มหาโภคกฺกุณฺธสฺส ธิดา วิปตฺติยา อจฺฉินฺนลชฺชตฺตาย อลชฺชมานา ว ปาตี คเหตุวา กปณฺชเนน สทฺธิ อาหารตฺถาย คตา
मितฺตกฺกุณฺหมพิเกน “กติ ปฏฺฐิวีสเ คณฺทิสฺสสฺสิ อมฺมาติ ปุณฺฐา “ตโยติ อาห.

อถสฺสา ตโย ปฏฺฐิวีสเ อทาสี.

ตตาย ภตฺเต อาหณฺเ, ตโยปิ เอกโต ภูณฺชิตุํ นิสฺสึ.

อถ มาตาทิตฺโร เสฏฺฐี อาหํสุ “สามี วิปตฺติ นาม มหากฺุณฺธานมฺปิ อุปฺปชฺชติ, อมฺเห อนฺโณโลเกตฺวา ภูณฺช, มา จินฺตยฺตีติ.
อิติ นํ นานปฺปการเหติ ยาจิตฺวา โภเชสฺสุ.

โส ภูณฺชิตฺวา อาหารํ ชีราเปตฺุ อสฺกโกณฺโต, อรุณเ อุคฺคจฺจนฺเต, กาลมกาสิ.

มาตาทิตฺโร นานปฺปการเหติ ปรีเทวิตฺวา โรทิสฺสุ.

กุมาริกา ปุณฺทิวเส โรทมานา อาหารตฺถาย คนฺตวา เตน ตํ ทิสฺวา “กติ ปฏฺฐิวีสเ คณฺทิสฺสสฺสิ อมฺมาติ วุตฺตา “เทว - อิติ อาห.

โส เทว ปฏฺฐิวีสเ อทาสี.

สา อหริตฺวา มาตฺรํ ยาจิตฺวา โภเชสิ.

สา ตตาย ยาจियมานา ภูณฺชิตฺวา อาหารํ ชีราเปตฺุ อสฺกโกณฺตี ตํทิวสํ กาลมกาสิ.

กุมาริกา เอกิกา ว โรทิตฺวา ปรีเทวิตฺวา ตตาย ทุกฺชุปฺปตฺติยา อติวิย สยฺชาตจฺจาทกทุกฺษา

๑ สี. ยู. โภสมณียํ คนฺตวา.

๒ สี. ยู. ตโต.

๓ สี. ยู. เทติ.

ปุณทิวเส ยาจเกหิ สหฐี โรหนตี อาหารตถาย คนตวา, “กติ ปฏิวีเส คนทิสสสิ อมมาติ วุตเต^๔, “เอกนติ อาห.

मितตกฏุมพิกโก ตํ ตโย ทิวเส ภตตํ คนหนตี สยชานี”, เตน น “นสส วสสิ, อชช ตว กุจฉิปปมาณํ อญญาสิตี อาห.

หิโรตตปสมปนนา กุลลิตา ปจโจรสมี สตติปปหารํ วिय วณเ ขารปริเสกํ วिय จ ปตวา “กั สามีตี อาห.

“ตยา ปุเร ตโย โภฏฐาสา คหิตา, หีโย เทว, อชเชกํ คนหสิ, อชช เต อตตโน กุจฉิปปมาณํ ญาตนติ อาห.

“มา มํ สามิ ‘อตตโนว อตถาย คนหิตี มญญิตถาติ.

“อถ กสฺมา ตโย คนหิ อมมาติ.

“ปุเร ตโย ชนา อหุมหา” สามิ, หีโย เทว, อชช เอกิกา ว ชาตมหิตี.

โส “เกน การณนาติ ปุจฉิตวา อาทิตโต ปฏฐาย ตาย กถิตํ สพพมปวตตี สุตวา อสฺสูนิ สนธาเรตุํ อสกุโกนโต
สยชชาติพลวโหมนสฺโส หุตวา “อมม เอวํ สนเต, มา จินตยิ, ตวํ ภาทวตยเสฏฐีโน จิตา, อชชกาลโต ปฏฐาย มม จิตาเยว นามา
ติ วตวา สีสเส จุมพิตวา ฆรํ เนตวา อตตโน เซฏฐีตฺถุฏฐาเน ฐฺเปสิ.

[เพราะทำร้าย จึงชื่อสามาวตี]

สา ทานคฺเค อจฺจาสหํ มหาสหํ สุตวา “ตาท กสฺมา เอตํ ชนํ นิสสหํ กตวา ทานํ น เทถาติ อาห.

“น สกกา กาทํ อมมาติ.

“สกกา ตาตาติ.

“กถํ อมมาติ.

“ตาท ทานคฺคํ ปริกขิปิตวา เอเกกสฺเสว ปเวสนปฺปมาณเณ เทว ทวารานิ โยเซตวา
‘เอเกน ทวาเรน ปวิสิตวา เอเกน นิกขมถาติ วเทถ, เอวํ นิสสหทา หุตวา คนทิสสนตตี.

โส ตํ สุตวา “ภททโกว อมม อุปาโยติ ตถา กारेสิ.

สาปิ ปุพฺเพ สามา นาม, วติยา ปน การิตตตา สามาวตี นาม ชาตา.

ตโต ปฏฐาย ทานคฺเค โกลาหลํ ปจฉินนํ.

โฆสกเสฏฐี ปุพฺเพ ตํ สททํ สฺสุนโต “มยหํ ทานคฺเค สทเทติ ตฺสตี,

หวิหตีหํ ปน สททํ อสฺสุนโต มิตตกฏุมพิกํ อตตโน อุปฏฐานํ อาคตํ ปุจฉิ “ทียติ กปนทริกาทินํ ทานนติ.

“อาม สามีตี.

๔ สี. วุตตา.

๒ สี. ย. สยชานิตวา.

๓ สี. ย. อหุมห.

“อถ ก็ ทวีหตีห สทโท น สยยตีติ.

“ยถา นิสสททา หุตฺวา คณฺหนฺติ, ตถา เม อุปาโย กโตติ.

“อถ ปุพฺเพ ว กสฺมา นากาสีติ.

“อชานนตฺยา สามีติ.

“อิทานิ เต กถํ ญาโตติ.

“ธีตรา เม อุกฺขาโต สามีติ.

“มยหํ อวิทิตา ตว ธีตา นาม อตถีติ.

โส อหิวาตกโรคุปฺตตีโต ปญฺญาเย สพฺพํ ภาทฺวตฺตยเสฏฺฐิโน ปวตฺตี อัจจฺชิตฺวา
ตสฺสา อตฺตโน เชฏฺฐธีตฺถุญฺจาเน รุปีตภาวํ อารโจะสิ.

อถ นํ เสฏฺฐิ “เอวํ สนฺเต, มม กสฺมา น กเถสิ, มม สหายกสฺส ธีตา มม ธีตา นามาติ
ตํ ปกโกสาเปตฺวา ปุจฺฉิ “อมม เสฏฺฐิโน ธีตาสีติ.

“อาม ตาตฺตาติ.

“เตนฺหิ มา จินฺตฺยิ, ตวํ มม ธีตาสีติ ตํ สีเส จุมฺพิตฺวา ปรีวารตฺถาย ตสฺสา ปญฺจ อิตฺถีสตฺยานิ ทตฺวา
ตํ อตฺตโน เชฏฺฐธีตฺถุญฺจาเน รุเปสิ.

[พระเจ้าอุเทนได้อัครมเหสี]

อถกทิวสํ ตสฺมี นคเร นกฺขตตํ สงฺฆุญฺจํ โหติ.

ตสฺมี ปน นกฺขตเต พหิ อนิกฺขมนกา กุลธีตโรปิ อตฺตโน ปรีวารเนน สทฺธี ปทฺสว นที คนฺตฺวา นหายนฺติ.

ตสฺมา ตทิวสํ สามาวตีปิ ปญฺจหิ อิตฺถีสเตหิ ปรีวาริตา ราชฺงคณฺเนน นหายิตฺถุ อคฺมาสิ.

อุเทโน ราชาปิ สีหปญฺชเร ฐิตฺเต ตํ ทิสฺวา “กสฺสิมา นานฺนิกิตฺถิโยติ ปุจฺฉิ.

“น กสฺสจฺจ นานฺนิกิตฺถิโย เทวาทิ.

“อถ กสฺส ธีตโรติ.

“โฆสกเสฏฺฐิโน ธีตา เทว, สามาวตี นามเสชาติ.

โส ทิสฺวา ว อุปฺปนฺนสิเนโห เสฏฺฐิโน สาสนํ ปาเหสิ “ธีตรํ กิร เม เปเสตฺตุติ.

“น เปเสมิ เทวาทิ.

“มา กิร เอวํ กโรตฺถ, เปเสตฺตุเยวาทิ.

“มัย คหบดีกา นาม กุมาริกานํ โปเถตวา วิเหฐตวา กชฒนภเยน น เทม เทวาติ.

ราชา กุชฌิตวา เคหํ ลลญาเปตวา เสฏฐิณจ ภริยณจสส หตเถ คเหตุวา พหิ การาเปสิ.

สามาวตี นหาตวา อาคตา เคหํ ปวิสิตุํ โองาสํ อลภนตี “กึ เอตํ ตาตาติ ปุจฉิ.

“อมม ราชา ตว การณา ปหิณิ, อถ ‘มัย น ทสสามาติ วุตเต, ฆรํ ลลญาเปตวา อมเห พหิ การาเปสิติ.

“ตาต ภาริยํ ไว กम्मํ กตํ, รณญา นาม ปหิตะ, ‘น เทมาติ อวตวา ‘สเจ เม ชิตร์ สปริวารํ คณหถ, เทมาติ
วตตพพํ ภเวยย ตาตาติ.

“สาธู อมม, ตว รุจिया สติ, เอวํ กริสสามิติ วตวา รณญู ตถา สาสนํ ปาหเส.

ราชา “สาธูติ สมปฏิจฉิตวา ตํ สปริวารํ อานตวา อภิสถิตวา อคคมหเสฏฐานาเน รฐเปสิ.

เสสา ตสสาเยว ปริวาริตถิโย อหเส.

อิหํ สามาวตिया วตถุ.

[พระเจ้าอุเทนถูกจับ]

อุเทนสส ปน อปราปี วาสุลหตตวา นาม เทวี อโหสิ จณชปชโชตสส ชีตา.

อุชเชนियํ หิ จณชปชโชโต นาม ราชา อโหสิ.

โส เอกทิวสํ อุตยานโต อากจณนโต อตตโน สมปตตี ओโลเกตวา “อถถิ นุ โข อญญสสปี กสสจि เอวรुपा สมปตตีติ วตวา, “กึ
สมปตตี นามเสสา, โกสมพิยํ อุเทนสส รณญู อติมหตี สมปตตีติ วุตเต, อาห “เตนหิ คณหิสสามิ นนติ.

“น สกกา โส คเหตุนติ.

“กियจि กตวา คณหิสสามเวาติ.

“น สกกา เทวาติ.

“กึการณาติ.

“โส หตถิกนตํ นาม สิบปี ชานาติ, มนตํ ปริวตเตตวา หตถิกนตวิณํ วาเทนโต นาเค ปลาเปติปี, คณหาติปี,
หตถิวาหนสมปนโน เตน สหิโส นาม นตถิติ.

“น สกกา มยา ตํ คเหตุนติ.

“สเจ เต เทว เอกนเตน อัย นิจฉโย, เตนหิ ทารุหตถิ การेतวา ตสส วสนนุฐานํ เปเสหิ,

โส หตถิวาหนํ วา อสสวาหนํ วา สุตวา ทูรมปี คจฉติ, ตถถ นํ อาคตํ คเหตุํ สกกา ภวิสสตีติ.

ราชา “อตเถโส อุปาโยติ ทารุณย์ ยนต์หตถี กาทเรตวา พหิ ปีโลติกาหิ เวฐุตวา กตจิตตกมมํ กตวา
ตสส วิชิต อาสนนฐฐาเน เอกสมิ สรตีเร วิสสชชาเปลี.

หตถิโน อนโตกัจฉิยํ สฐฐิ ปุริสา อปราปรํ จงกมนติ,

หตถิลลนํ อหริตวา ตตถ ตตถ ฉทเทสุ.

เอโก วนจรโก หตถิ ทิสวา “อมหากํ รมโยญ อนุจฉวิโกติ จินเตตวา คนตวา อุเทนสส รมโยญ อโรเจสิ
“เทว มยา สพพเสโต เกลาสกุกฎฎิกโก ตุมหากญญเวว อนุจฉวิโก วรवारโณ ทิฏฐิตี.

อุเทโน ราชา ตเมว มคคทเทสกํ กตวา หตถิ อภิรุษห สปริวารโ นิกขมิ.

ตสสาคมนํ ญตวา จรปุริสา คนตวา จณทปชโชตสส อโรเจสุ.

โส อากนตวา มชฌเม ตุจฉํ กตวา อุโฆสุ ปสเสสุ พลนิกายํ ปโยเชสิ.

อุเทโน ราชา ตสสาคมนํ อชานนโต หตถิ อนุพนธิ.

อนโตฐฐิตมนุสสา เวเคน ปลาเปสุ.

กฐฐหตถิ, รมโยญ มนตํ ปริวตเตตวา วีณ วาเทนตสส, ตนตีสททํ อสุณนโต วิย ปลายตีเยว.

ราชา หตถินาคํ” ปาปุณิตุ อสกโกนโต อสส อารุห อนุพนธิ.

ตสมิ เวเคน อนุพนชเต, พลนิกายโ ओหิย.

ราชา เอกโก ว ओหสิ.

อถ นํ อุโฆสุ ปสเสสุ ปยุตตา จณทปชโชตสส ปุริสา คนทิตวา อตตโน รมโยญ อทสุ.

อถสส พลนิกายโ อमितตวสํ คตทาวํ ญตวา พหิ ชนชวารํ นิเวเสตวา อจฉิ.

[พระเจ้าจันทปชโชตให้ลูกสาวเรียนมนต์]

จณทปชโชตปิ อุเทนํ ชิวคาหเมว คาหาเปตวา เอกสมิ โจรเคเห ปกชปิตวา ทวารํ ปิททาเปตวา ตโย ทิวเส ชยปานํ ปิริ.

อุเทโน ตตยทิวเส อารกชเก ปุจฉิ “กหํ โว ราชา ตาตาติ.

“ปจจามิตโต เม คหิตตติ ชยปานํ ปิวตตี.

“กา นามเส มาตุคามสส วิย ตุมหากํ รมโยญ กิริยา, นนุ ปฐฐิราชานํ คเหตวา วิสสชเชตุํ วา มาเรตุํ วา วฐฐติ,
อมเห ทุกขํ นิสีทาเปตวา ชยปานํ กิร ปิวตตี.

เต คนตวา ตมตถํ รมโยญ กเถสุ.

โส คนตวา “สจจํ กิร ตวํ เอวํ วเทสตี ปุจฉิ.

“อาม มหาราชาติ.

“สาธุ ตํ วิสสชเชสสามิ, เอวรूपิ กิร เต มนุโต อตถิ, ตํ มยํ ทสสสีติ.

“สาธุ ทสสามิ, คหณสมเย มํ วนทิตวา ตํ คณหาหิ, กิ ปน ตวํ มํ วนทิสสสีติ.

“กยาหํ ตํ วนทิสสามีติ.

“กิ น วนทิสสสีติ.

“น วนทิสสามีติ.

“อหิปี น ทสสามีติ.

“เอวํ สนเต, ราชาณํ เต กริสสามีติ.

“กิโรหิ, สรீรสส เม อิสสโร, น ปน จิตตสสาติ.

ราชา ตสส สุรคชชิตํ สุตวา “กถนุ โข อิมสส มนตํ คณทิสสามีติ จินเตตวา

“อิมํ มนตํ อญญํ ชานาเปตุนํ สกกา, มม ธีตรํ เอตสส สนติเก อุกคณาเปตวา อหํ ตสสา สนติเก คณทิสสามีติ จินเตสิ.

อถ นํ อาห “อญญสส วนทิตวา คณทตสส ทสสสีติ.

“อาม มหาราชาติ.

“เตนหิ อมหากํ ชฺเร เอกา ชุชชา อตถิ, ตสสา อนโตสานิยํ นิสินนาย ตวํ พหิสานิยํ ฐิตो ว มนตํ วาเจหีติ.

“สาธุ มหาราช ชุชชา วา โหตุ ปิฐุสปปิ วา, วนทิตวา, ทสสามีติ.

ตโต ราชา คนตวา ธีตรํ วาสุตตตํ อาห “อมม เอโก สงชกฺกฐิ อนคฺมํ มนตํ ชานาติ, ตํ อญญํ ชานาเปตุนํ สกกา,
ตวํ อนโตสานิยํ นิสิติตวา ตํ วนทิตวา มนตํ คณท, โส พหิสานิยํ ฐิตวา ตยํ วาเจสสติ, ตว สนติกา อหํ คณทิสสามีติ.

เอวํ โส เนสํ อญญมญญํ สนถวกรณเยน ธีตรํ ชุชชํ อิตรํ สงชกฺกฐิ กตวา กเถสิ.

โส ตสสา อนโตสานิยํ วนทิตวา นิสินนาย พหิ ฐิตो ว มนตํ วาเจสิ.

[พระอัครมเหสีองค์ที่ ๒ ของพระเจ้าอุเทน]

อถ นํ เอกทิวสํ ปุนปฺปุนํ วุจจมานมปิ มนตปทํ วตตํ อสกโกนตี

“อเร ชุชเช อติพทโลฏฐกโปลํ เต มุขํ, เอวํ นาม วเทหีติ อาห.

สา กุชมิตวา “อเร ทุณฺฐกฺกุณฺฐิ, กิ วเทสิ^๑, มาทิสา ชุชชา นาม โหติตี สาณิกณฺณ อุกฺขิปิตวา,
“กาสิ ตวนติ วุตเต, “รณฺโณ ชิตา วาสุทตฺตา นามาหนติ อาท.

“ปิตา เต ตํ มยํ กเถนโต ‘ชุชชาติ กเถสิตี.

“มยํ กเถนโตปิ ตํ สงฺกฺกุณฺฐิ กตฺวา กเถสิตี.

เต อุโกปิ “อมหากํ สนถวกรณภเยน กถิตํ ภวิสสตีติ อนโตสาณิยญญเวว สนถวํ กรีสฺ.

ตโต ปญฺญาเย มนตคฺคหณฺ วา สิปปคฺคหณฺ วา นตฺถิ.

ราชาปิ ชีตรํ นิจํ ปุจฺจติ “สิปปํ คณฺหสิ อมมาตี.

“คณฺหามิ ตาตาตี.

อถ นํ เอกทิวสํ อุเทโน อาท “ภทฺเท สามิเกน กตตพฺพนนาม เนว มาตาปิตโร น ภาติกภคินีโย กาคุํ สกโกณฺติ,
สเจ มยํ ชีวิตํ ทสฺสสิ, ปญฺจ เต อิตถีสตานิ ปริวารํ ทตฺวา อคฺคมเหสิญฺญานํ ทสฺสามีตี.

“สเจ อิมสมิ วเจเน ปติญฺญาตุํ สกฺขิสสธ, ทสฺสามิ โว ชีวิตทานนฺติ.

“สกฺขิสสามิ ภทฺเทตี.

สา “สาธฺ สามีตี ปิตุ สนตฺถิ กํ คนฺตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ อญฺญาสิ.

อถ นํ โส ปุจฺจติ “อมม นิญฺฐิตํ สิปปนฺติ.

“น^๒ ตาว นิญฺฐิตํ ตาต สิปปนฺติ.

อถ นํ “กิ อมมาตี.

“อมหากํ เอกํ ทวารญจ วาหนญจ ลทฺฐํ วญฺญตี ตาตาตี.

“อิทํ กิ อมมาตี.

“ตาต รตตี กิร ตารกสญฺญาเย มนตสฺส อุปจารตฺถาย เอกํ โอสธํ คเหตุพฺพํ อตฺถิ,
ตสฺมา อมหากํ เวลาเย วา อเวลาเย วา นิคมฺนกาเล เอกํ ทวารญจ วาหนญจ ลทฺฐํ วญฺญตีตี.

ราชา “สาธฺตี สมปฺปฏิจฺฉิ.

เต อตฺตโน อภิรฺจติ เอกํ ทวารํ ทตฺถคตํ กรีสฺ.

๑ ส. ย. กิ เอวํ วเทสิ.

๒ ย. นาคี สทโท นตฺถิ.

[พาหนะ ๕ ของพระเจ้าจันทรปัชโชต]

รณโณ ปน ปญจ วาหนานิ อหะสุ
“ภททตี นาม เกรณกา เอกทิวส์ ปญญาสโยชนานิ คจจติ,
กาโก นาม ทาโส สญญูโยชนานิ คจจติ,
‘เวลกสิ จ มุขเกสิ จาติ เทว อสสา โยชนสตํ คจจนติ,
นาฬาคิริ หตถิ วิสติโยชนสตนติ.

[ประวัติที่จะได้พาหนะเหล่านั้น]

โส กิร ราชา อนุปปนเน พุทฺเธ, เอกสส อัสสรสส อุกฺกุฏาโก อโหสิ.

อเอกทิวส์ ตสมิ อัสสเร พหินคร^๑ คนตฺวา นหตฺวา อากจจนเต, เอโก ปจเจกพุทฺโธ นครํ ปิณฑาย ปวิสิตฺวา
สกลนครวาสินํ มาเรณ อาวญฺญิตตฺตา เอกํ ภิกขุมปิ อลภิตฺวา ยถาโรเตน ปตฺเตน นิกขมิ.

อถ นํ นครทวารํ สมปตฺตกาเล มาโร อญญาตกเวเสน อุกฺกมิตฺวา “อปิ โว ฆนเต กิณฺจ ลทฺธนฺติ ปุจฺฉิ.

“กี ปน เม ตฺวํ อลภนาการํ กเรตี.

“เตนหิ นินฺวตฺติตฺวา ปุน ปวิสถ, อิทานิ น กริสสามีติ.

“นาหํ ปุน นินฺวตฺติสสามีติ.

สเจ หิ นินฺวตฺเตยฺย, ปุน โส สกลนครวาสินํ สรีเร อธิมุจฺจิตฺวา ปาณิ ปหริตฺวา หสนเกฬิ กรายฺย.

ปจเจกพุทฺเธ อนินฺวตฺเต, มาโร ตตฺถเว อนฺตรธายิ.^๒

อถ โส อัสสโร ยถาโรเตน ปตฺเตนาคจจนตํ ปจเจกพุทฺธํ ทิสฺวาว วนฺทิตฺวา “อปิ ฆนเต กิณฺจ ลทฺธนฺติ ปุจฺฉิ.

“จริตฺวา นิกขนฺตมหารุโสตี.

โส จินฺเตสิ “อโย มยา ปุจฺฉิตํ อกเถตฺวา อญฺญํ วทฺติ, น กิณฺจ ลทฺธํ ภวิสฺสตีติ.

อถสส ปตฺตํ โอลเณนโต ตฺจจํ ปตฺตํ ทิสฺวา

เคเห ภตฺตสส อตฺตโน นินฺญิตานินฺญิตฺถาภาวํ อชานนตฺยา สุโร หุตฺวา ปตฺตํ คเหตุํ อวิสหนฺโต “ฆนเต โลกํ อธิวาเสถาติ วตฺวา
เวเคน ฆรํ คนตฺวา “อมหากํ ภตฺตํ นินฺญิตฺถนฺติ ปุจฺฉิตฺวา, “นินฺญิตฺถนฺติ วุตฺเต, ตํ อุกฺกุฏากํ อาห
“ตาท อญฺญอ ตยา สมปนฺนเวคตโร นตฺถิ,
สีเขน ฆเวน ตํ ภทฺนตํ ปตฺวา ‘ปตฺตํ’ ฆนเต เทถาติ วตฺวา ปตฺตํ คเหตุวา เวเคน เอหีติ.

โส เอกวจนเนว ปกฺขนฺทิตฺวา ปตฺตํ คเหตุวา อาหริ.

๑ ส. ม. ย. พหินคร.

๒ ส. ย. ปจเจกพุทฺเธ ๗เปฯ อนฺตรธายีติ นตฺถิ.

๓ ส. ย. เอตฺถนฺตเร เมตี อตฺถิ.

อิสโรปี อตตโน โภชนสส ปตฺติ ปุเรตวา “อิมํ สีมํ คนฺตวา ออยยสส สมปาเทหิ, อหนเต อิตฺ ปตฺตี เทมีติ อาห.

โส ตํ คเหตุวา ชเวน คนฺตวา ปจเจกพุทฺธสส ปตฺติ ทตฺวา ปถจปติภูตฺติเตน วณฺทิตฺวา

“ภนฺเต เวลา อุปกฏฺฐา, อหํ อติสีเขน ชเวน คโต จ อาคโต จ,

เอตสส เม ชวสส ผเลน โยชนานํ ปณฺณาสสภูตฺติสตีตคฺมนสมตถานิ ปถจ วาหนานิ นิพฺพตฺตนฺตุ,

อากจฺจนฺตสส จ เม คจฺจนฺตสส จ สรีริํ สุริยเตเชน ตตฺตํ, ตสส เม ผเลน นิพฺพตฺตนิพฺพตฺตภูตฺติเน อาณา สุริยเตชสทิสสา โหตุ,

อิมสมิํ เม ปิณฑปาเต สามินา ปตฺติ ทินฺนา, ตสสา นิสฺสนฺเทน ตุมฺहेหิ ติฏฺฐธฺมมสส ภาคิ โหมีติ อาห.

ปจเจกพุทฺโธ “เอวํ โหตุติ วตฺวา

“อิจฺฉิตํ ปตฺถิตํ ตฺยหํ

ชิปปเมว^๑ สมฺชมฺตุ

สพฺเพ ปุเรนฺตุ สงฺกปฺปา

จฺนฺโท ปณฺณโรโส^๒ ยถา.

อิจฺฉิตํ ปตฺถิตํ ตฺยหํ

ชิปปเมว สมฺชมฺตุ

สพฺเพ ปุเรนฺตุ สงฺกปฺปา

มณฺนิ โชติโรโส ยถาติ

อนฺุโมทนํ อกาสิ.

ปจเจกพุทฺธานํ กิร อิมาว เทว คากา อนฺุโมทนคากา นาม โหนฺติ.

ตตฺถ “มณฺนิ โชติโรโสติ สพฺพกามทํ มณฺริตฺนํ วุจฺจติ.

อิทฺนตฺสส ปุพฺพจริตํ.

โส เอตฺรหิ จณฺทปชฺโชโต อโหสิ.

ตสส จ กมฺมสฺส นิสฺสนฺเทน อิมานิ ปถจ วาหนานิ นิพฺพตฺตีสุ.

[พระเจ้าอุเทนหนี]

อถกทิวสํ ราชา อุยฺยานกัฬาย นิกฺขมิ.

อุเทโน “อชฺช ปลายิตพฺพนฺติ มหนฺตมหนฺเต จมฺมปสิพฺพเก หิรณฺญสฺวณฺณสส ปุเรตวา กเรณุกปิฏฺฐู ฐฺุเปตฺวา

วาสุทฺตตํ อาทาย ปลาโย.

อนฺเตปุรฺपालกา ปลายนฺตํ ทิสฺวา คนฺตวา รณฺโณ อโรเจสุ.

ราชา “سیمํ คจฺฉถาติ พลํ ปหิณฺมิ.

อุเทโน พลสฺส ปกฺขนฺตภาวํ ญุตฺวา กหาปณฺปสิพฺพกํ โมเจตฺวา ปาเตสิ.

มนฺุสสา กหาปณฺ อจฺฉินฺตีวา ปุณฺ ปกฺขนฺตีสุ.

๑ ส. สพฺพเมว.

๒ ย. ปณฺณโรสี.

อิตรโ สุวณณปสิพพกั โมเจตวา ปาเตตวา เตสั สุวณณโลเกน ปปญจนตานญญเวว พหิ นิวุตถั อตตโน ขนธาวารั ปาปุณิ.

อถ นั อากจณนตั ทิสวา ว อตตโน พลกาโย ปริวาเรตวา นครั ปเวเสสิ.

โส คนตวา ว วาสุลทตต อภิสสิญจิตวา อคคมहेสิญฐานเฐ เปสิ.

อิท วาสุลทตตตาย วตถ.

[ประวัตินางมาคันทิยา]

อปรา ปน มาคันทิยา นาม รณโญ สนติกา อคคมहेสิญฐานั ลภิ.

สา กิร กุรุญฐเฐ มาคันทิยสส พราหมณสส ธีตา.

มาตาปิสสา มาคันทิยาเตว นาม.

จุฬปีตาปิสสา มาคันทิโย ว.

สา อภิรูปา อโหสิ เทวจจรปฏิกาคา.

ปีตา ปนสสา อนุจฉวิกั สามิกั อลภนโต มหนเตหิ มหนเตหิ กุเลหิ ยาจิตปี

“ตุมहे น มยหัง ธีตุ อนุจฉวิกาติ ตชเชตวา อโยเชสิ.

อถกทิวสั สตถา ปจจุสมเม โลกั โอโลเกนโต มาคันทิยพราหมณสส สปะชาปะติกสส อนาคามีผลุปะนิสสยั ทิสวา

อตตโน ปตตจิวรมาทาย ตสส พหินิคเม อคคิปริจรณญฐานั อคมาสิ.

โส ตถาคตสส รูปโสภคคั^๑ อตตทาวั โอโลเกตวา “อิมสมิ โลก อิมินา ปุริเสน สทิสเฐ อญโญ ปุริโส นาม นตถิ,

อโย มยหัง ธีตุ อนุจฉวิกโก, อิมสส ปุริสสส โปสาวนตถาย มม ธีตรั ทสสามิติ จินเตตวา

“สมณ เอกา เม ธีตา อตถิ, อหัง เอตตคัง กาลั ตสสา อนุจฉวิกั ปุริสั น ปสสามิ, ตุมहे ตสสา สา จ ตุมหากญญเวว อนุจฉวิกา,

ตุมหากัง ปาทปริจาริกัง ตสสา จ ภตตารั สทฐั วญญุตติ, ตังโว อหัง ทสสามิ, ยาว มม คมณา อีเชว ติฏฐถาติ อาห.

สตถา กิณจิจิ อวตวา ตุมหี อโหสิ.

พราหมโณ เวเคน ขรึ คนตวา “โภติ โภติ ธีตุ เม อนุจฉวิกโก ทิฏฐเฐ, สิม สิม ตัง อลงกรโหตี

ตัง อลงการาเปตวา สทธี พราหมณิยา อาทาย สตถุ สนตีกัง ปายาสิ.

สกลนครั สงขุภิ “อโย เอตตคัง กาลั มยหัง ธีตุ อนุจฉวิกโก นตถิติ กสสจิจิ อทตวา ‘อชช เม ธีตุ อนุจฉวิกโก ทิฏฐเฐ กิร วทติ, กิทิสเฐ

นุ โข โส, ปสสิสสาม นนติ.

มหาชนเฐ เตเนว สทธี นิภขมิ.

ตสมิ ธีตรั คเหตุวา อากจณนเต, สตถา เตน วุตตญฐานเฐ อฐตวา ตถถ ปทเจตียั ทสเสตวา คนตวา อญญสมิ ฐานเฐ อญฐาสิ.

มาคนทียาปิ โข ธีตา “สจสส สมณสส มยา อตโถ นตถิ, อนตถิกภาโว วตตพโพ, อัย ปน มํ มุตตกรีสปุนณํ กโรติ,
โหตุ อตตโน ชาตีกุลปพเทสโภคยสวสยสมปตตี อากम्म ตถารูป ภาตตารํ ลภิตวา สมณสส โคตมสส กตตพพยุตตํ ชานิสสามีติ
สตถริ อาฆาตํ พนธิ.

“กั ปน สตถา ตสสา อตตนิ อาฆาตูปตตี ชานาติ น ชานาตีติ.

“ชานาติเยว.

“ชานนโต กสฺมา คาถมาหาติ.

“อิตเรสํ ทวินัน วเสน.

พุทฺธา นาม อาฆาตํ อคเณตวา มคคผลาธิคมารหานํ วเสน ธมฺมํ เทเสนติเยว.

มาตาปิตโร ตํ เนตวา จูฬมาคนทียํ กนิฏฺฐํ ปฏฺิจฉาเปตวา สตถุ สนตีกํ คนฺตวา อุโภปิ ปพฺพชิตฺวา อรหตฺตํ ปาปุนีสุ.

จูฬมาคนทียปิ จินฺเตสิ “มม ธีตา โอมกสตตสส นานุจฉวิกา, เอกสส รณโณว อนุจฉวิกาติ ตํ อาทาย โภสมพี คนฺตวา
สพฺพาลงฺการเอหิ อลงฺกริตวา “อิมํ อิตถึรตนํ เทวสส อนุจฉวิกนฺติ อุเทนสส รณโณว อทาสิ.

โส ตํ ทิสฺวาว อุปฺปนฺนพลวสิเนโห อภิสํกํ ทตฺวา ปญฺจสตมาตฺคคามมสฺสา ปริวารํ กตฺวา อคฺคมहेสิฏฺฐาเน ฐเปสิ.

อิทํ มาคนทียาย วตถ.

เอวมสส ทิยชฺตมสทสสนาฏกิตถิ ปริวารา ติสฺโส อคฺคมहेสิโย อहेสุ.

[สามเศรชฐีกับาดาบส]

ตสมิ โข ปน สมเย “โฆสกเสฏฺฐิ กุกกุฏเสฏฺฐิ ปาวาริกเสฏฺฐิติ โภสมพิยํ ตโย เสฏฺฐิโน โหนติ.

เต, อุปกฏฺฐาย วสสุปนายิกาย, ปญฺจสเต ตาปเส หิมวฺนตโต อาคนฺตวา นครเ ภิกฺขาย จรฺนเต ทิสฺวา ปสีทิตฺวา นิสีทาเปตวา
โภเชตฺวา ปฏฺิจฉญํ คเหตฺวา จตฺตารो มาเส อตตโน สนฺติเก วาสาเปตฺวา
ปนฺน วสฺสารตเต อาคมนฺตถาย ปฏฺิจชานาเปตฺวา อฺยุโยเชสุ.

ตาปสาปิ ตโต ปฏฺิจฉาย อฏฺฐ มาเส หิมวฺนเต วสิตฺวา จตฺตารอ มาเส เตสํ สนฺติเก วสนฺติ.

เต อปรภาเค หิมวฺนตโต อาคจฉนฺตา อรณฺญาตเน เอกํ มหานิโครธํ ทิสฺวา ตสส มฺุเล นิสีทิสฺสุ.

เตสุ เชฏฺฐกตาปโส จินฺเตสิ “อิมสมิ รุกฺเข อธิวตฺถา เทวตา น โอรมตีกา ภวิสฺสตี, มहेสฺกเขเนเวตถ เทวราเชน ภวิตพฺพํ,
สาธฺว วตสส สจายํ อสิคณฺสส ปานีโย ทเทยยาติ.

โส ปานีโย อทาสิ.

ตาปโส นหาโนทกํ จินฺเตสิ.

ตมปิ อทาสิ.

ตโต โภชนํ จินเตสิ. ตมปิ อทาสี.

อถสส เอตทโหสิ “อัย เตวราชา อมเหทธิ จินติตจันติต สัพพ เทติ, อโห วต นํ ปสเสยยามาติ.

โส รุกขกขนธํ ปทาเลตวา อตตานํ ทสเสสิ.

อถ นํ “เทวราชา มหตี เต สมปตติ, กิณฺนุ โข กตวา อัย ลทธาติ ปุจฺฉิสฺสุ.

“มา ปุจฺฉถ อຍยاتي.

“อาจิกข เทวราชาติ.

โส อตตนา กตกมมสส ปรีตตกตตา ลชชมาโน กเถตุํ น วิสหติ,
เตหิ ปุนปฺปุนํ นิปปีฬิยมาโน ปน “เตนหิ สุณาถาติ วตวา กเถสิ.

[ประวัติเทวดา]

โส กิร เอโก ทุกคตมฺนุสโส หุตวา ภาตี ปรีเยสนโต อนาถปิณฺฑทิกสฺส สนฺติเก ภาติกมมํ ลภิตวา ตํ นิสฺสาย ชีวิทํ กปฺเปสิ.

อถกสมฺมึ อุโปสถทิวเส สมปตเต, อนาถปิณฺฑทิกโก วิหารโต อากนฺตวา ปุจฺฉิ

“ตสฺส ภาติกสฺส อชฺช อุโปสถทิวสภาโว เกนจि กถิตฺติ.

“น กถิตฺติ สามีติ.

“เตนหิสฺส สายมาสํ ปจฺจถาติ.

อถสส ปตโถหนํ ปจฺฉิสฺสุ.

โส ตํทิวสํ อรณฺญเ อภิมํ กตวา สายํ อากนฺตวา, ภาตเต วชฺฌเมตวา ทินฺเน, “ฉาโตสมฺมิตฺติ สหสา อภฺยชิตฺวา ว

“อณฺญेषุ ทิวเสสุ อิมสมฺมึ เคเห ‘ภตฺตํ เทถ, สุปฺปี เทถ, พยฺยชนํ เทถาติ มหาโกลาหลํ โหติ, อชฺช สพฺเพ นิสฺสททา นิปชฺชีสุ,
มยฺหเมเวกสฺส อาหารํ วชฺฌยฺสิ, กิณฺนุ โข เอตนฺติ จินเตตวา ปุจฺฉิ “อวเสสา ภฺยชิตฺติ.

“น ภฺยชิตฺติ ตาตาติ.

“กึ การณาติ.

“อิมสมฺมึ เคเห อุโปสถทิวเสสุ สายมาสํ น ปจฺจนฺติ, สพฺเพ อุโปสถิกา โหนฺติ,

อนตฺมโส ธนฺปาโยนฺปิ ทารเก มุขํ วิกขาลेतวา จตฺมจฺจํ มุখে ปกฺขิปาเปตวา มหาเสฏฺฐึ อุโปสถิกเก การเสสิ.

คนฺธเตลปฺปทีเป ชาลนฺเต, ชุทฺทกมฺพลกทารกา สยนคตา ทวตฺตีสาการํ สชฺฌายนฺติ,

ตฺยหํ ปน อุโปสถทิวสกาโว กเถตุํ สตี น กริมฺหา, ตสฺมา ตเวว ภาตฺตํ ปกฺกํ, ภฺยชฺช นนฺติ.

“สเจ อิทานิ อุโปสถิกเกน ภาวิตุํ วฏฺฏนฺติ, อหํปิ ภเวยฺยนฺติ อาห.

“อิทํ เสฏฺฐึ ชานาตีติ.

“เตนทึ นั ปุจฉณตติ.

เต คนตวา เสฏฐี ปุจฉีส.

โส เอวมาท “อิทานิ อภุชชิตวา มุขั วิกขาเลตวา อุโปสถงคานิ อธิฐฺหนโต อุพฺตฺตโปสถกมมํ ลภิสสตีติ.

อิตรโร ตั สุตฺวา ตถา อกาสิ.

ตสฺส สกถทิวสั กมมํ กตวา ฉาตสฺส สรีเร วาตา กุปปีสุ.

โส โยตเตน^๑ อุทฺร พนฺธิตวา โยตตโกฏิยํ คเหตวา ปริวตตติ.

เสฏฐี ตั ปวตตี สุตฺวา อุกกาหิ ธารियมานาหิ จตุมธฺรํ คาหาเปตวา ตสฺส สนตีกั อากนตฺวา “กั ตาตาติ ปุจฉิ.

“สามิ วาตา เม กุปปีตติ.

“เตนทึ อุฏฺฐาย อิหิ เกสชฺช ขาหาหีติ.

“ตุมเหปี ขาหิตถ สามีติ.

“อมหากั อผาสุกั นตถิ, ตวํ ขาหาหีติ.

“สามิ อุโปสถกมมํ กโรนโต สกถั กาทุํ นาสกขี, อุพฺตฺตโปสถกมมปี เม วิกถั มา อโหสีติ น อิจฉิ.

“มา เอวํ กริ ตาตาติ วุจจมาโนปี อนิจฉิตวา, อรุणे อุฏฺฐหนเต, มิลาตมาลา วีย กาลั กตวา
ตสฺมี นิโครธฺรูกฺเข เทวตา หุตฺวา นิพพตติ.

ตสฺมา อิมมตถั กเถตวา “โส เสฏฐี พุทฺธมามโก ฆมมมามโก สงฆมามโก,
ตั นิสสาย กตสฺส อุพฺตฺตโปสถกมมสฺส นิสฺสนเทเนว สา สมปตติ มยา ลทฺธาติ อาท.

[ดาบสเลื่อมใสออกบวช]

“พุทฺโธติ วจัน สุตฺวาว ปถจสตา ตาปสา อุฏฺฐาย เทวตาย อณฺชลี ปคฺคยห ‘พุทฺโธติ วเทสีติ’

‘พุทฺโธติ วทามีติ ติกขตตุํ ปฏฺิขานาเปตวา “โฆโสปี โข เอโส พุทฺธโก โลกสมินฺนติ อุทานั อุทานตฺวา

“เทวเต อนเนกสุ กปฺปสฺตสฺสเสสฺส อสฺสตุปฺพุทฺ สทฺทํ ตยา สุณาปีตฺมหาติ อาทฺสุ.

อถนฺเตวาลิกา อารจฺริยํ เอตทโวจु “เตนทึ สตถุ สนตีกั คจฉามาติ.

“ตาตา ตโย เสฏฐีโน อมหากั พหุปการรา, เสว เตสั นิเวสเน ภิกขุํ คณฺหิตวา เตสมปี อากิจฺชิตวา คมิสฺสาม, อธิวาเสถ ตาตาติ.

เต อธิवासยีส.

๑ สี. ย. โยตต.

๒ สี. ย. วเทหิ -อิตติ.

ปุณทิวเส เสฏฐิโน ยาคุคตตี สมปาเทตวา อาสนานิ ปญญาเปตวา “อชช โน อยยานิ อากมนทิวโสติ ญตวา
ปจจุคคมนัน กตวา เต อาทาย นิเวสนัน คนตวา นิสีทาเปตวา ภิกขุ อหังสุ.

เต กตมตตทิจจา “มหาเสฏฐิโน มย คมิสสามาติ วทีสุ.

“นनु ฆนเต ตุมเหติ จตตารโ วสสิเก มาเส อมหากัน คหิตา, ปฎิณญา, อิทานิ กุหี คจจถาติ.

“โลเก กิร พุทโธ อุปปนโน, ฆมโม อุปปนโน, สงโฆ อุปปนโน, ตสมา สตถุ สนตีกัน คมิสสามาติ.

“กี ปน ตสส สตถุ สนตีกัน ตุมหากถญญเวว คนตุน วฏฐิตีติ.

“อถญญสมปิ อวาริตัน อาวุโสติ.

“เตนที ฆนเต อากเมถ, มยปี ปริวจัน กตวา คจจถาติ.

“ตุมหเส ปริวจัน กโรนเตสุ, อมหากัน ปปญโจ โหติ, มย ปุโรโต คจจถา, ตุมเห ปจจโต อากจญเยยถาติ วตวา
เต ปุเรตวัน คนตวา สมมาสมพุทธานัน ทิสวา อภิตถวิตวา วนทิตวา เอกมณตัน นิสีทีสุ.

อถ เนส สตถา อญุพุพุพีถัน กถตวา ฆมม เทเสสิ.

เทสนาปริโยसाने สพุเพ สห ปฐิสสมภิทาที อรหตตี ปตวา ปพุพุชชัน ยาจิตวา “เอถ ภิกขโวตี” วจนสมนนตเรว อิทิมยปตต
จีวรธรา วสสสติกถเถรา วิย อหังสุ.

[๓ เศรษฐีสร้างวิหาร]

เตปี โข ตโย เสฏฐิโน ปญจที ปญจที สกฐสเทที วตถจจถาสนสปีมฐุฆาณิตาทีนิ ทานุปกรณานิ อาทาย สาวตถี ปตวา
เชตวันัน ปวิสิตวา สตถารัน วนทิตวา ฆมมถัน สุตวา กถาปริโยसाने โสตาปตติผลล ปติฏฐาย
อชตมมาสมตตี ทานัน ททมานา สตถุ สนตีกะ วสิตวา โกสมพีคมนตถาย สตถารัน ยาจิตวา,
สตถารา ปฎิณญัน ททนเตน “สุญญาคาเร โข คหปตโย ตถาคตา อภิมนตตีติ วุตเต,
“อถญญาตัน ฆนเต, อมเหที ปหิตสสาสนนาคนตุน วฏฐิตีติ วตวา โกสมพี คนตวา
“โฆสกเสฏฐิ โฆสิตารามัน, กุกกุฏเสฏฐิ กุกกุฏารามัน, ปาวาริกเสฏฐิ ปาวาริการามนตี ตโย มหาวิหาระ กาทเรตวา
สตถุ อากมนตถาย สาสนัน ปหิณีสุ.

สตถา เตส สาสนัน สุตวา ตตถ อคมาสิ.

เต ปจจุคคนตวา สตถารัน วิหาระ ปเวเสตวา “อิมัน วิหารัน จาตุททิสสส พุทูปปมุขสส ภิกขุสงฆสส เหมมีตี
ติกขตตุนัน นิยยาเทตวา วาเรณ วาเรณ ปฐิขคคนตี.

สตถา เทวสิกัน เอเกกสมัน วิหาระ วสตี, ยสส วิหาระ วุตโต โหติ, ตสเสว ฆรทวาระ ปิณชทาย จรตี.

[นายสุนนมาลาการเลี้ยงภิกษุสงฆ์]

เตสํ ปน ตินณํ เสฏฐิโน อุกุฏฐาโก สุมโน นาม มาลาการโ อโหสิ.

โส เต เสฏฐิโน เอวมาห “อหํ ตุมหากํ ทีฆรตต์ อุกการโก, สตุการํ โภเชตุกาโมเมหิ, มยหํ เอกทิวสํ สตุการํ เทถาติ.

“เตนหิ ภณ เสว โภเชหิตี.

“สาธู สามิตี โส สตุการํ นิมนเตตวา สุกการํ ปฎิยาเทสิ.

ตทา ราชา สามาวตिया เทวสิกํ ปุพผมุเล อฏฐ กหาปณ เทติ.

ตสสา ชุชุตตรา นาม ทาสี สุนนมาลาการสส สนตีกํ คนตวา นิพทํ ปุพพานิ คนหาติ.

อถ นํ ตสมี ทิวเส อาคตํ มาลาการโ อาห “มยา สตุธา นิมนตโต, อชช อคคปุพเพหิ สตุการํ ปุเชสสามิ,
ติฏฐ ตาว, ตวํ ปรีเวสนาย สหายิกา หุตวา ฆมมํ สุตวา อวเสساني ปุพพานิ คเหตุวา คมิสสสีตี.

สา “สาธูติ อธิวาเสสิ.

สุมโน พุทธรูปมุขํ ภิกษุสงฆ์ ปรีวิสิตวา อนโมทนกรณตถาย ปตตํ อคคเทสิ.

สตุธา อนโมทนธมมเทสนํ อารภิ.

ชุชุตตราปิ สตุธ ฆมมกถํ สุนนตีเยว โสตาปตติผล ปติฏฐหิ.

สา อญญesu ทิวเสสุ จตตารโ กหาปณ อตตโน คเหตุวา จตุหิ ปุพพานิ คเหตุวา คจจติ.

ตํทิวสํ อฏฐหิปี ปุพพานิ คเหตุวา คตา.

อถ นํ สามาวตี อาห “กินนุ โข อมม อมหากํ ธรญา ทวิคณํ ปุพผมูลํ ทินนนติ.

โน อยเยติ.

“อถ กสมา พหุณี ปุพพานีตี.

“อญญesu ทิวเสสุ อหํ จตตารโ กหาปณ อตตโน คเหตุวา จตุหิ ปุพพานิ อหารามตี.

“อชช กสมา น คนหสีตี.

“สมมาสมพุทธรสส ฆมมกถํ สุตวา ฆมมสส อธิคตตทาติ.

อถ นํ “อเร ทุฏฐทาสี เอตตํ กาลํ ตยา คหิตกหาปณ เม เทหิตติ อตชเชตวา

“อมม ตยา ปีตํ อมตํ อมเหปี ปาเยหิตติ วตวา,

“เตนหิ มํ นหาเปหิตติ วุตเต, โสฬสหิ คนโรทกฆเฐหิ นหาเปตวา เทว มฏฐสาฎเก ทาเปสิ.

สา เอกํ นิวาเสตฺวา เอกํ ปารูปิตฺวา อาสนํ ปญญาเปตฺวา เอกํ วิชนี ออาหาราเปตฺวา อาสนे นิสิตฺวา จิตฺตวิชนี^๑ อาทาย
ปญจ มาตุคามสฺตานิ อามนฺเตตฺวา ตาสํ สตฺถารา เทสิตนียาเมเนว ฌมฺมํ เทเสสิ.

ตสฺสา ฌมมกฺลํ สุตฺวา ตา สพฺพาปิ โสตาปตฺติมเล ปติภฺภูทิสฺสุ.

ตา สพฺพาปิ ขุชฺชุตฺตริ วนฺทิตฺวา “อมม อชฺชโต ปญฺญา ย ตฺวํ กิลิภฺภูทิกมฺมํ มา กริ,
อมฺหากํ มาตุภฺภูทิสฺสุเน จ อจฺริยภฺภูทิสฺสุเน จ ฐตฺวา สตฺถุ สนฺตํ ฌมฺมํ สุตฺถารา เทสิตํ ฌมฺมํ สุนฺนิตฺวา อมฺหากํ กเถหิติ วิทิสฺสุ.

สา ตถา กโรนฺตี อปรภาเค ติปิภฺภูทิสฺสุ ชาตา.

[นางขุชฺชุตตาเลิศในทางแสดงธรรม]

อถ นํ สตฺถา “เอตทคฺคํ ภิกฺขเว มม สาวิกานํ อุปาสิกานํ ฌมมกฺลิกานํ” ยทิทํ ขุชฺชุตฺตราติ เอตทคฺเค” ฐฺเปสิ.

ตาปิ โข ปญจสฺตา อิตฺถิโย ตํ เอวมาหฺสฺสุ “อมม สตฺถารํ ปสฺสิตฺถกามมฺห, ตํ โน ทสฺเสหิ, คนฺธมาลาทิตฺติ นํ ปุเชสฺสามาติ.

“ออยเย ราชกฺลํ นาม ภาริยํ, ตุมฺเห คเหตฺวา พหิ คนฺตุํ น สกฺกาติ.

“อมม มา โน นาเสหิ, ทสฺเสเหว อมฺหากํ สตฺถารนฺติ.

“เตนหิ ตุมฺหากํ วสนคฺพภานํ ภิตฺตีสฺสุ ยตฺตเกน โอลิเกตุํ สกฺกา โหติ, ตตฺตํ ฌิทํ กตฺวา คนฺธมาลาทิตฺติ ออาหาราเปตฺวา
สตฺถารํ ตินฺณํ เสฏฺฐินํ ฆรทฺวารํ คจฺฉนฺตํ ตุมฺเห เตสฺสุ ฐฺนาเนสฺสุ ฐฺตฺวา โอลิเกถ เจว หตฺเถ ปสาเรตฺวา วนฺทล จ ปุเชถ จาติ.

ตา ตถา กตฺวา สตฺถารํ คจฺฉนฺตฺยเจว อากจฺฉนฺตฺยจ โอลิเกตฺวา วนฺทิสฺสุ เจว ปุเชสฺสุ จ.

[ประวัติหน้าต่าง]

อถกทิวสํ มาคนฺทียา อตฺตโน ปาสาทลโต นิภฺขมิตฺวา จงกมฺมานา

ตาสํ วสนภฺภูทิสฺสุ คนฺตฺวา คพฺเภสฺสุ ฌิทํ ทิสฺวา “อิทํ กิณฺติ ปุจฺฉิตฺวา,

ตาหิ ตสฺสา สตฺถริ พนฺธามาตํ อชานนฺตฺติหิ “สตฺถา อิมํ นครํ อากโต, มยฺย เอตถ ฐฺตฺวา สตฺถารํ วนฺทาม เจว ปุเชม จาติ วุตฺเต,

“อากโต นาม อิมํ นครํ สมฺโณ โคตโม, อิทานิสฺส กตฺตพฺพํ ชานิสฺสามิ, อิมานิ ตสฺส อุปฺภฺภูทิสฺสุ, อิมานิ กตฺตพฺพํ ชานิสฺสามิติ
จินฺเตตฺวา คนฺตฺวา รัญฺญอ อาโรเจสิ

“มหาราช สามาวตีมิสฺสกาณํ ปญจสฺตานํ อิตฺถินํ พหิทฺธา ปตฺถนา อตฺถิ, กติปาเหเนว เต ชิวิตํ น ภวิสฺสตีติ.

ราชา “น ตา เอวรूपิ กริสฺสนตีติ น สทฺทหิ,

ปฺน วุตฺเตปิ, น สทฺทหิเยว.

อถ นํ, เอวํ ติกฺขตฺตํ วุตฺเตปิ, อสทฺทหนฺตํ “สเจ เม น สทฺทหสิ, ตาสํ วสนภฺภูทิสฺสุ คนฺตฺวา อุปฺชาเรหิ มหาราชาติ อาท.

๑ ส. วิจิตตวิชนี.

๒ ส. ม. ย. พุทฺธสฺตานํ.

๓ อ.จ. เอก. ๒๐/๓๔.

ราชา คนตวา คพเภสุ ฉิทท์ ทิสวา “อิท กินติ ปุจฉิตวา, ตสมิ อตเถ อาโรจิต, ตาส อุกุฉิตวา กิจจ อวตวา ว
ฉิททานิ ปิททาเปตวา สพคพเภสุ ขุททจฉิทททกวตปานานิ กาเรสิ.

ขุททจฉิทททกวตปานานิ กिर ตสมิ กाल อุปปนนานิ.

[พระศาสดาผจญกับการแก้แค้น]

มาคนทिया ตาส กิจจ กาคู อสกุกุฉิตวา “สมณสส โคตมสเสว กตตพพ กริสสามิติ นาครานํ ลจจ ทตวา
“สมณ โคตมํ อนโตนครํ ปริสิตวา จรนต์ ทาสกम्मกรโปริเสหิ สหิ อุกโกสิตวา ปริภาสิตวา ปลาเปถาติ.

มิจฉาทิภูริกา ติส รตนเส อุปปนนา อนโตนครํ ปริภูจ สตถารํ อนุพนธิตวา “โจโรสิ พาลสิ มุฬโหสิ โอมุโรสิ โคโณสิ
คทรโหสิ เนรโยสิ ตिरจฉานคโตสิ, นตถิ ตูยหํ สุกติ, ทุคคตियเว ตูยหํ ปาฏิกงขาติ ทสหิ อุกโกสวตถุหิ อุกโกสนติ ปริภาสนติ.

ตํ สุตวา आयสมา อานนโท สตถารํ เอตทโวจ “ภนเต อิม นาครา อมเห อุกโกสนติ ปริภาสนติ, อิต อณุตถ คจฉามาติ.

“กุหิ อานนทาติ.

“อณญํ นครํ ภนเตติ.

“ตตถ มนุสเสสุ อุกโกสนเตสุ, ปุน กตถ คมิสสาม อานนทาติ.

“ตโตปิ อณญํ นครํ ภนเตติ.

“ตตถ มนุสเสสุ อุกโกสนเตสุ, กุหิ คมิสสามาติ.

“ตโต อณญํ นครํ ภนเตติ.

“อานนท น เอวํ กาคู วมุจติ, ยตถ อธิกรณํ อุปปนํ, ตตเถว ตสมิ วุปนเต, อณุตถ คนตุ วมุจติ,
เก ปน เต อานนท อุกโกสนตีติ.

“ภนเต ทาสกम्मกร อุปาทาย สพเพ อุกโกสนตีติ.

“อหํ อานนท สงคามํ โอตินณหตถิสทิส, สงคามํ โอตินณหตถิโน หิ จตุหิ ทิสาหิ อากเต สเร สหิตุ ภาโร,
ตเถว พหุหิ ทุสสิเลหิ กถิตถานํ สหนํ นาม มยหํ ภาโรติ วตวา อตตานํ อารพภ ฆम्मํ เทเสนโต
อิมานาคคเค ติสโส คากา อภาสิ

“อหํ นาโคว สงคาม	จาปาโต ปตติ สร
อติวากุยํ ตติกขิสส	ทุสสิโล หิ พหุชชโน.
ทนต์ นยนิติ สมิตี	ทนต์ ราชากรูหติ
ทนต์ เสฏโฐ มนุสเสสุ	โยติวากุยํ ตติกขติ.
วรมสสตรา ทนต์	อาชานียา จ สินธวา
กุกุชรา จ มหานาคา	อตตทนต์ ตโต วรนต์.

ธมมกถา สมปตตมมหาชนสส สาทถิกา อโหสิ.

เอวํ ธมมํ เทเสตวา “มา จินตยิตถ อานนท, เอเต สตตาทมตตเมว อกโกสิสสนติ, อฏฐเม ทิวเส ตฺณหิ ภวิสสนติ, พุพฺพชานํ หิ อุปฺปนํ อธิกรณํ สตตาทโต อุตฺตรํ น คจฺจตฺติ.

[พระนางมาคันทิยาหาความด้วยเรื่องไก่]

มาคณฺหิยา สตถารํ อกโกสาเปตวา ปลาเปตํ อสกุโกนฺตี “กินฺนุ โข กริสสามิติ จินเตตวา
“อิมมา เอตสส อุปตถมภฺภูตา, เอตาสํ พยสนํ กริสสามิติ เอกทิวสํ รมฺโณ สุราปานภฺฐานเณ อุปฺภฺฐานํ กโรนฺตี
จฺหฺปิตุ สาสนํ ปหิณฺนํ “อตฺถเ เม กิร กุกฺกุณฺเห, อฏฐ มตฺกุกฺกุณฺเ อฏฐ สชิวกุกฺกุณฺเ คเหตุวา อาคจฺจตุ,
อาคนตฺวา จ ปน โสปาณมตฺถเก ฐตฺวา อาคตฺถาวํ นิเวเทตฺวา, ‘ปวิสตุติ วุตเตปิ, อปวิสิตฺวา
ปฐมํ อฏฐ สชิวกุกฺกุณฺเ ปหิณฺตุ, ปจฺฉา อิตเรติ จฺหฺปฐฺฐากสส จ “มม วจฺนํ กรยฺยาสีติ ลลจํ อทาสี.

มาคณฺหิโย อาคนตฺวา รมฺโณ นิเวทาเปตฺวา, “ปวิสตุติ วุตเต, “รมฺโณ อาปานภฺฐมํ น ปวิสิตฺสามิติ อาห.

อิตฺธา จฺหฺปฐฺฐากํ ปหิณฺนํ “คจฺจ ตาต มม จฺหฺปิตุ สนฺติกนฺตี.

โส คนตฺวา เตน ทินเน อฏฐ สชิวกุกฺกุณฺเ อาเนตฺวา “เทว บุโรหิตฺเตน ปณฺณากาโร ปหิตฺติ อาห.

ราชา “ภทฺทโก วต โน อุตฺตริงฺโค อุปฺปนฺโน, โก นฺ โข ปเจยฺยติ อาห.

มาคณฺหิยา “มหาราช สามาวตีปฺมุชา ปถจฺสตา อิตถิโย นิกกมฺมา วิจฺรณฺตี, ตาสํ เปเสหิ, ตา ปจิตฺวา อาหริสสนฺตีติ อาห.

ราชา “คจฺจ ตาสํ ทตฺวา, อลฺลยฺสส กิร หตฺถเ อทตฺวา สยเมว มาเรตฺวา ปจฺนตฺติ เปเสสิ.

จฺหฺปฐฺฐากอ “สาธฺว เทวาติ คนตฺวา ตถา วตฺวา ตาหิ “มยํ ปาณาติปาตํ น กโรมาติ ปฏฺิกฺขิตฺโต
อาคนตฺวา ตมตฺถํ รมฺโณ อาโรเจสิ.

มาคณฺหิยา “ทิกฺกุณฺฺ เต มหาราช, อิทานิ ตาสํ ปาณาติปาตสส กรณํ วา อกรณํ วา ชานิสฺสสิ,
‘สมณฺสส โคตมฺสส ปจิตฺวา เปเสนฺตุติ วเทหิ เทวาติ อาห.

ราชา ตถา วตฺวา เปเสสิ.

อิตโร คเหตุวา คจฺจนฺโต วีย หุตฺวา คนตฺวา เต กุกฺกุณฺเ บุโรหิตสส ทตฺวา มตฺกุกฺกุณฺเ คเหตุวา ตาสํ สนฺติกํ เนตฺวา
“อิม กิร กุกฺกุณฺเ ปจิตฺวา สตถุ สนฺติกํ ปหิณฺนติ อาห.

“อาหฺร สามิ, อิทนนาม อมฺหากํ กิจฺจนฺตี ปจฺจคฺคนตฺวา คณฺหิสฺสุ.

โส รมฺโณ สนฺติกํ อาคนตฺวา “กึ ตาตาติ ปฏฺฐโฐ, “สมณฺสส โคตมฺสส ปจิตฺวา เปเสถาติ วุตตมตเตยฺว,
ปฏฺิมคฺคํ อาคนตฺวา คณฺหิสฺสุติ อาจิกฺขิ.

มาคณฺหิยา “ปสฺส มหาราช, น ตา ตุมหาทิสานํ กโรนฺตี, ‘พหิทฺธา ปตฺถนา ตาสํ อตถิติ วุตเต น สทฺทหฺสีติ อาห.

ราชา ตํ สุตฺวาปิ อธิวาเสตฺวา ตฺณหิเยว อโหสิ.

มาคันทิยา “กินนุ โข กริสสามีติ จินเตสิ.

[พระนางมาคันทิยาหาความด้วยเรื่องงู]

ตทา ปน ราชา

“สามาวตติยา จ วาสุตตตตาย จ มาคันทิยาย จาติ ติสสนนปี เอตาสํ ปาสาทตเล วาเรน วาเรน สดตทานํ วีตินาเมติ.

อถ “เสว วา ประเสว” วา สามาวตติยา ปาสาทตลํ คมิสสตีติ ญตวา มาคันทิยา จุฬปีตุ สาสนํ ปหิณิ

“อลคทเทเน กิร เม อตโถ, ทาฐา อุทธริตวา เอกํ สปปํ เปเสตุติ.

โส ตถา กตวา เปเสสิ.

ราชา อตตโน คมนนฐฐานํ หตถิกนตวีณํ อาทายเยว คจจติ.

ตสสา โปกขเร เอกํ ฉิทฺทํ อตถิ.

มาคันทิยา เตน ฉิทฺเทน สปปํ ปเวเสตวา ฉิทฺทํ มาลาคุเลน ถเกสิ.

สปปํ ทุวิทฺทิตฺทํ อนโถวีณายเมว อโหสิ.

มาคันทิยา รมโณ คมนทิวเส “อชฺช กตริสสา” ปาสาทํ คมิสสตี เทวาติ ปุจจิตวา, “สามาวตติยาติ วุตเต,

“อชฺช มยา มหาราช อมนาโป สุปิโน ทิฏฐโณ, น สกกา ตตถ คนฺตุ เทวาติ.

“คจจนาเมวาติ.

สา ยาวตติยํ วาเรตวา “เอวํ สนฺเต, อหํปี ตุมเหหิ สหฺธี คมิสสามีติ วตวา นีวตติยมานาปี อนีวตติตวา

“น ชานามิ ‘กั ภาวิสสตี เทวาติ รมญา สหฺธิญญเวว อคมาสิ.

ราชา สามาวตติมิสสกาหิ ทินฺนานิ วตถปุพฺพคนฺธาภรณานิ ธาเรตวา สุโฆชนํ ภูณชิตวา วีณํ อุตฺถีสเสก ฐูปेतวา สยเน นีปชฺชิ.

มาคันทิยา อปรารปรํ วิจฺจนตี วิย หุตวา วีณาฉิทฺทิตฺโต ปุพฺพคฺลํ อปเนสิ.

สปปํ ทุวิทฺทิตฺทํ นีราหาโร เตน ฉิทฺเทน นิกขมิตวา อสฺสสนฺโต” ฌณํ กตวา สยนปีฏฐู นีปชฺชิ.

มาคันทิยา ตํ ทิสฺวา “เทว สปปิตี” มหาสทฺทํ กตวา ราชานญจ ตา จ อกโกสนตี

“อํ ทนฺธราชา อลฺกขิโก มยํ วจนํ น สฺนฺมาติ, อีมาปี นิสฺสิริกา พุพฺพินีตา, กิณฺนาม รมโณ สนฺติกา น ลภนฺติ,

กั นฺตุ ตุมฺเห, อิมสฺมี มเตเยว, สฺสุํ ชีวีสสธ, ชีวฺนเต, ทุกฺขํ ชีว,

อชฺช มยา ปาปฺสุปิโน ทิฏฐโณ, ‘สามาวตติยา ปาสาทํ คนฺตุํ น วญฺญตฺตีติ วิจฺจนตติยาปี เม ตยา สหฺโท น สฺโต เทวาติ อาห.

๑. ย. ปเร วา.

๒. ส. ย. กตฺรสฺสา.

๓. ส. ม. ย. ปสฺสนฺโต.

๔. ม. ตํ ทิสฺวา ธี เทว สปปํ -อติ.

[พระเจ้าอุเทนลงโทษพระนางสามาวตี]

ราชา สปปิ ทิสวา มรณภยตชชิต “เอวรूपปี นาม อิมํ กริสสนติ, อโห ปาปาหํ อิมาสํ ปาปภาวํ อัจจกขณติยาปี อิมิสสา วจนํ น สททหี, ปฐมํ อตตโน คพเสสุ ฉิททานิ กตวา นิสินนา, ปุณ มยา เปสิตะ กุกกุฏ, ปฏูปหิณฺสี, อชช สยเน สปปิ วิสสชชิสฺสูติ โโก เรน สมปชชชิตโต วีย อโหสิ.

สามาวตีปี ปถจจนํ อิตถีสถานํ โอวาหํ อทาสี “อมมา อมหากํ อถญํ ปฏิสสรณํ นตถิ, นรินเท จ เทเวีย จ อตตนิ จ สมเมว เมตตจจิตตํ ปวตเตถ, มา กสสจจิ โกปี กริตถาติ.

ราชา สหสสธามํ สิงครนุํ อาทาย ชัย โปเถตวา วิสปีตํ สรํ สนนยหิตวา สามาวตี ปุเร กตวา สพพา ตา ปฏิปาฏิยา ฐปาเปตวา สามาวติยา อูเร สรํ วิสสชชชิสฺสูติ.

โส ตสสา เมตตานุกาเวเน ปฏินิวตติตวา อาคตมคคาภิมุโข ว หุตวา รณญเญ หทยํ ปวิสสนโต วีย อฏฐาสี.

ราชา จินเตสิ

“มยา ชิตโต สโร สิลปี วิชฌิตวา คจจติ, อากาเส ปฏินนฏฐานปี นตถิ, อถ ปเนส นีวตติตวา มม หทยาภิมุโข ชาโต, อยํ ทิ นิจจิตโต นิสสสโต นิชชิว สโรปี เอติสสา คณํ ชานาติ, อหํ มนุสสญโตปี น ชานามีติ.

[พระเจ้าอุเทนประทานพรแก่พระนางสามาวตี]

โส ธนุํ ฉทเทตวา อถชลี ปคคยห สามาวติยา ปาทุมเล อุกกุฏิกิํ นิสีทิตวา อิมํ คาถมาห

“สมมุยามิ ปมุยามิ	สพพา มุยหนติ เม ทิสา
สามาวตี มํ ตายสสุ	ตวญจ เม สรณํ ภาวติ.

สา ตสส วจนํ สุตวา “สาธู เทว มํ สรณํ คจจติ อวตวา “ยมหํ มหาราช สรณํ คตา, ตเมว ตวมปี สรณํ คจจติ.

อิหํ วตวา สามาวตี	สมมาสมพุทฺธสาวิกา
“มา มํ ตวํ สรณํ คจจ	ยมหํ สรณํ คตา
เอส พุทฺโธ มหาราช	เอส พุทฺโธ อนุตฺตรโ
สรณํ คจจ ตํ พุทฺธํ	ตวญจ เม สรณํ ภาวติ อาห.

ราชา ตสสา วจนํ สุตวา “อิทานาหํ อติเรกตรํ ภายามีติ วตวา อิมํ คาถมาห

“เอส ภียโย ปมุยามิ	สพพา มุยหนติ เม ทิสา
สามาวตี มํ ตายสสุ	ตวญจ เม สรณํ ภาวติ.

อถ นํ सा परिमनयेनैव पुन पण्डिषिपिवा, “เตनहि ตถจ สรณํ คจจามิ สत्ถารญจ, वरญज ते तम्मिदि वृत्ते, “वरो कहीते होतु महाराजाति आह.

โส สत्ถารุํ อุปสงกมิตวา สรณํ คนตวา นิมนเตตวา ภิกขุสงฆสส สत्ถาหํ ทานํ^๑ ทตวา สามาวตี อามนเตตวา “อฏฐเอหิ, วรํ คณหาหีติ อาห.

“มหाराช มยห์ หิรณญาทีหิ อตฺโถ นตฺถิ, อิทํ ปน เม วรํ เทหิ,
ตถา กโรหิ, ยถา สตถา นิพฺพตํ ปญฺจหิ ภิกฺขุสฺสเทหิ สหฺจํ อีชํคจฺจตฺถิ, ฌมมํ สุณฺนิสฺสามาติ.

ราชา สตถารํ วนฺทิตฺวา “ภนฺเต ปญฺจหิ ภิกฺขุสฺสเทหิ สหฺจํ นิพฺพตํ อีชํคจฺจตฺถิ, สามาวตีมิสฺสกา” ฌมมํ สุณฺนิสฺสามาติ วนฺทิตฺติ อาท.

“มหाराช พุทฺธานํ นาม เอกสมฺมํ ฐาเน นิพฺพตํ คนฺตุํ น วฏฺฏตฺติ, มหาชโน ปจฺจาสิสฺสตีติ.

“เตนหิ ภนฺเต เอกํ ภิกฺขุํ อาณาเปถาติ.

สตถา อานนฺทตฺถเรํ อาณาเปสิ.

โส ตโต ปฏฺฐาย ปญฺจ ภิกฺขุสฺสตานิ อาทาย นิพฺพตํ ราชกฺลํ คจฺจตฺติ.

ตาปี เทวีย นิพฺพตํ เถรํ สปริวารํ โภเชนฺติ ฌมมํ สุณฺนตฺติ.

[พระราชาทรงถวายจิวรแก่พระอานนท์]

ตา เอกทิวสํ เถรสฺส ฌมมกฺกํ สุตฺวา ปสฺสีทิตฺวา ปญฺจหิ อุตฺตราสงฺคสฺสเทหิ ฌมมปุชฺชํ อํกํสุ.

เอเกโก อุตฺตราสงฺโค ปญฺจสฺตานิ อคฺขตฺติ.

ตาสํ เอกํ วัตถปิ อทิสฺวา ราชา ปุจฺฉิ “กุหิ อุตฺตราสงฺคาติ.

“ออยฺยสฺส โน ทินฺนาติ.

“เตน สพฺเพ คหิตาติ.

“อาม คหิตาติ.

ราชา เถรํ อุปสงฺกมิตฺวา ตาหิ อุตฺตราสงฺคานํ ทินฺนภาวํ ปุจฺฉิตฺวา ตาหิ ทินฺนภาวญฺจ เถเรน คหิตภาวญฺจ สุตฺวา

“นฺนุ ภนฺเต อตฺตพฺพนิ วัตถานิ, เอตตฺเทหิ กิํ กริสฺสเถตาติ ปุจฺฉิ.

“อมหากํ ปโหนกานิ คนฺทิตฺวา เสสานิ ชินฺณจิวรกานํ ทสฺสามิ มหाराชาติ.

“เต อตฺตโน ปุราณจิวรานิ กิํ กริสฺสนตฺติ.

“ชินฺณตฺรจิวรกานํ ทสฺสนตฺติ.

“เต อตฺตโน ชินฺณจิวรานิ กิํ กริสฺสนตฺติ.

“ปจฺจตฺถรณานิ กริสฺสนตฺติ.

“ปุราณปจฺจตฺถรณานิ กิํ กริสฺสนตฺติ.

“ภุมมตถรรณานิ กริสสนตตีติ.

“ปุราณภุมมตถรรณานิ ก็ กริสสนตตีติ.

“ปาทปุณณานิ กริสสนตตี มหาราชาติ.

“ปุราณปาทปุณณานิ ก็ กริสสนตตีติ.

“ขณฺหาขณฺหิกัง โภฏฺฐว มตฺติกาย มหฺทิตฺวา ภูตตี วิลิมปิสสนตตีติ.

“ภนฺเต เอตฺตํ กตฺวาปี อฺยยานํ ทินฺนานิ น นฺสสนตตีติ.

“อาม มหาราชาติ.

ราชา ปสนฺโน อปรานี ปญจ วตฺถสฺตานี อหฺราเปตฺวา เณรสฺส ปาทฺมุเล ฐฺปาเปสิ.

เถโร ภิร ปญจสคฺขนิกาณี วตฺถานี ปญจสคฺคาเคน ปาทฺมุเล ฐฺเปตฺวา ทินฺนานิ ปญจสคฺกขตฺตํ ลภี,
สทฺสสคฺขนิกาณี วตฺถานี สทฺสสคฺคาเคน ปาทฺมุเล ฐฺเปตฺวา ทินฺนานิ สทฺสสคฺกขตฺตํ ลภี,
สทฺสทฺสสคฺขนิกาณี วตฺถานี สทฺสทฺสสคฺคาเคน ปาทฺมุเล ฐฺเปตฺวา ทินฺนานิ สทฺสทฺสสคฺกขตฺตํ ลภี.

“เอกํ เทว ตีณิ จตฺตารี ปญจ ทสฺสาคฺคาทินา นเยน ลทฺธานํ ปน คณฺนา นาม นตฺถิ.

ตถาคเต ภิร ปรีนฺพิพฺพเต, เถโร สกฺลขมฺพทึปํ วิจฺริตฺวา สพฺพวิหาเรสุ ภิกฺขุณฺ อตฺตโน สนฺตกาเนว ปตฺตจิวฺรานี อทาสี.

มาคฺคฺนุทียา “ยมหํ ภิโรมิ, ตํ ตถา อหฺตฺวา อญฺญถาว โหติ, ภิณฺุ โข ภิรฺสสามีติ จินฺเตตฺวา “อตฺเถโส อฺปาโยติ,
รณฺญเ อฺยยานกึลํ คจฺจณฺตี”, จุฬปิตฺุ สาสนํ ปหิณฺิ

“สามาวตียา ปาสาทํ คณฺตฺวา ทุสฺสโกฏฺฐาคฺคารเตลโกฏฺฐาคฺคารานี วิวฺราเปตฺวา ทุสฺसानี เตลจฺจาภูิสฺสุ เตเมตฺวา ฅมฺเภ เวฐฺตฺตฺวา
ตา สพฺพา เอกํโต กตฺวา ทวารํ ปิพฺพิตฺวา พหิ ยนฺตํ ทตฺวา ทณฺททึปกาทิ เคเห อคฺคิ ททฺมานโน โอตฺริตฺวา คจฺจตฺติ.

[พระนางสามาตีถูกไฟคลอก]

โส ปาสาทํ อภิรฺยุห โภฏฺฐาคฺคารานี วิวฺราเปตฺวา วตฺถานี เตลจฺจาภูิสฺสุ เตเมตฺวา ฅมฺเภ เวฐฺตฺตฺมารภี.

อถ นํ สามาวตีปฺมุชา อิตฺถิโย “ก็ เอตํ จุฬปิตฺาติ วทฺนตีโย อฺปสงกฺมิสฺ.

“อมฺมา ราชา ทพฺพิกมฺมตถาย อิม ฅมฺเภ เตลปิลิตฺิกาทิ เวฐฺทาเปติ, ราชเคเห นาม สฺยตฺตทฺยตฺตํ ทฺชฺชานํ,
มา เม สนฺตีเก โหถ อมฺมาติ เอวํ วตฺวา ตา อาคตา คพฺเภ ปเวเสตฺวา ทวารานี ปิพฺพิตฺวา พหิ ยนฺตํ ทตฺวา
อาทิตฺอ ปฏฺฐาย อคฺคิ ททฺนโต โอตฺริ.

สามาวตี ตาสํ โอวาทํ อทาสี

“อมฺหากํ อนมตฺคเค สํสาเร วิจฺรณฺตีณํ เอวํ อคฺคินา ฅมายมานานํ อตฺตถาวานํ พุทฺธญาณฺณปี ปรีจฺเฉทอ น สุกโร,
อปฺปมตฺตา โหถาติ.

ตา เคเห ฌายนเต เวทนาปริคคหम्मภูฐานัน มนสิกรโธติโย, กัจจ ทุตติยผลัน, กัจจ ตติยผลัน ปาปุณีสฺ.

เตน วุตตํ “อถโข สมพหุลา ภิกขุ ปจฉาภตตํ ปินทปาตปฏิกกนตา, เยน ภควา, เตนุปลสงกมฺีสฺ,

อุปสงกมิตวา ภควนตํ อภิวาเทตวา เอกมนตํ นิสีทิสฺ,

เอกมนตํ นิสินนา โข เต ภิกขุ ภควนตํ เอตทโวจฺ

‘อิธ ภนเต รณญฺเ อุตเทนสส อุตยานคตสส อนเตปุริ ททตฺม, ปญจ อิตถีสตานิ กาลกตานิ สามาวตีปมุขานิ,
ตาสํ ภนเต อุปาสิกานํ กา คติ, โก อภิสมปราโยติ.

‘สนเตตถ ภิกขเว อุปาสิกาย โสตาปนนา, สนติ สกทาคามินิโย, สนติ อนาคามินิโย,
สพพา ตา ภิกขเว อุปาสิกาย อนิปลลา กาลกตาติ.

อถโข ภควา เอตมตถ วิทิตวา ตาย เวลาญ อิมํ อุทานํ อุทานสิ

“โมหสมพฺนธโน โลโก

ภพฺพโรโป ทิสฺสติ

อุปฺธิพฺนธโน พาลो

ตมสา ปรีวาริโต

สสฺสตี วิย ขายติ

ปสฺสโต นตถิ กิถฺจนฺนติ.”

เอวญจ ปน วตฺวา “ภิกขเว สตฺตา นาม วฏฺเฏ วิจฺรนฺตา นิจฺจกาลํ อปฺมตฺตา หุตฺวา ปุณฺณกมฺเมว กโรนฺติ,
ปมาทีนํ หุตฺวา ปาปกมฺมปี กโรนฺติ, ตสฺมา วฏฺเฏ วิจฺรนฺตา สุขีปิ ทฺกฺขีปิ อนฺุภวฺนตีติ ฆมฺมํ เทเสสิ.

[พระเจ้าอุเทนลงโทษพระนางมาคันทิยากับพวก]

ราชา “สามาวตียา เคหํ กิร ฌายตีติ สุตฺวา เวเคนาคจฺจนฺโตปิ อททตฺม” สมปาปุณิตุํ นาสกฺขิ,

อาคนตฺวา จ ปน เคหํ นิพฺพาเปตฺวา อุปฺปนนพลวโทมนสฺโส อมจฺจคณฺปริวฺโต นิสีทิตฺวา สามาวตียา คฺเณ อนฺุสฺสรนฺโต

“กสฺส นฺุ โข อิทํ กมฺนฺติ จินฺเตตฺวา “มาคฺนฺทียาย การิตํ ภวิสฺสตีติ ญุตฺวา

“ตาเสตฺวา ปุจฺฉิยมาณา น กเถสฺสตี, สณิกํ อุปาเยน ปุจฺฉิสฺสามีติ จินฺเตตฺวา อมจฺเจ อาท

“อมโภ อหํ อิตฺโต ปุพฺเพ อฏฺฐาย สมฺภูฏาย อาสงฺกิตฺปรีสงฺกิตฺโต ว โทมิ, สามาวตี เม นิจฺจํ โอตารเมว คเวสตี,

สา กาลกตา, อิทานิ ปน เม จิตฺตํ นิพฺพตฺตํ ภวิสฺสตี, สุขฺเขน วสิตุํ ลภิสฺสามีติ.

“เกน นฺุ โข เทว อิทํ กมฺมํ กตฺนฺติ.

“มยฺ สึเนเหน เกนจฺิ กตํ ภวิสฺสตีติ.

มาคฺนฺทียา สมเป ฐิตฺตา ตํ สุตฺวา “อถฺญโธ โภจฺิ กาทฺุ น สกฺขิสฺสตี, มยา กตํ เทว, อหํ จูฬปีตฺริ อาณาเปตฺวา กาทฺฺเรสิณฺติ อาท.

ราชา “ตํ ฐฺเเปตฺวา อถฺญโธ มยฺ สึเนหสฺสโต นาม นตถิ, ปสนฺโนสมฺมิ, วรํ เต ทมฺมิ เทว, ตวํ อตฺตโน ญฺาติคณฺํ ปกโกสาเปหีติ.

สา ญฺาตฺกานํ สาสนํ ปหิณฺนิ “ราชา มม ปสนฺโน วรํ เทติ สึขํ อาคจฺจตฺตุติ.

ราชา อาคตาคตานัน มหนต์ สกการี กาวเรสิ.

ตํ ทิสวา* ตสสา อญญาตกาปิ ลยจํ ทตวา “มยํ มาคนทียาย ญาตกาติ อาคจฉิสฺสุ.

ราชา เต สพเพ คาหาเปตวา ราชจคณ นากิปปมาณ อวาณู ขนาเปตวา เต ตตถ นิสีทาเปตวา

ปัสฺสุ ปุเรตวา อุปริ ปลาลํ วิกิราเปตวา อคคิ ทาเปสิ, จมมสส ทชฺตมกาเล, อยนงคเลหิ กสาเปตวา ขณชาขณทํ หาราหิรี กาวเรสิ.

มาคนทียาย สรีโรตปิ ติจิณเนว สตเถน ขนขณภูฏานนสฺ มสฺ อูปาญญาตวา เตเลน ปกํ อุทชนํ อโรเปตวา

ปูเว วีย ปจาเปตวา ตเมว ขาทาเปสิ.

[ความตายของพระนางสามาวตี ควรแก่กรรมในปางก่อน]

อถกทิวสํ ฆมมสภายํ ภิกขุ กถํ สมภูฏาเปสฺสุ “อนนุจฉวิกํ วัต อาวุโส เอวรูปาย สทฐาสมปนนาย อุปาสิกาย เอวรูปี มรณนติ.

สตถา อาคนตวา “กาย นุตถ ภิกขเว เอตริหิ กถาย สนนินนนาติ ปุจฉิตวา, “อิมาย นามาติ วุตเต,

“ภิกขเว อิมสมิ อตตภาเว สามาวตีปมุขานํ อิตถินํ เอตํ อยุตตํ, ปุพเพ กตกมมสส ปน ยุตตเมว เอตาหิ ลทชนติ วตวา

“กํ ฆนเต เอตาหิ ปุพเพ กตํ, อาจิกขถ โนติ เตหิ ยาจิโต อตตี อหาริ

[บุรพกรรมของพระนางสามาวดีกับบริวาร]

อตีเต, พาราณสียํ พุทธมตเต รชชํ กาวเรเนเต, ราชเคเห นิพพธํ อภูฏ ปจเจกพุทธา ภูณชนติ.

ปญจสตา อิตถิโย เต อูปภูฏนติ.

เตสฺสุ สตต ปจเจกพุทธา ทิมวณตํ คจฉนติ, เอโก นทีตีเร, เอกํ ตินคหนํ อตถิ, ฆานํ สmapชชิตวา นิสีหิ.

อถกทิวสํ ราชา ปจเจกพุทเธสฺสุ คเตสฺสุ, ตา อิตถิโย อาทาย นทियํ อุทกกีลํ กิฬิตุํ คโต.

ตตถ ตา อิตถิโย ทิวสภาคํ อุทกํ กิฬิตวา อุตตริตวา สิตปีฬิตวา อคคิ วิสิพเพตูกามา “อมหากํ อคคิกกรรมภูฏานํ โอลเกยยาถาติ

อปราบริ วิจรณติโย ตํ ตินคหนํ ทิสวา “ตินราสีติ สยญาย ปริวาเรตวา ฐิตา อคคิ อทิสฺสุ.

ติณนสฺ ฆายิตวา ปตนเตสฺสุ, ปจเจกพุทฺธํ ทิสวา “นภูฏมท นภูฏมท รยโณ ปจเจกพุทฺธโร ฆายติ,

ราชา ญตวา อมहे นาสเสสสติ, สฺทททณํ นํ กริสสามาติ สพพา อีโต จิตโต จ ทารุณี อหาริตวา ตสส อุปริ ราสี กรีสิ.

มหา ทารุราสี อโหสิ.

อถ นํ อาลิมเปตวา “อิทานิ ฆายิสสตีติ สยญาย ปกกมีสิ.

ตา ปฐมํ อสยเจตนิกา หุตวา อิทานิ กมมุนา พชฉีสิ.

ปจเจกพุทฺธํ ปน อนนโตสmapตติยํ สกภูสทสทารุณี อหาริตวา อาลิมเปตวาปิ อสุมาการมตตีปี กาคู* น สกโกนติ.

๑. ย. สุตวา.

๒. ย. คเหตุ.

ตสฺมา โส สดตเม ทิวเส อฏฺฐาย ยถาสฺขํ อคฺมาสิ.

ตา ตสฺส กมฺมสฺส กตตตา พุทฺธิ วัสสสทสฺसानิ นิรเย ปจิตฺวา

ตสฺเสว กมฺมสฺส วิปាកาวเสเสน อตฺตภาวสเท อิมินา ว นียาเมเน เคเห ฌายมาเน ฌายีสุ.

อิทํ เอตาสํ ปุพฺพกมฺมนติ.

[บุรพกรรมของนางชัชชุตตรา]

เอวํ วุตเต ภิกฺขุ สตถารํ ปุจฺฉีสุ “ชัชชุตตรา ปน ฆนฺเต เกเน กมฺเมเน ชุชฺชา ซาตา, เกเน มหาปญฺญา,
เกเน โสตาปตฺติผลํ อธิคฺตา, เกเน ปเรสํ เปสนการิกา ซาตาติ.

“ภิกฺขเว ตสฺเสว รมฺโณ พาราณสิยํ รชฺชํ กรณกาลे เสว ปจฺเจกพุทฺโธ โลกํ ชุชฺชธาตุโก อโหสิ.

อเถกา อุปฏฺฐายิกา อิตฺถิ กมฺพลํ ปารุปีตฺวา สุวณฺณสรกํ คเหตฺวา

‘อมฺหากํ ปจฺเจกพุทฺโธ เอวญจ เอวญจ วิจรตีติ ชุชฺชา ทุตฺวา ตสฺส วิจรณาการํ ทสฺเสสิ.

ตสฺส นิสฺสนฺเทน ชุชฺชา ซาตา.

เต ปน ปจฺเจกพุทฺเธ ปฐฺมทิวเส ราชา เคเห นิสฺสีทาเปตฺวา ปตฺเต คาหาเปตฺวา ปายาสสฺส ปุเรตฺวา ทาเปสิ.

อุณฺหปายาสสฺส ปุเร ปตฺเต ปจฺเจกพุทฺธา ปรีวตฺเตตฺวา ปรีวตฺเตตฺวา คณฺหนฺติ.

สา อิตฺถิ เต ตถา กโรนฺเต ทิสฺวา อตฺตโน สนฺตกานิ อฏฺฐ ทนฺตวลยานิ^๑ ทุตฺวา ‘อิธ ฐฺฐเปตฺวา คณฺหธาติ อาท.

เต ตถา กตฺวา ตํ โอลฺลเกสุ.

สา เตสํ อธิปฺปายํ ญุตฺวา ‘นตฺถิ ฆนฺเต อมฺหากํ เอเตหิ อตฺโถ, ตุมฺหากญฺญเวยว ตานิ ปรีจจตฺตานิ, คเหตฺวา คจฺจธาติ อาท.

เต คเหตฺวา นนฺทมฺลกปฺพการํ อคมฺสุ.

อชฺชปี ตานิ วลฺยานิ อโรคาเนว.

สา ตสฺส กมฺมสฺส นิสฺสนฺเทน อิทานิ ติปิฏฺฐกธฺรา มหาปญฺญา ซาตา.

ปจฺเจกพุทฺธานํ กตฺตอุปฏฺฐานนินิสฺสนฺเทน โสตาปตฺติผลํ ปตฺตา.

อิทมฺสสา พุทฺธนฺตเร ปุพฺพกมฺม.

กสฺสปสมฺมาสมฺพุทฺธสฺส กาลे ปน เอกา พาราณสีเสฏฺฐิโน ธีตา วฑฺฒมานกจฺจายาย อาทาสี^๒ คเหตฺวา อตฺตานํ อลงฺกโรนฺตี นิสฺสีทิ.

อถสฺสา วิสฺสาสิกา เอกา ซินฺนัสวา ภิกฺขุณี ตํ ทญฺจํ อคฺมาสิ.

๑ วลฺยํ กำไลมือ, ทองกร, วงกลม

๒ อาทาสี แวน, กระจก, กระจกเงา, กระจกส่องหน้า.

ภิกขุณีโย หิ ชีณาสวาปิ สายณหสมเย อุပ္ภุชกาภุคานิ ทฏฐากามา โหนติ.

ตสมมี ปน ขณ เสฏฐิฉีตาย สนติเก กาจิ เปสนการิกา นตถิ.

สา “วณทามิ อยเย, เอตํ ตาว เม ปสาธนเปฬิกํ คเหตุวา เทถาติ อาห.

เถรี จินเตสิ “สจสสา อิมํ คณหิตวา น ทสสามิ, มยि อาฆาตํ กตวา นริเย นิพพตติสສတိ,
สเจ ปน ทสสามิ, ปรสສ ပေสนการิกา หุตวา นิพพตติສတိ, นริยສနာပါတ໌ โข ปน ปรสສ ပေสนภา໌ว ว เสຍโยติ.

สา อนุทຍံ ปฏิจจํ ตํ คเหตุวา ตສສา อทาสိ.

ตສສ กမ္မສສ นิสສนฺเทน ปเรສံ เปสนการิกา ซาตาทิ.

[พระศาสดาเสด็จมาแสดงธรรมที่ธรรมสภา]

ปุเนกทิวสํ ภิกขุ ธรรมสภายํ กถํ สม္ภุชฺฐาเปสฺสุ “สามาวตีปมฺชา ปญจສတා อิตถိโย เคเห อคคินา ฌายိສຸ,
ມາຄນທິຍາຍ ຄູາຕກາ ອຸປຣິ ປລາລຄຕິ ທຕວາ ອຍນນຄເລຫິ ກິນນາ, ມາຄນທິຍາ ປກຸກຸສຸທຕເລນ^໑ ປກຸກາ,
ເກ ນຸ ໂຂ ເອຕູ ສິວນຕິ ນາມ, ເກ ມຕາ ນາມາຕິ.

ສຕູຄາ ອາຄນຕວາ “ກາຍ ນຸຕູ ກິກຊເວ ເອຕຣຫິ ກຸຄາຍ ສນນິສິນນາຕິ ປຸຈຸຈິຕວາ, “ອີມາຍ ນາມາຕິ ວຸຕເຕ,
“ກິກຊເວ ເຍເກຈິ ປມຕຕາ, ເຕ ວສສສຕຸ ສິວນຕາປິ ມຕາເຍວ ນາມ, ເຍ ອປປມຕຕາ, ເຕ ມຕາປິ ສິວນຕິເຍວ,
ຕສຸມາ ມາຄນທິຍາ ສິວນຕິປິ ມຕາປິ ມຕາເຍວ ນາມ, ສາມາວຕິປມຸຊາ ປຸຈຸຈິສຕາ ອິຕຸທິໂຍ ມຕາປິ ສິວນຕິເຍວ ນາມ,
ນ ຫິ ກິກຊເວ ອປປມຕຕາ ມຣນຕິ ນາມາຕິ ວຕວາ ອີມາ ຄາຄາ ອກາສິ

“ອປປມາໂທ ອມຕປທຸ	ປມາໂທ ມຈຸຈຸໂນ ປທຸ
ອປປມຕຕາ ນ ມິຍນຕິ	ເຍ ປມຕຕາ ຍຄາ ມຕາ
ເອຕຸ ວິເສສໂຕ ຄູຕວາ	ອປປມາທມຫິ ປຸນທິຕາ
ອປປມາເທ ປໂມທນຕິ	ອຣິຍານຸ ໂຄຈເຣ ຣຕາ
ເຕ ຈາຍິໂນ ສາຕຕິກາ	ນິຈຈຸ ທຸຸຸປຣກຸກມາ
ຜຸສນຕິ ສິຣາ ນິພຸພານຸ	ໂຍຄກເຊມ໌ ອນຸຕຕຣນຕິ.

[ແກ້ອຣຣ]

ຕຕູຄ ອປປມາໂທຕິ ປທຸ ມຸນຕຸ ອຕຸຕຸ ທິເປຕິ ມຸນຕຸ ອຕຸຕຸ ຄເຫຕວາ ຕິກຸຣຸຕິ.

ສກຸລປິ ຫິ ເຕປິກຸກຸ ພຸຸຸຸຸຸຸຸ ອາຸຸຸຸຸຸຸ ກຸຄິຍມານຸ ອປປມາທເມວ ອໂຕຣຕິ, ເຕນ ວຸຕຕຸ
“ເສຍຍຄາປິ ກິກຊເວ ຍານິ ການິຈິ ສຸຄລານຸ ປາຸຸຸຸຸ ປທສາຕານິ, ສພຸພານິ ຕານິ ຫຕຸຄິປເ ສໂມຸຸຸຸ ຄຈຸຸຸຸຸ,

หตถิปทํ เตสํ อคคมกขายติ ยทิตํ มหนตตเตน

เอวเมว โข ภิกขเว เยเกจิ กุสลา ฐมมา, สัพเพเต อปฺปมาทมูลกา อปฺปมาทสโมสรรณา, อปฺปมาโท เตสํ ฐมมานิ^๑ อคคมกขายตีติ.^๒

โส ปเนส อตถโต สติยา อวิปฺวาโส นาม. นิจฺจํ อูปฺปฏิตาย สติยา เจตํ นามิ.

อมตฺปทนต์ิ อมตํ วุจฺจติ นิพฺพานํ, ตถฺยทึ อชาตตฺตา น ชียติ น มียติ, ตสฺมา ‘อมตนต์ิ วุจฺจติ,

ปชฺชนติ อิมินาติ ปทํ, ‘อมตํ ปาปฺพนตฺตีติ อตฺถโถ.

อมตสฺส ปทํ อมตฺปทํ, ‘อมตสฺส อธิคฺมปาโยติ วุจฺจติ โหติ.

ปมาโทติ ปมชฺชนภาโว.

มฺกฺกฺกฺสจฺจสฺงชาตสฺส สติยา โวสสคฺคสฺเสตํ นามิ.

มจฺจโนติ มรณสฺส.

ปทนต์ิ อูปาโย มคฺโค.

ปมตฺโต ทิ ชาตี นาทิวตฺตติ, ชาโตปิ ชียติ เจว มียติ จาติ ปมาโท มจฺจโน ปทนต์าม โหติ มรณํ อูปเนติ.

อปฺปมตฺตา น มียนตฺตีติ สติยา สมนฺนาคตา ทิ อปฺปมตฺตา,

“น มรณติ อชฺรามรา โหนตฺตีติ น สลลฺกเขตฺตพฺพา, น ทิ โภจิ สตฺโต อชฺรามโร นาม อตถิ

ปมตฺตสฺส ปน วฏฺฏนฺนาม น ปริจฺฉินฺนํ, อปฺปมตฺตสฺส ปริจฺฉินฺนํ,

ตสฺมา ปมตฺตา ชาติอาทิตฺติ อปฺริมุตฺตตฺตา ชีวฺนตาปี มตาเยว นาม,

อปฺปมตฺตา ปน อปฺปมาทลฺกขณํ วทฺฒตฺวา ชิปปํ มคฺคผลานิ สจฺฉิกตฺวา พุติยตฺติยอตฺตภาเวสุ น นิพฺพตฺตนต์ิ

ตสฺมา เต ชีวฺนตาปี มตาปี น มียนติเยว นาม.

เย ปมตฺตา ยถา มตาติ เย ปน สตฺตา ปมตฺตา เต ปมาทมรณฺน มตฺตตา ยถา ชีวิตินฺทริยฺปุจฺเจเทน มตา

ทารุกฺขนธสฺทิสฺสา อปคตฺวิญญาณา ตเถว โหนติ,

เตสฺปิ ทิ มตฺตานํ วิย คหฺภูฏานํ ตาว “ทานํ ทสฺสาม, สีสํ รกฺขิสฺสาม, อฺุโปสถกมฺมํ กริสฺสามาติ เอกจิตฺตํปี น อฺุปฺปชฺชติ,

ปพฺพชิตานํปี “อาจฺริยฺปุชฺฌายวตฺตาทินิ ปุเรสฺสาม, ธฺุจฺจคฺคานิ สมายทิสฺสาม, ภาวนํ วทฺฒเสสฺสามาติ เอกจิตฺตํปี น อฺุปฺปชฺชติ,

มเตน เต กิณฺณากรณฺนา ว โหนติ, เตน วุจฺจติ เย ปมตฺตา ยถา มตาติ.

เอตํ วิเสสโต ญตฺวาติ ปมตฺตสฺส วฏฺฏโต นิสฺสรณํ นตถิ อปฺปมตฺตสฺส อตถิตฺติ เอตํ วิเสสโต ชานิตฺวา.

เก ปน เอตํ วิเสสํ ชานนตฺตีติ.

อปฺปมาทมทึ ปณฺชิตาติ เย ปณฺชิตา เมธาวิโน สปฺปญฺญา อตฺตโน อปฺปมาเท ฐตฺวา อปฺปมาทํ วทฺฒนฺติ,

เต เอตํ วิเสสการณํ ชานนตฺตีติ.

อปฺปมาเท ปโมทนต์ิ เต เอวํ ญตฺวา ตสฺมี อตฺตโน อปฺปมาเท ปโมทนต์ิ ปทิสฺตมฺชา ตฺถุสฺสพฺภุสฺสา โหนติ.

๑ อติเรกํ มณฺเญ.

๒ มหาวาร. ๑๘/๖๕.

อริยานัม โคจรเร รตาดิ เต เอวํ อปฺปมาเท ปโมหนตา ตํ อปฺปมาทํ วทตฺติวา

อริยานัม พุทฺธปจฺเจกพุทฺธ สาวกานํ โคจรสงฺขาเต จตฺตฺติปญฺ्ञานาภิเกเท สดฺตตฺติสํโพธิปฺกฺขิยธฺมเม นววิเฮ โลกุตฺตรธฺมเม จ
รตา อภิรตา โหนตฺติ อตฺถเ.

เต ฌายิโนติ เต อปฺปมตฺตา ปณฺฑิตา อญฺ्ञสมฺมาปตฺติสงฺขาเตน อารมฺมณฺุปนิชฌาเนน

วิปฺสสนามคฺคผลสงฺขาเตน ลกฺขณฺุปนิชฌาเนน จาติ ทฺุพฺพิเรนฺปิ ฌาเนน ฌายิโน.

สาตติกาติ อภินิภขมนโต ปญฺ्ञาย ยาว อรหตฺตปฺปตฺตา สดฺตํ ปวตฺตกาวิกฺกเจตฺติกวิริยา

นิจํ ทพฺพรกฺกมาติ ยนฺตํ ปุริสธฺมาเมเนน ปุริสวิริเยเนน ปุริสปรกฺกเมเนน ปตฺตพฺพํ, น ตํ อปาปฺุณฺิตวา วิริยสฺส สณฺุฐานํ ภวิสฺสตีติ

เอวรฺูเปเน วิริเยเน อนฺตรา อนฺโสกฺกิตฺวา นิจํ ปวตฺเตเน ทพฺเพเนน ปรกฺกเมเนน สมฺนนาคตา.

มุสนตฺติ เอตถ เทว มุสนา ญานมฺุสนา วิปากมฺุสนา. ตตฺถ จตฺตารโ มคฺคา ญานมฺุสนา นาม.

จตฺตาริ ผลานิ วิปากมฺุสนา นาม.

เตสุ อิช วิปากมฺุสนา อธิปฺเปตา.

อริยผลเนน นิพฺพานํ สจฺฉิกโรนฺตา ธีรา ปณฺฑิตา วิปากมฺุสนาย นิพฺพานํ สจฺฉิกโรนฺติ.

โยคกฺกเขมํ อนฺุตฺตรนฺติ ये जत्तारो योका महाชนं वग्ग्णु ओसीहापेन्ति เตहि เขमं निपฺภยं

สพฺเพहि โลกิยโลตฺตฺตรธฺมเมहि เสฏฺฐจฺตฺตา อนฺุตฺตรนฺติ.

เทสฺนาปริโยसाने พฺุ โสตาปฺนนาทโย อหฺลฺุ.

เทสฺนา มหาชนสฺส สาตฺถิกา ซาตฺตาติ.

สามาวตีวตถุ.

โส เทวสิกั ตั กम्म อกาสิ.

[พระเจ้าพิมพิสารทรงทราบฐานะของกุณโฆสกะ]

อถสส เอกทิวส์ ราชชา พิมพิสาโร สหุทมส์โสสิ.

โส ปน สหุทรวณญฺ อโหสิ, ตสมา “มหาธนสส ปุริสสเสโส สหุโทติ อาห.

อถสส สนติเก ฐิตา เอกา ปริจาริกา “ราชา ยั วา ตั วา น กเถสสติ, อิมิ มยา ญาตุ วัณฺณตีติ จินเตตวา
“คจฺจ ตาต, เอตํ ฌานาหิตี เอกํ ปุริสํ ปหิณฺ.

โส เวเคน คนตวา ตั ทิสวา อาคนตวา “เอโก ภตทานิ ภติการโก กปณมนุสโส เอโสติ อาโรเจสิ.

ราชา ตสส วณฺํ สุตวา ตุนฺหิ หุตวา หุตยทิวเสปิ ตตยทิวเสปิ ตสส สหุํ สุตวา ตเถวาท.

[นางสนมรับอาสาพระเจ้าพิมพิสาร]

สาปิ ปริจาริกา ตเถว จินเตตวา ปุณฺปปุณฺ เปเสตวา, “กปณมนุสโสติ วุตเต, จินเตสิ

“ราชา ‘กปณมนุสโส เอโสติ วณฺํ สุตวาปิ น สหุทหติ, ปุณฺปปุณฺ ‘มหาธนสส ปุริสสเสโส สหุโทติ วทติ,
ภวิตพพเมตถ การณน, ยถาสภาวโต เอตํ ญาตุ วัณฺณตีติ.

สา ราชานํ อาห “เทว อหิ สหุสฺ สภมานา ธีตรํ อาทาย คนตวา เอตํ ฌนํ ราชกุลํ ปเวเสสสามิติ.

ราชา ตสสา สหุสฺ ทาเปสิ.

สา ตั คเหตุวา ธีตรํ เอกํ มลีนธาคุํ วตถํ นิวาเสตวา ตาย สหุํ ราชเคหโต นิทฺขมิตวา มคฺคปฏิปนฺนา^๑ วีย
ภตทวิธึ คนตวา เอกํ ฌนํ ปวิสิตวา “อมม มยํ มคฺคปฏิปนฺนา เอกาทหวิหิ อธิ วิสฺสสามิติว คมิสฺสามาติ อาห.

[นางสนมกับธิดาพักอยู่ในเรือนกุณโฆสกะ]

“อมม พหฺนุ ฆรมานุสกาณิ, น สกกา อธิ วสิตุํ, เอตํ กุณโฆสกสส เคหํ ตุจฺฉิ, ตตถ คจฺจธาคติ.

สา ตตถ คนตวา “สามิ มยํ มคฺคิกา เอกาทหวิหิ อธิ วิสฺสสามาติ วตวา เตน ปุณฺปปุณฺ ปฏิทฺธิตตวาปิ

“สามิ อชฺเชทิวสมตฺตํ วสิตวา ปาโต ว คมิสฺสามาติ นิทฺขมิตุํ น อิจฺฉิ.

สา ตตเถว วสิตวา ปุณฺทิวเส ตสส อรณฺญคมฺนเวลาย “สามิ ตว นิวาปํ ทตวา ยาหิ, อหนฺเต^๔ ปจิสฺสามิติ วตวา

“อลิ, อหเมว ปจิตวา ภูชิสฺสามิติ วุตเต, ปุณฺปปุณฺ นิพนฺธิตวา เตน ทินฺเน คหิตมตตเกเยว^๕ กตวา

๑ ม. สหุทรวณญ.

๒ ส. ม. ตาว เอตํ. ย. ตาว เอว.

๓ โปราณโปตถเก มคฺคา ปฏิปนฺนาติ ทิสฺสติ.

๔ ส. ม. อาหารํ เต.

๕ เตน ทินฺนํ คหิตมตตเกเยวาติ ยุตตตร.

อนตราปณโต โภชนานิ เจว ปริสุทตณฺฑุลาทีนิจ อหฺราเปตฺวา

ราชกุเล ปจฺนนินยาเมณ สุปริสุทฺธํ โอทนํ สารุรฺรสาณิจ เทว ตีณิ สุปพฺยณฺชนานิ ปจิตฺวา ตสฺส อรณฺญโต อาคตสฺส อทาสี.

อถ นํ ภุจฺจิตฺวา มุทฺจิตตํ อापณฺ ญตฺวา “สามี กิลนตฺมท, เอกาทฺหฺวีหํ อีเรว โหมาติ อาท.

โส “สารุติ สมปฺปฏิจฺฉิ.

[กุมภไสยสวะเสียรูนางชาววัง]

อถสฺส สายมฺปิ ปุณฺทิวเสปิ มรฺรุมตํ ปจิตฺวา อทาสี.

มุทฺจิตตฺยจฺสฺส ญตฺวา “สามี กติปาหํ อีเรว วสิสฺสามาติ

ตตฺถ วสมานา ติจิณฺเณน สตฺเถน ตสฺส มณฺจฺญฐานํ” เหมฐฺฐาอณฺนินฺยํ ตหํ ตหํ ฉินฺทิ.

มณฺจฺจ ตสฺมี อาคนฺตฺวา นิสินฺนมตฺเตเยว เหมฐฺฐา โอลมฺพิ.

โส “กสมฺมา อຍံ มณฺจฺจ เหว ฉิซฺชิตฺวา คโตติ อาท.

“สามี ทหฺรทารเก นินฺวาเรตฺตํ น สกฺโกมิ, อาคนฺตฺวา เอตฺเถว สนฺนินฺปตฺนตีติ.

“อมฺม อิทํ เม ทฺกขํ ตฺมฺเห นิสฺสาย ชาตํ, อหฺลหฺทิ ปุพฺเพ กตฺถจฺจ คจฺฉนฺโต ทฺวารํ ปิทฺทิตฺวา คจฺฉามิตี.

“กึ กโรมิ ตาต, วาเรตฺตํ น สกฺโกมิตี.

สา อิมินฺวา นินฺยาเมณ เทว ตโย ทิวเส ฉินฺทิตฺวา เตน อฺชฺฉมายิตฺวา ชียิตฺวา วุจฺจมานาปิ ตเถว วตฺวา

ปุณฺ เอกเทวฺรชฺชฺเก ฐฺฐเปตฺวา เสเส ฉินฺทิ.

ตํทิวสํ, ตสฺมี นิสินฺนมตฺเตเยว, สพฺพํ ฐฺฐานํ ญฺมียํ ปติ.

สีสํ ชนฺนฺเกหิ สทฺธิ อิกโต อโหสิ.

โส อญฺจฺฐาย “กึ กโรมิ, อิทานิ กุหิ คมิสฺสามิ, นินฺชชนมฺมจฺจสฺสาปิ ตฺมฺเหหิ อสฺสามิโก กโตมฺหิติ อาท.

“ตาต กึ กโรมิ, ปฺปฏิวิสฺสทารเก วาเรตฺตํ น สกฺโกมิ, โหตุ, มา จินฺตฺยิ, อิมาย เวลาย กุหิ คมิสฺสสีตี

ธีตฺรํ อามนฺเตตฺวา “อมฺม ตว ภาตฺกสฺส นินฺชชนนฺกาสํ กโรหิติ อาท.

[กุมภไสยสวะได้ลูกสาวของนางสนมเป็นภรรยา]

สา เอกปฺสเส สยิตฺวา “อิธาคจฺฉ สามีติ อาท.

อิตฺราปิ นํ “คจฺฉ ตาต ภคินฺยา สทฺธิ นินฺชชชาติ วเทตี.”

๑ ม. มณฺจฺจวณฺ.

๒ สี. ย. วเทสิ.

โส ตาย สหธิ เอกมณเจ นิปชชิตวา ตัทิวสญญเว สนถวมกาสิ.

กุมาริกา ปโรทิต.

อถ นั มาตา ปุจฉิ “กั อมม โรทสิตี.

“อมม อิทนนาม ชาตนติ.

“โหตุ อมม, กั สกกา กาทุ, ตยาปี เอกั กตตารั อิมินาปี เอกั ปาทปริจาริกั ลทฐุ วัณฺณตีตี ตั ชามาตรั อกาสิ.

เต สมคคส์วาสั วสิสุ.

[กุมภไสยสวะต้องจ่ายทรัพย์เพราะอุบายของนางสนม]

สา กติปาหจเจเนน รณโณ สาสนั เปเสสิ “กตทวิธิยั ฉณั กโรนตุ, ยสส ปน ชเร ฉโณ น กรียติ, ตสส เอตตโก นาม ทณโฑติ โสสนั กาทเรตุ เทวาติ.

ราชา ตถา กาทเรสิ.

อถ นั สสสุ อาท “ตาท กตทวิธิยั ราชาณาย ฉโณ กตตพโพ ว ชาโต, กั กโรมาติ.

“อมม อหั กตติ กโรนโตปี ชีวิทุ น สกโกมิ, กั กริสสามิติ.

“ตาท ชรวัสส์ วสนตา นาม อิมปี คณนติ, รณโณ อาณา อกาตุ น ลพภา,

อิมโต นาม เยน เกนจิ อุปาเยน มุจจิตุ สกกา, คจจ ตาท, กุโตจิ เอกั วา เทว กหาปนเ อาหราติ.

[นางสนมส่งทรัพย์ของกุมภไสยสวะ ไปถวายพระราช]

โส อุชฌายนโต ชียนโต คนตวา จตตาทสิสโกฐนฐฐานโต เอกเมว กหาปนั อาหริ.^๑

สา ตั กหาปนั รณโณ เปเสตวา อตตโน กหาปนเณ ฉณั กตวา ปุน กติปาหจเจเนน ตเถว สาสนั ปหิณิ.

ปุน ราชา “ฉณั กโรนตุ, อกรอนตานั เอตตโก ทณโฑติ อาณาเปสิ.

ปุนปี โส ตาย ตเถว วตวา นิปปีพียมาโน คนตวา ตโย กหาปนเ อาหริ.^๒

สา เตปี กหาปนเ รณโณ เปเสตวา ปุน กติปาหจเจเนน สาสนั ปหิณิ “อิทานิ ปุริเส เปเสตวา อิมั ปกโกสาเปตติ.

ราชา เปเสสิ.

[กุมภไสยสวะถูกจุดตัวไปเฝ้าพระราช]

ปุริสา ตตถ คนตวา “กุมภไสยสโก นาม กตโรติ ปุจฉิตวา ปริเยสนตา ตั ทิสวา “เอหิ อมโ, ราชา ตั ปกโกสตีตี อหสิ.

๑ ส. ม. ย. อาหริ.

๒ ย. อาหริตวา อทาสิ.

โส ภีโต “น มํ ราชานา ตีตตีอาทีนึ วตฺวา คนฺตุํ น อิจฺฉิ.

อล นํ พลภกาเรน หตฺถาทิสฺสุ คเหตุวา อากขฺตฺมึสุ.

สา อิตฺถึ เต ทิสฺวา “อเร พุพฺพินีตา, ตุมฺเห มม ชามาตฺรํ หตฺถาทิสฺสุ คเหตุํ อนนฺจฉวีภาติ ตชฺเชตฺวา
“เอहि ตาต, มา ภายิ, ราชานํ ทิสฺวา ตว หตฺถาทिकाหกานํ หตฺถเอเวว ฉินฺหาเปสฺสามีติ ธีตฺรํ อาทาย ปุรโต คนฺตฺวา
ราชเคหํ ปตฺวา เวสํ ปรีวตฺเตตฺวา สพฺพาลงฺการปฏิมณฺชิตา เอกมณฺตํ อฏฺฐาสี.

อิตฺรมปิ ปริกขฺตฺมิตฺวา อานยีสฺสุเยว.

[พระราชาทรงซักถามกุมภโฆสกะ]

อล นํ วนฺทิตฺวา ฐิตํ ราชานา อาห “ตวํ กุมภโฆสโก นามาติ.

“อาม เทวาติ.

“กึการณา มหาธนํ วญฺเจตฺวา ขาทิสฺสีติ.

“กฺุโต เม เทว ธนํ, ภตฺตี กตฺวา ชีวามิติ.

“มา เอวํ กริ, กิ อมฺเห วญฺเจสฺสีติ.

“น วญฺเจมิ เทว, นตฺถิ เม ธนฺนติ.

อลสฺส ราชานา เต กหาปณฺเ ทสฺเสตฺวา “อิมเ กหาปณา กสฺสาติ อาห.

[กุมภโฆสกะเผยจำนวนทรัพย์]

โส สลฺยชานิตฺวา “อโห นนฺจฺฐุมฺหิ”, กถํ นุ โข อิมเ รณฺโณ หตฺถํ ปตฺตาติ อโห จิตฺ จ โอลเเกนฺโต
ตา เทวปิ มณฺชิตปสาธิตา คพฺพทวารมฺมุเล ฐิตา ทิสฺวา “ภาริยํ วตฺถิ กมฺมํ, อิมานิ รณฺญา ปโยชิตาหิ ภวิตพฺพนติ จินฺเตสิ.

อล นํ ราชานา “วเทหิ โภ, กสฺมา เอวํ กโรสฺสีติ อาห.

“นิสฺสโย เม นตฺถิ เทวาติ.

“มาทิสฺโส นิสฺสโย น วญฺญตฺตีติ.

“กลฺยาณํ เทว, สเจ เม เทโว นิสฺสโย โหตฺตีติ.

“โหมิ โภ, กิตฺตํ เต ธนฺนติ.

“จตฺตาหีส โภญฺโย เทวาติ.

“กึ ลทฺจํ วญฺญตฺตีติ.

สณฺญตฺสชาติ กายาที่หิ สณฺญตฺสส นิจฉิทฺทสส.

ธมฺมชีวโนติ อาคาริกสส ตฺลาภูฏาที่นิน วชเชตฺวา กสิโครกาที่หิ
อนาคาริกสส เวชชกมฺมพฺตกมฺมาที่นิน วชเชตฺวา ธมฺเมน สเมน ภิกฺขาจริยา^๑ ชีวิต^๒ กปฺเปนฺตสส.

อปฺปมตฺตสชาติ อวิปฺปวฺตฺถสตีโน.

ยโสภิตฺตมฺมตีติ อีสฺสรียโภคสมฺมานสงฺขาโต เจว กิตฺติวณฺณภณฺนสงฺขาโต จ ยโส วชฺตมฺมตีติ.

คาถาปริโยसानเณ กุมภไสยสโก โสตาปตฺติผลเณ ปติฏฺฐหิ.

อณฺเญปิ พหู โสตาปตฺติผลาที่นิน ปาปุณฺนีสุ.

เอวํ มหาชนสส สาทฺธิกา เทสนา ชาตาคี.

กุมภไสยสกวตฺถ.

๑ สี่. ม. ภิกฺขาจริยาย.

๒ สี่. ชีวิก.

ตสฺเสว ทารกสฺส ปนฺเถ ชาตตตฺตา “ปนฺณโกติ นามํ กรีสุ.

ตสฺสา นจิริสฺเสว อปฺโรปิ คพฺโถ ปติภฺรุษฺหิ.

สพฺพํ ปุริมฺนเยเนว วิตถาเรตพฺพํ.

[ตั้งชื่อเด็กทั้ง ๒]

ตสฺสาปิ ทารกสฺส ปนฺเถ ชาตตตฺตา ปุณฺมํ ชาตสฺส “มหาปนฺณโกติ นามํ กตฺวา ปจฺฉา ชาตสฺส “จุฬปนฺณโกติ นามํ กรีสุ.

เต เทวปี ทารเก คเหตุวา อตฺตโน วสนฺภูฐานเมว คตา.

[มหาปณฺณกะแปลกใจในเรื่องญาติของตน]

เตสํ ตตฺถ วสนฺตํ มหฺวาปนฺณกทารโก อญฺเญ ทารเก “จุฬปีตา มหาปีตาติ “อัยโย อัยยิกาติ จ วทฺนเต สุตฺวา
มาตฺรํ ปุจฺฉิ “อมฺม อญฺเญ ทารกา ‘อัยยโกติ วทฺนติ ‘อัยยิกาติ วทฺนติ กจฺจि อมฺหากํ ญฺาตกา นตฺถิติ.

“อาม ตาต, อมฺหากํ เอตถ ญฺาตกา นตฺถิ, ราชคหฺนคเร ปน โว ธนฺเสฏฺฐิ นาม อัยยโก, ตตฺถ อมฺหากํ พฺหุ ญฺาตกาติ.

“กสมฺมา ตตฺถ น คจฺฉาม อมฺมาติ.

สา อตฺตโน อากมฺนการณํ ปุตฺตสฺส อกเถตฺวา, ปุตฺเตสฺส ปุณฺปปุณฺํ กเถนเตสฺ, สามิกํ อาห

“อิมํ มํ ทารกา อติวีย กิลเมนฺติ, กิ โน มาตาปิตโร ทิสฺวา มํสํ ชาทิสฺสนฺติ, เอหิทานิ ทารกานํ อัยยกกุลํ ทสฺเสสฺสามาติ.

“อหํ สมฺมุขา ภวิตฺตํ น สกฺขิสฺสามิ, เต ปน นยิสฺสามิติ.

“สาธฺ, เยน เกนจि อฺปาเยน ทารกานํ อัยยกกุลเมว ทญฺุจฺ ฏฺฐิตฺติ.

[พาทฺรทั้ง ๒ ไปหาตา]

เทวปี ชนา ทารเก อาทาย อนฺุพฺพเพน ราชคหฺ ปตฺวา นครทฺวาเร เอกิสฺสา สาลาย วสิสุ.

ทารกมาตา เทว ทารเก คเหตุวา อาคตภาวํ มาตาปิตุณฺ อโรจาเปสิ.

เต ตํ สาสฺนํ สุตฺวา “สํสาเร วิจฺรณฺตํ น ปุตฺโต น ชีตา ภูตฺพฺพนา นาม นตฺถิ,

เต อมฺหากํ มหาปฺราธิกา น สกฺกา เตหิ อมฺหากํ จกฺขุเปเถ ฐฺาตุ,

เอตตฺกนฺนาม ธนํ คเหตุวา เทวปี ชนา ผาสฺกภูฐานํ คนฺตฺวา ชีวฺนตุ, ทารเก ปน อิช เปเสนตฺติ.

เต เตหิ เปสิตํ ธนํ คเหตุวา ทารเก อาคตพฺุตานญฺเญว หตฺเถ^๑ ทตฺวา ปหิณฺสิ.

ทารกา อัยยกกุเล วทฺมฺนติ.

[มหาป็นถะออกบวช]

เตสฺ จุฬพนกโก อติทฺทโร, มหาป็นถโก ปน อยฺยเกน สทฺธิ ทสพลสฺส ฐมมกถํ โสตุํ คจฺฉติ.

ตสฺส นิจฺจํ สตฺถุ สนฺติกํ คจฺฉนฺตสฺส, ปพฺพชฺชาย จิตฺตํ นมิ.

โส อยฺยกํ อาห “สเจ มํ อนุชานเญยถ, อหํ ปพฺพชฺเชยฺยนฺติ.

“กึ วเทสิ ตาต, สกฺลโลกสฺสาปิ เม ปพฺพชิตฺโต ตว ปพฺพชฺชา ภาทกา, สเจ สกโกสิ, ปพฺพชฺชาทิตฺติ ตํ สตฺถุ สนฺติกํ เนตฺวา,
“กึ คหปติ ทารโก เต ลทฺโธติ วุตเต, “อาม ภาเนต, อยํ เม นตฺตา ตุมหากํ สนฺติเก ปพฺพชิตฺตกาไมติ อาห.

สตฺถา อญฺญตรํ ปิณฺชจาริกํ ภิกฺขุํ “อิมํ ทารกํ ปพฺพาเชทิตฺติ อาณาเปสิ.

เถโร ตสฺส ตจฺปญฺจกมมฏฺฐานํ อจฺจิกฺขิตฺวา ปพฺพาเชสิ.

[มหาป็นถะบรรลฺลอรหฺต]

โส พหุํ พุทฺธวณฺํ อุกคณฺหิตฺวา ปริปฺพณฺวสฺโส อฺปสมปทํ ลภิตฺวา โยนิสฺมณฺสิกาเร กมฺมํ กโรนฺโต อรหฺตํ ปาปุณฺนิ.

[มหาป็นถะปรารภถึงน้องชาย]

โส ฆานสฺสฺเชน ผลสฺสฺเชน วิตฺตินาเมนฺโต จินฺเตสิ “สกา นุ โข อิมํ สฺขํ จุฬพนกสฺส ทาทุนฺติ

ตโต อยฺยกเสฏฺฐิสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา เอวมาห “มหาเสฏฺฐิ สเจ อนุชานเญยถ, อหํ จุฬพนกํ ปพฺพาเชยฺยนฺติ.

“ปพฺพาเชถ นํ ภาเนตฺติ.

เสฏฺฐิ กิร สาสเน สฺปฺสนฺโน “กตฺธีตฺยา โว เอเต ปุตฺตาติ ปุจฺฉิยาโน จ “ปลาตฺธีตฺยาติ วตฺตุํ ลชฺชติ,
ตสฺมา สฺสฺเชเนว เตสํ ปพฺพชฺชํ อนุชานาติ.

[จุฬพนกบวชแล้วกลายเป็นคนโง่]

เถโร จุฬพนกํ ปพฺพาเชตฺวา สีเลสุ ปติฏฺฐาเปสิ.

โสปี ปพฺพชิตฺวา ว ทนฺโธ อโหสิ.

เถโร ตํ อนุสิขฺชนฺโต อิมํ คาถมาห

“ปทฺมํ ยถา โกกนฺทํ สฺคนฺธํ

ปาโต สียา มุลลมวิทฺคนฺธํ

องคฺรีสํ ปสฺส วิโรจมานํ

ตปฺนตฺมาทิจจมิวตฺลิกฺเขตฺติ.

อิมํ เอกํ คาลํ จตฺตฺติ มาเสหิ อุกคณฺหิตฺุํ นาสกฺขิ.

[บุรพกรรมของพระเจ้าปณดะ]

“กสมมาติ.

โส กิร กสสปสมมาสมพุททกาเล ปพพชิตวา ปญญา หุตวา อญญตรสส ทนธภิกขุโน อุทเทสคณกาเล ปริหาสเกพี อกาสิ.

โส ภิกขุ เตน ปริหาเสน ลขชิตโต เนว อุทเทส คณทิต น สขมายมกาสิ.

เตน กมเมเน อัย ปพพชิตวาว ทนโร ชาโต.

คหิตคหิตปท, ออุปรูปท อุกคณทตสส, นสสติ.

ตสส อิมเมว คาลิ อุกคเหตุ วายมนตสส, จตตารโ มาสา อติกกนตา.

[จุฬปณดะถูกพระเจ้าชายประณาม]

อถ น มหาปณดโก “จุฬปณด ทว อิมสมิ สาสเน อภพโพ, จตุท มาเสทเท อเก คาลปี คเหตุ น สกโกสิ,
ปพพชิตกัจจ ปน กถ มตถก ปาเปสสสิ, นิกขม อิตติ วิหารา นิกกทมิ.

จุฬปณดโก พุททสาสเน สีนเนน คิทิภาว น ปตเถติ.

ตสมิณจ กाल มหาปณดโก ฆตตุทเทสโก โหติ.

ชีวโก โกมารภจโจ พหุ มาลา คนธวิเลปนมาทาย อมพวน คนตวา สตถาร ปุชตวา ฆมม สุตวา อญญาสาสนา ทสพล วนทิตวา
มหาปณดโก อุปสงกมิตวา “กิตตกา ฆนเต สตถุ สนติเก ภิกขุติ ปุจฉิ.

“ปญจมตตานิ ภิกขุสตานิติ.

“เสว ฆนเต พุททปมุขานิ ปญจภิกขุสตานิ อาทาย อมหาก นิเวสเน ภิกขุ คณทเถติ.

“อุปาสก จุฬปณดโก นาม ทนโร ภิกขุ อวิรุฬหิธมโม, ต รุเปตวา เสसान นิมนตนิ สมปฏิจฉามิติ เถโร อาห.

[พระเจ้าปณดะหนีไปลี้ภัยแต่ลี้ภัยไม่ได้]

ต สุตวา จุฬปณดโก จินเตสิ “เถโร เอตตกาน ภิกขุโน นิมนตนิ สมปฏิจฉนโต ม พาทิริ กตวา สมปฏิจฉติ,
นิสสสย มยห ภาติกสส มย จิตต ฆนณ ภวิสสติ, ก อิทานิ มยห อิมินา สาสเนน,
คิทิ หุตวา ทานาทินิ ปญญานิ กรนโต ชีวิสสามิติ.

โส ปุนทิวเส ปาโต ว วิพภมิตุ ปายาสิ.

สตุธา ปจจุสกาเลเวว โลก โวลเณโต อิม การณ ทิสวา ปฐมตร คนตวา

จุฬปณดสส คมนมคเค ทวารโกฏฐเก จงกมนโต อญญาสิ.

จุฬปณดโก คจฉนโต สตถาร ทิสวา อุปสงกมิตวา วนทิต.

[พระศาสดาทรงรับรองให้อยู่ต่อไป]

ธอ น สตถา “กห ปน ตว จุฬพนลก อิมาย เวลาย คจฉสีตี อาห.

“ภาตา ม ภนเต นิกกชตติ, เตนาห วิพภมิตุ คจฉามิติ.

“จุฬพนลก ตว ปพพชชา นาม มม สนติเก, ภาตรา นิกกชตติโตปี กสมา มม สนติกิ นาคจฉิ, เอหิ, กิเนเต คิหิภาเวน, มม สนติเก ภวิสสสีตี จกกติตตเลน ปาณินา ต สิริสิ ปรามสิตวา อาทาย คนตวา คนธกฺขิมฺมุเช นิสีทาเปตวา –

“จุฬพนลก ปุรตถาภิมุโข หุตวา อิม ปิไลตีกิ ‘โรชหรณฺ รโชหรณฺนติ ปริมชชนโต อีหเว โหหิติ อิทุยา อภิสงขตํ ปริสสุทํ ปิไลตีกิ ทตวา, กाले อาโรจिते, ภิกขุสงฆปริวูโต ชีวกสส เคนิ คนตวา ปณญตตาสเน นิสีทิ.

[พระจุฬพนลกจะเจริญภาวนาบรรลुพระอรหัต]

จุฬพนลกโกปี สุริยํ โอลเอนโต ตํ ปิไลตีกิ “โรชหรณฺ รโชหรณฺนติ ปริมชชนโต นิสีทิ.

ตสส ตํ ปิไลตีกกขณฺหํ ปริมชชนตสส, กิลิฏฐํ อโหสิ.

ตโต จินเตสิ “อิหํ ปิไลตีกกขณฺหํ อตีวีย ปริสสุทํ อิม ปน อตตถาว่า นิสสาย ปุริมปทตี ชหิตวา เอวํ กิลิฏฐํ ชาตํ, อนิจจา วต สงขาราตี ขยวํ ปญฺญเปนโต วิปสสนํ วชฺเณสิ.

สตถา “จุฬพนลกสส จิตตํ วิปสสนํ อารุหฺหนติ ญตวา

“จุฬพนลก ตว เอตํ ปิไลตีกกขณฺหเมว ‘สงกิลิฏฐํ รชรณฺชิตนติ มา สณญํ กริ, อพฺพนตเร ปน เต รากรชาทโย อตถิ, เต หราหิติ วตวา โอลภาสํ วิสสชเชตวา ปุรโต นิสินโน วีย ปณญายมานรูโป หุตวา อีมา คาทา อภาสี

“ราโค รโช น จ ปน เรณู วุจจติ
รากสเสตํ อธิวจนํ ‘โรชติ
เอตํ รชํ วิปฺพชหิตว ภิกขโว
วิหรนติ เต วิคตฺรชสส สาสเน.
โทโส รโช น จ ปน เรณู วุจจติ
โทสเสตํ อธิวจนํ ‘โรชติ
เอตํ รชํ วิปฺพชหิตว ภิกขโว
วิหรนติ เต วิคตฺรชสส สาสเน.
โมโห รโช น จ ปน เรณู วุจจติ
โมหเสตํ อธิวจนํ ‘โรชติ
เอตํ รชํ วิปฺพชหิตว ภิกขโว
วิหรนติ เต วิคตฺรชสส สาสเนติ.

คาทาปริโยसाने จุฬพนลกโก สห ปฐิสมฺภิทาหิ อรหตตํ ปาปุณิ.

สห ปฐิสมฺภิทาหิเยวสส ตีณิ ปิฏกานิ อาคมิสฺสุ.

[บุรพกรรมของพระจุฬพนธกะ]

โส กิร ปุพเพ ราชานุชชา นครปทกขิณั กโรนโต, นลาภูโต เสเท มุณจนเต^๑, ปริสุทเธน สาฏเณน นลาภูนตัม ปุณณิ.

สาฏโก กิลิฏฐุ อโหสิ.

โส “อิม สรริ นิสสาย เอรูโป ปริสุทโธ สาฏโก ปกตี ขทิตวา กิลิฏฐุ ชาโต, อนิจจา วต สงขาราติ อนิจจสณญัม ปฏิลภิ

เตน การณนสส โรชทรณเมว ปจโย ชาโต.

ชีวโกปิ โข โกมารภจโจ ทสพลสส ทกขิณทกั อูปนาเมสิ.

สตถา “นनु ชิวก วิหารเ ภิกขุ อตถิติ หตเถน ปตตัม ปิทิ.

มหาพนธโก “นनु ฆนเต วิหารเ นตถิ ภิกขุติ อาห.

สตถา “อตถิ ชิวกาติ อาห.

ชีวโก “เตนหิ ฆนเต คจจ, วิหารเ ภิกขุณ อตถิภาวัมวา นตถิภาวัมวา ชานาหิติ ปุริส เปเสสิ.

[พระจุฬพนธกะนิรมิตตนเป็นภิกษุพันรูป]

ตสมิ ขณ จุฬพนธโก “มยหิ ภาติโก ‘วิหารเ ภิกขุ นตถิติ ฆนเต, วิหารเ ภิกขุณ อตถิภาวมสส ปกาเสสสามิติ สกลัม อมพวนัม ภิกขุณญญเว ปุเรสิ.

เอกจเจ ภิกขุ จิวรภมมัม กโรนติ, เอกจเจ รชนภมมัม กโรนติ, เอกจเจ สขณายัม กโรนติ.

เอว อญญมณญัม อสทิสัม ภิกขุสทสสัม มาเปสิ.

โส ปุริโส วิหารเ พหุ ภิกขุ ทิสวา นิตตติตวา “อญย สกลอมพวนัม ภิกขุหิ ปริปนุณนติ ชิวกสส อาโรเจสิ.

เถโรปิ โข ตตเถว

“สทสสภขตตมตตานัม

นิมมินิตวาน พนธโก

นีสิติ อมพวนเ รรมเม

ยาว กาลปปเวทนาติ.

อถ สตถา ตัม ปุริสึ อาห “วิหารัม คนตวา ‘สตถา จุฬพนธกัม นาม ปกโกสตีติ วเทหิติ.

เตน คนตวา ตถา วุตเต, “อหัม จุฬพนธโก อหัม จุฬพนธโกติ มุขสทสสัม อญญุหิ.

โส ปุริโส ปุน คนตวา “สพเพปิ กิร ฆนเต จุฬพนธกาเยว นามาติ อาห.

“เตนหิ คนตวา โย ปฐมัม ‘อหัม จุฬพนธโกติ วทติ, ตัม หตเถ คนนห, อวเสสา อนตรธาอิสสนตีติ.

โส ตถา อกาสิ.

ดาวเทว สหสสมตฺตา ภิกฺขุ อนฺตรธายีสุ.

เถโร เตน ปุริเสน สหธิ อคฺมาสิ.

[พระศาสดารับสั่งให้จุฬปณฺณกตอนุโมทนา]

สตฺถา ภตฺตทิจฺจปริโยสานเณ ชีวโก อามนฺเตสิ “ชีวก จุฬปณฺณกตฺส ปตฺตํ คณฺห, อยนฺเต อนฺุโมทณฺ์ กริสฺสตีติ.

ชีวโก ตถา อกาสิ.

เถโร สีหนาทํ นทฺนโต ตฺรณฺสีโห วิย ตีณิ ปิฎฺฎกาณิ สงฺโฆภตฺตวา อนฺุโมทณฺ์ อกาสิ.

สตฺถา อุฎฺฐายาสนา ภิกฺขุสงฺฆปรีวฺโต วิหารํ คณฺดวา, ภิกฺขุหิ วตฺเต ทสฺสีเต, อุฎฺฐายาสนา คณฺธกฺกุปฺมุเข ฐิตฺวา
ภิกฺขุสงฺฆสฺส สฺคโตวาทํ ทตฺวา กมฺมกฺกฺฐานํ กเถตฺวา ภิกฺขุสงฺฆํ อยฺโยเชตฺวา สุรภิกฺคนฺธวาสิตํ คณฺธกฺกฺวิ ปวีสิตฺวา
ทกฺขิณฺเนน ปสฺเสน สีหเสยฺยํ อุปคโต.

[พวกภิกษุปรารภพระคุณของพระศาสดา]

อถ สายณฺหสมเย ภิกฺขุ อีโต จีโต จ สโมสฺริตฺวา รตฺตกมฺพลสาณิยา ปรีกฺขิตฺตา วิย นิสิตฺตฺวา สตฺถุ คณฺถํ อารภีสุ
“อาวุโส มหาปณฺณโก จุฬปณฺณกตฺส อชฺฌมาสยฺ อชานนฺโต จตฺตฺหิ มาเสหิ เอกํ คาลํ อุกคณฺหาเปตฺนํ สกโกติ
‘ทฺนโร อยนฺติ วิหารา นิกกทฺตฺมิ, สมนฺาสมพุทฺโธ ปน อตฺตโน อนฺุตฺตรธมฺมราชตฺย เอกสมฺภิณฺเณว อนฺตรภตฺเต
สทฺ ปฏฺฐิสฺมภิทาหิ อรหตฺตํ อทาสิ, ตีณิ ปิฎฺฎกาณิ สทฺ ปฏฺฐิสฺมภิทาหิเยว อาคตานิ, อโห พุทฺธานํ พลนฺนาม มหนฺตฺนติ.

[พระศาสดาเสด็จไปที่ประชุมภิกษุสงฆ์]

อถ ภควา ธมฺมสภายํ อิมํ กถาปวตฺตี ญตฺวา “อชฺช มยา คณฺตุํ วุฏฺฐตีติ พุทฺธเสยฺยาย อุฎฺฐาย สฺรตฺตทฺพุทฺฐํ นีวาเสตฺวา
วิชฺชุตฺตํ วิย กายพฺนธณฺ์ พนฺธิตฺวา รตฺตกมฺพลสทิสํ สฺคตฺมหาปิสฺสุกฺลจิวฺรํ ปารุปีตฺวา สุรภิกฺคนฺธกฺกฺวิโต นิกขมฺม
มตฺตวรวารณสีหวิกฺกนฺตฺวิลาเสน อนนฺตฺย พุทฺธสิหฺพฺหาย ธมฺมสภํ คณฺดวา –

อลงฺกตมณฺฑลมาลมชฺเณ สฺพลญฺตฺตปวฺรพุทฺธาสนํ อารุยฺห ฉพฺพณฺณา พุทฺธธโรว วิสสชฺเชนฺโต
อณฺณวจฺจฉฺฉิ โขภยมาโน วิย ยฺคนฺธธมฺตถเก พาลสุโรว วิย อาสนมชฺเณ นิสิตฺติ.

สมฺมาสมพุทฺธเณ ปน อาคตมตฺเต, ภิกฺขุสงฺโฆ กถํ ปจฺฉินฺทิตฺวา ตฺถนฺทึ อโหสิ.

[ทรงรำพึงถึงอาการของภิกษุบริษัท]

สตฺถา มุทฺเณน จิตฺเตน ปรีสํ โอลฺลเกตฺวา

“ออยฺ ปรีสา อตีวีย โสภติ, เอกสฺสาปี หตฺถกฺกฺกจฺจํ วา ปาทกฺกฺกจฺจํ วา อุกกาสิตฺสทฺโท วา ชิปิตฺสทฺโท วา นตฺถิ,
สพฺเพปิเม พุทฺธคารเวณ สคารวา พุทฺธเตเชน ตชฺชิตฺตา,

มยิ आयุกฺปมฺปิ อเกตฺวา นิสินฺเน, เกจิ ปฐฺมํ กถํ สมนฺุฐฺธาเปตฺวา น กเถสฺสนฺติ, กถาสมนฺุฐฺธาปนวตฺตฺนนาม มยา ชานิตฺพฺพํ,
อหเมว ปฐฺมํ กเถสฺสามีติ มจฺเรน พุทฺธมฺสเรณ ภิกฺขุ อามนฺเตตฺวา

“กาย นฺตฺถ ภิกฺขเว เอตฺรหิ กถาย สนฺนินฺนินฺนา, กา จ ปน โว อนฺตรภว กถา วิปฺกตฺตาตี ปุจฺฉิตฺวา, “อิมาย นามาตี วุตฺเต, –

“น ภิกขเว จุฬพนกโก อิทาเนว ทนฺธโร, ปุพฺเพปิ ทนฺธโร, น เภวณฺณสสาห์ อิทาเนว อวสฺสโย ชาโต, ปุพฺเพปิ อวสฺสโย อโหสิเยว,
ปุพฺเพ ปนาหํ อิมํ โลกียกฺกุณฺมพฺสส สามิกํ อกาสิ, อิทานิ โลกุตฺตรกฺกุณฺมพฺสสาติ วตฺวา
ตมตฺถํ วิตถารโต โสตุกาเมหิ ภิกฺขุหิ ยาจิโต อติตํ อหริ:

[เรื่องมาณพเรียนศิลปะในกรุงตักกสิลา]

“...อติเต พาราณสีนครวาสี เอโก มาณโว ตกกสิลํ คนฺตฺวา สิปปุคฺคหณฺตถาย ทิสปาโมกฺขสสาจริยสฺส ธมฺมนฺตฺเววาสীগो หุตฺวา
ปณฺจณฺนํ มาณวกสฺตานิ อนฺตเร อติวีย อจริยสฺส อูปการโก อโหสิ, ปาทปริกมมาทีนํ สพฺพกิจฺจานิ กโรติ,
ทนฺธตาย ปน กิณฺจิจิ อุกฺคณฺหิตุํ น สกโกติ.

อาจารย์ “อัย มม พุทฺธกาโร, สิขฺวาเปสฺสามิ นนฺติ วายมนฺโตปิ กิณฺจิจิ สิขฺวาเปตฺตํ น สกโกติ.

โส จิรํ วสิตฺวา เอกํ คาลปี อุกฺคณฺหิตุํ อสฺสโกนฺโต อุกฺกณฺฐิตฺวา “คมิสฺสามิติ อจริยํ อปุจฺฉิ.

อาจารย์ จินฺตฺสิ “อัย มยหํ อูปการโก, ปณฺทิตฺถาวมสฺส ปจฺจาสีสามิ, น จ นํ กาทุํ สกโกมิ,
อวสฺสํ มยา อิมสฺส ปจฺจูปกาโร กาทพฺโพ, เอกมสฺส มนฺตํ พนฺธิตฺวา ทสฺสามิติ.

โส ตํ อรณฺญํ เนตฺวา “ขณฺเฐสิ ขณฺเฐสิ, กิการณา ขณฺเฐสิ, อหฺปี ตํ ชานามิ ชานามิติ อิมํ มนฺตํ พนฺธิตฺวา อุกฺคณฺหาเปนฺโต
อเนกสฺตกฺขตฺตํ ปวิรุตฺตาเปตฺวา “ปณฺญายติ เตติ ปุจฺฉิตฺวา, “อาม ปณฺญายตฺติ วุตฺเต,
“ทนฺธเนน นาม วายามํ กตฺวา ปคฺคณฺ กตํ สิปปํ น ปลายตฺติ อจฺจิกฺขิตฺวา มคฺคปริพฺพํ ทตฺวา
“คจฺฉ, อิมํ มนฺตํ นิสฺสาย ชีวิสฺสสิ, อปลายนฺตถาย ปนสฺส นิจฺจํ สขฺมายํ กเรยฺยาสีติ วตฺวา ตํ อโยเยสิ.

อถสฺส พาราณสีสมฺปตฺตกาเล “ปุตฺโต เม สิปปํ สิขฺวิตฺวา อากโตติ มาตา มหาสฺสการสมฺมานมกาสิ.

[พระเจ้าแผ่นดินตรวจความเป็นไปของราษฎร]

ตทา พาราณสีราชา “อตฺถิ นุ โข เม กายกมมาทิสฺสุ โกจิ โทโสติ ปจฺจเวกฺขนฺโต อตฺตโน อรุจฺจนํ กิณฺจิจิ กมฺมํ อทิสฺวา
“อตฺตโน วชฺชนนาม อตฺตโน น ปณฺญายติ, ปเรสํ ปณฺญายติ, นาครานํ ปริคฺคณฺหิสฺสามิติ จินฺตฺเวตฺวา
สหายํ อณฺญาตกเวเสน นิกฺขมิตฺวา –

“สายมาสิ ภูณฺชิตฺวา นิสินฺนมนฺนุสฺสานํ กถาสลฺลาโป นาม นานปฺปการโก โหติ,
สจฺหา อธมฺเมน รชฺชํ การมิ ‘ปาเปน อธมฺมิกรณฺญา ทนฺทพฺลิตฺวาทีหิ ทตฺมหาติ วกฺขนฺติ,
สเจ ธมฺเมน การมิ ‘ทีชฺชาโยโก โน โหตุ ราชชาติอาทีนํ วตฺวา มม คณฺมํ กเถสฺสนฺตฺติ เตสํ เตสํ เคหานํ ภิตฺติอนฺุสาเรน วิจริ.

ตสมฺมํ ขณฺ อุมมจฺจโจรา ทวินฺนํ เคหานํ อนฺตเร อุมมจฺจํ กิณฺทนฺติ เอกอุมมจฺจเคเนว เทว เคหานิ ปวิสฺนตถาย.

ราชา เต ทิสฺวา เคหจฺฉายาย อภูณฺฐาสิ.

เตสํ อุมมจฺจํ กิณฺทิตฺวา เคหํ ปวิสิตฺวา ภณฺฑานํ โอโลกนฺกาเล มาณโว ปุพฺพชฺฉิตฺวา ตํ มนฺตํ สขฺมายนฺโต
“ขณฺเฐสิ ขณฺเฐสิ, กิการณา ขณฺเฐสิ, อหฺปี ตํ ชานามิ ชานามิติ อห.

เต ตํ สุตฺวา “อิมินา กิรฺมท ญฺาตา, อิทานิ โน นาเสสฺสตีติ นีวตฺถวตฺถานปี ฉทฺเทตฺวา ภูติ สมนฺมุขสมฺมุขภูณฺฐาเนเนว ปลาเยสิ.

[ทรงเห็นใจรหณีเพราะมนต์ของมาณพ]

ราชา เต ปลายนเต ทิสวา อิตรสส จ มนต์ สขมายนตสส สทท์ สุตวา นาครานัน ปรีคณหิตวา นิเวสนัน ปาวีสี,

วิภาตยา ปน รตติยา, ปาโตว เอกัง ปุริสํ ปกโกสิตวา อาห “คจจ ภาณ, อสุกวีถียํ อสุกสมิ” นาม เคเห อุมมงโค ภาโน,
ตตถ ตกกลีโต สิปปี อุกคณหิตวา อาคตมาณโว อตถิ, ตํ อาเนหิติ.

โส คนตวา “ราชา ตํ ปกโกสตีติ วตวา มาณโว อาเนสิ.

อถ นํ ราชา อาห “ตวํ ตาต ตกกลีโต สิปปี อุกคณหิตวา อาคตมาณโวติ.

“อาม เทวาติ.

“อมหากปี ตํ สิปปี เทหิติ.

“สาธู เทว, สมาสเน นิสิติตวา คณหาติ.

อถ นํ ราชา ตถา กตวา ตํ มนต์ คเหตุวา “อยนเต อัจริยาโคติ สหสฺสํ อทาสี.

ตทา เสนาปติ รณโย กปฺปกํ อาห “กทา รณโย มสฺสุํ กริสสตีติ.

“เสว วา ประเสว วาติ.

โส ตสส สหสฺสํ ทตวา “กิจจํ โน อตถิติ วตวา, “กั สามิติ วุตเต,

“रणโย มสฺสุมมํ กโรนโต วีย หุตวา ชุริ อติวีย ปหฺสิตวา คลนาฬิ ฉินฺหิตวา เสนาปติ ภาวิสสสิ, อหํ ราชาติ.

โส “สาธูติ สมปฺปฏิจฉิตวา รณโย มสฺสุกรณทิวเส คนโรทเกน มสฺสุํ เตเมตวา ชุริ ปหฺสิตวา นลาฏนเต คเหตุวา

“ชูโร โลกํ กุณฺฐธาโร เอกปฺพาเรเนว คลนาฬิ ฉินฺหิตุํ วมฺภูตีติ ปุน เอกมนต์ ฐตวา ชุริ ปหฺสิ.

ตสมิ ขณ ราชา อตตโน มนต์ สริตวา สขมายนํ กโรนโต “ฆณฺเฐสิ ฆณฺเฐสิ, กัการณา ฆณฺเฐสิ, อหํปี ตํ ชานามิ ชานามิติ อาห.

นหาปิตสส นลาฏโต เสทา มุจจิสฺสุ.

โส “ชานาติ มํ ราชา- อิติ กิโต ชุริ ภูมียํ ชิปิตวา ปาทมฺมุเล อูเรน นปชฺชิ.

[กุสโลบายของพระราช]

ราชานํ นาม เอกา โหนติ เตน นํ เอวมอาห “อเร ภูฏฐนหาปิต ‘น มํ ราชา ชานาตีติ สณฺญํ กโรสตีติ.

“อภยํ เม เทหิ เทวาติ.

“โหตุ, มา ภายิ, กเถหิติ.

“เสนาปติ เม เทว สหสส์ ทตวา ‘รณโณ มสฺสํ โกรนโต วิย คลนาฬิ ฉินท, ตสฺมี มเต, อหิ ราชา หุตวา ตํ เสนาปตี กริสฺสามิตี อาหาตี.

ราชา ตํ สุตวา “อาจารย์ เม นิสฺสาย ชีวิตํ ลทฺชนตี เสนาปตี ปกโกสาเปตวา

“อมโห เสนาปตี ก็ นาม ตยา มม สนฺติกา น ลทฺธ, อิทานิ ตํ ทฏฺจํ น สกโกมิ, มม รมฺมฺฐา นิกฺขมาตี ตํ รมฺมฺฐา ปพฺพาเซตวา อาจารย์ ปกโกสาเปตวา “อาจารย์ ตํ นิสฺสาย มยา ชีวิตํ ลทฺชนตี วตวา มหนตํ สกฺการํ กริตวา ตสฺส เสนาปตีรมฺมฺฐานํ อทาสี.

โส ตทา จุฬพนธโก อโหสิ^๑, สตถา ทิสปาปาโมกฺขาจริโยตี.

สตถา อิมิ^๒ อตีตํ อาหริตวา “เอวํ ภิกฺขเว ปุพฺเพปิ จุฬพนธโก ทนฺโธ ว อโหสิ,

ตทาปิสฺส อหิ อวสฺสโย หุตวา ตํ โลกียกฺกมฺมเพ ปตฺติรมฺมฺฐาเปสินตี วตวา

ปุเนกทิวสํ, “อโห สตถา จุฬพนธกสฺส อวสฺสโย ชาโตตี กถาย สมฺมจฺฐิตาย, จุฬกเสฏฺฐิชาตเก อตีตวตฺถุํ กเถตวา คาถํ วตวา

“อปปเกนปี เมธาวิ ปาภเตน วิจฺกฺขโณ
สมฺมจฺฐาเปตี อตตานํ อณฺุ อคฺคิวิ สนฺธมนตี.”

“น ภิกฺขเว อิทาเนวาทํ อิมสฺส อวสฺสโย ชาโต, ปุพฺเพปิ อวสฺสโย อโหสิเมว,

ปุพฺเพ ปนาหํ อิมิ โลกียกฺกมฺมพสฺส สามิกํ อกาสิ, อิทานิ โลกุตฺตรกฺกมฺมพสฺสาตี วตวา

“ตทาปิ จุฬกนฺเตวาสีโก จุฬพนธโก อโหสิ, จุฬกเสฏฺฐี ปน ปณฺตีโต พยตฺโต นกฺขตฺตโกวิโท อหเมวาทิ ชาตํ สโมธานสิ.

[พวกภิกษุชมพระจุฬพนธกะ]

ปุเนกทิวสํ ธรรมสภายํ ภิกฺขุ กถํ สมฺมจฺฐาเปสิ

“อาวุโส จุฬพนธโก จตฺุหิ มาเสหิ จตฺุบพํ คาถํ คเหตุํ อสกโกนฺโตปี วิริยํ อนิสฺสชฺชิตวา อรหตฺเต ปตฺติรมฺมฺฐีโต,

อิทานิ โลกุตฺตรธรรมกฺกมฺมพสฺส สามิโก ชาโตตี.

[พระศาสดาสอนให้ทำที่ฟังด้วยธรรม ๔ ประการ]

สตถา อาคนฺตวา “กาย นฺตถ ภิกฺขเว เอตฺรหิ กถาย สนฺนิสินฺนาตี ปุจฺฉิตวา, “อิมาย นามาตี วุตเต,

“ภิกฺขเว มม สาสเน อารทฺธวิริโย ภิกฺขุ โลกุตฺตรธรรมสฺส สามิโก โหตีเยวาทิ วตวา อิมิ คาถมาห

“อฏฺฐาเนนปฺปมาเทน สญฺญเมน ทเมน จ
ทีปํ กยิราถ เมธาวิ ยํ โอโฆ นาภิกิรตีตี.

[แก้อรธ]

ตตถ ทีปํ กยิราถาตี “วิริยสงฺขาเตน อฏฺฐาเนน สติยา อวิปฺวาสสงฺขาเตน อปฺปมาเทน จตฺุปาริสฺสุทฺธิสฺสสงฺขาเตน

สญฺญเมน อินฺทริยทมเนน จาตี อิเมหิ การณฺภูเตหิ จตฺุหิ ฐเมหิ ฐมโฆชฺชลญฺญาเย สมฺนนาคโต เมธาวิ

๑ ตทา จุฬพนธโก มานโว อโหสิตี ยุตฺตตฺร.

๒ สี. ม. ย. ตสฺมา อิมิ.

๓ ข. ชา. เอก. ๒.

อิมสมิ อติทูลลภปติภูตตาย อติคมิเร สสารสาครอ อตตโน ปติภูฐานภูต อรหตตผลทีป กยิราถ กเรยย กาคู สกุกณเยยาติ อต
โถ.

กิติส?

ย โอโฆ นากิกรตีติ

ย จตพพิโรปี กิลโสโฆ อภิกิริตุ วิหธเสตุ น สกโกติ, น หิ สกกา อรหตต โอเมน วิกริตุนติ.

คาถาวसानะ พหุ โสตาปนนาทโย อหะสุ.

เอว เทสนา สมปตตปริสาย สาทถิกา ซาตาดิ.

จุฬพนกตเถรวตถุ.

๔. พาลนภขตตวตถุ.

ปมาทมนุญญชนตีติ อิมิ ฌมมเทสนิ สตถา เขตวเน วิหรนโต พาลนภขตตี อารพภ กเถสิ.

[คนพาลชาวเมืองสาวัตถีเล่นนักษัตร]

เอกสมิ ทิ กิร สมเย สวตถิยิ พาลนภขตตี นาม สงฆุญญตี.

ตสมิ นภขตเต พาลา ทุมเมธิโน ชนา ฉาริกาย เจว โคมเยน จ สรีริ มกเขตวา สตตาทิ อสพภิวาจิ ภาณนตา วิจรรนตี,

ภญจิจิ ญวตี วา สุหขชิวา ปพพชิตี วา ทิสวา ลชชชชตา นาม นตถิ, ทวาเร ทวาเร ฐตวา อสพภิ ภาณนตี.

มนุสสา เตส อสพภิ สโต อสภโกนตา ยถาพล อชตมิ วา ปาทำ วา กหาปณิ วา เปเสนตี.

เตส เตส ฆรทวาเร ลหธิ ลหธิ คเหตุวา ปกภมมตี.

ตทา ปน สวตถิยิ ปญจโกภิมตตา อริยสาวกา โหนตี.

เต สตถุ สาสนิ เปสยีสู “ภควา ภาณเต สตตาทิ ภิกขุสงฆเณ สหธิ นคริ อปวิสิตวา วิหาระเยว โหตุตี.

ตถจ ปน สตตาทิ ภิกขุสงฆสส วิหาระเยว ยาคุกตตาทินิ สมปาเทตวา สยมปิ เคหา น นิภขมีสุ.

นภขตเต ปน ปริโยสิตเต, อญญเม ทิวเส พุทธรูปมุขิ ภิกขุสงฆิ นิมนเตตวา นคริ ปเวเสตวา มหาทานิ ทตวา เอกมณตี นิสินนา

“ภาณเต อติทุกเขน โน สตต ทิวสา อติทุกนตา, พาลานิ อสพภิ สุนนทานิ กณณา ภิชชชชชการูปตตวา วิย โหนตี,

โกจิจิ กสสจิจิ น ลชชชชตี, เตน มยิ ตุมหากิ อนโตนคริ ปวิสิตู น ทมहा, มยปิ เคหโต น นิภขมิมหาตี อาหสิ.

[คนพาลกับคนฉลาดมีอาการต่างกัน]

สตถา เตส กถิ สุตวา “พาลานิ ทุมเมธานิ กิริยา เอวรูปา โหตี,

เมธาวิโน ปน ฌนสาริ วิย อปุปมาทำ รกชิตวา อมตมทานิพพานสมปตตี ปาปุณนตีติ วตวา อีมา คาถา อภาสิ

“ปมาทมนุญญชนตี

พาลา ทุมเมธิโน ชนา

อปุปมาทญจ เมธาวิ

ฌน สเฏญญิว รกชตี.

มา ปมาทมนุญญเชถ

มา กามรตีสนถวิ

อปุปมตโต ทิ ฌายนโต

ปปโปตี วิปูลิ สชชชชตี.

[แก้อรธ]

ตตถ พาลาตี พาเลยน สมณนาคตา อธิโลกปรโลกตถิ อชานนตา.

ทุมเมธิโนตี นิปปญญา.

เต ปมาเท อาทีนวิ อปสสนตา ปมาท อนุยฺยชฺชติ^๑ ปมาเทน กาลํ วิดีนาเมนติ.

“เมธาวิติ ธมโมชปถญา สมณนาโคโต ปน ปณฺธิโต กุर्वฺสานุคตํ เสฏฺฐํ อุตตมํ สตตรตฺนธฺนํ วิย อปฺปมาทํ รกฺขติ.

ยถา ทิ ‘อุตตมํ ธนํ นิสสาย กามคฺคณสมปตฺตี ปาปฺณิสฺสาม’^๒ ปฺรโลกคฺมนมคฺคํ โสเธสฺสามาติ ธเน อานิสฺสํ ปสฺสนตา ตํ รกฺขณฺติ
เอวํ ปณฺธิโตปิ ‘อปฺปมตฺโต ปฺรฺมชฺฌานาทีนํ ปฏฺฐิภตฺติ มคฺคผลาทีนํ ปาปฺณาติ ติสฺโส วิชฺชา ฉ อภิญญา สมปาเทตีติ
อปฺปมาเท อานิสฺสํ ปสฺสนโต ธนํ เสฏฺฐํ วิย อปฺปมาทํ รกฺขตีติ อตฺถโ.

“มา ปมาทฺนติ ตสฺมา ตุมฺहे มา ปมาทมนุยฺยเชถ มา ปมาเทน กาลํ วิดีนามยิตถ.

“มา กามรตฺติสนถฺนติ วตถฺกามกิลเสกาเมสุ รตฺติสงฺขาตํ ตณฺหาสนถฺนวิปี มา อนุยฺยเชถ มา จินฺตยิตถ มา ปฏฺฐิภตฺถ.

“อปฺปมตฺโต ทิตี อุกฺกุชฺฐิตสตีตาย ทิ อปฺปมตฺโต ฌายนฺโต ปุคฺคโล วิบุลํ โอฟารํ นิพฺพานสุขํ ปาปฺณาตีติ.

คากาปริโยสาเน พหุ โสตาปนฺนาทโย อหฺสุ.

มหาชนฺสส สาทฺถิกา เทสนา ซาตาติ.

พาลนภขตตวตถ.

๑ สී. ม. ย. ปวตฺเตนติ.

๒ สී. ม. ย. ปุตฺตทารํ โปสิสฺสาม.

๕. มหาภคสप्तเถรวตถุ.

“ปมาทํ อปฺปมาเทนาคี อิมํ ธมฺมเทสนํ สตถา เขตวเน วิหรนฺโต มหาภคสप्तเถรํ อารพฺภ กเถสิ.

[พระเถระตรวจดูสัตว์โลกด้วยทิพพจักขุ]

เอกสมิํ ทิ ทิวเส เถโร ปิปลิคุหายํ วิหรนฺโต ราชคเห ปิณฺฑหาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกกนฺโต อาโลกํ วพฺเพตฺวา
ปมตเต จ อปฺปมตเต จ อุกกปฐฺวิปพฺพตาทิสฺส จวนฺเณ อปฺปชฺชนเก^๑ สตเต ทิพฺเพน จกฺขุณา โอลเณนฺโต นิสฺสีทิ.

สตถา เขตวเน นิสฺสินโก ว “เกน นุ โข วิหารเณ อชฺช มม ปุตฺโต กสฺสโป วิหรตีติ ทิพฺเพน จกฺขุณา อปฺปชฺเรนฺโต
“สตตานํ จุตฺตูปปาตํ โอลเณนฺโต วิหรตีติ ญตฺวา –

“สตตานํ จุตฺตูปปาโต นาม พุทฺธญาณนาปี อปริจฺฉินฺโน,
มาตฺตูกุจฺฉิยํ ปฏฺฐิสฺสนธิ คเหตฺวา มาตาปิตโร อชานาเปตฺวา จวนฺกสตตานํ ปริจฺเจทํ กาคุํ น สกฺกา,
เต ชานิตฺตํ ตว อวิสโย, อปฺปมตฺตโก ตว วิสโย, สพฺพโส ปน จวนฺเต จ อปฺปชฺชนเต จ ชานิตฺตํ ปสฺสีตฺตํ พุทฺธานเมว วิสโยติ
วตฺวา โอลเณนํ สฺมมฺมุช นิสฺสินโน วิย หุตฺวา อิมํ คาถมาห

“ปมาทํ อปฺปมาเทน	ยทา นุทฺติ ปณฺฑิตो
ปญฺญาปาสาทมารุยฺห	อลโสโก สโลกินิ ปชํ
ปพฺพตฺตฺวโร ภูมมฺมฺมฺมฺม	ธีโร พาเล อเวกฺขตีติ.

[แก้อรธ]

ตตถ นุทฺตีติ

ยถา นาม โปกฺขรณิ ปวิสฺสนตํ นโวทกํ ปุราโนทกํ สงฺฆเกตฺวา ตสฺสโลกาสํ อทตฺวา อตฺตโน มตฺถเกน ปลาณนฺตํ นุทฺติ นีหฺรตี
เอวเมว ปณฺฑิตो อปฺปมาทลฺกฺขณํ พุทฺธนฺโต ปมาทสฺสโลกาสํ อทตฺวา ยทา อปฺปมาทเวเคน ตํ นุทฺติ นีหฺรตี
อลโส ปนฺนุนปมาโท อจฺจุคฺคตฺตเถน ปริสฺสุทฺธํ ทิพฺพจกฺขุสงฺฆาตํ ปญฺญาปาสาทํ ตสฺส อนุจฺฉวิกํ ปฏฺฐิพํ ปุเรนฺโต
ตาย ปฏฺฐิพหาย นิสฺเสณียา ปาสาทํ วิย อารุยฺห ปหิโนสฺสกลตฺตาย อโลโก
อปฺปหิโนสฺสกลตฺตาย สโลกินิ ปชํ สตตฺตนิกาเย จวมาณญจ อปฺปชฺชมาณญจ ทิพฺพจกฺขุณา อเวกฺขตีติ ปสฺสตี.

ยถา กิ?

ปพฺพตฺตฺวโร ภูมมฺมฺมฺมฺมฺม ปพฺพตฺตฺวโร ภูมมฺมฺมฺมฺมฺมฺม ภูมมฺมฺมฺมฺมฺมฺม อปฺปิปาสาเท วา สฺสฺสฺสฺสฺส ปาสาทปรีเวณ สฺสฺสฺสฺส อภิจฺเจน อเวกฺขตี
ตถา สโลปิ ธีโร ปณฺฑิตो มหาชฺฉินาสโว อสมฺมุจฺฉินน วฏฺฏพฺพิเช พาเล จวนฺเต จ อปฺปชฺชนเต จ อภิจฺเจน อเวกฺขตีติ.

คาถาปริโยสาเน พุโ สโตปาตตีผลาพินิ สจฺฉิกิริสฺสูติ.

มหาภคสप्तเถรวตถุ.

๖. เทวสหายภิกขุขุวตถุ.

“อุปปมตโต ปมตเตสุติ อิมํ ฌมมเทสนํ สตถา เขตวเน วิหรนโต เทว สหายเก ภิกขุ อารพก กเถสิ.

[ภิกขุ ๒ รูปมีปฏิปทาต่างกัน]

เต กิร สตถุ สนติเก กมมฏฐานํ คเหตุวา อรณญกวิหารํ ปวิสีสุ.

เตสุ เอโก สกาลสเสว ทารุณี อหริตวา อังการกปลลํ สขเขตวา วิสิพเพตวา^๑ ทหรสามเณเรหิ สหฺริ สลลปนโต ปฐมยามํ นิสฺหติ.

เอโก อุปปมตโต สมณธมฺมํ กโรนโต อิตโร โววทติ “อาวุโส มาเอวํ กิร, ปมตตสส หิ จตตารโ อปายา สยนขรสทิสสา, พุทฺธา นาม สาเถยเยน อาราเธตุํ น สกกาติ.

โส ตสฺสโสภาทํ น สฺนาคติ.

อิตโร “นายํ วจนกฺขมิตติ ตํ อปตเถตวา อุปปมตโต สมณธมฺมํ อกาสิ.

อลสเถโรปิ ปฐมยามเ วิสิพเพตวา อิตรสส จงกมิตวา คพภํ ปวิฏฐกาเล ปวิสิตวา

“มหากุสิต นิปชชิตวา สยนตถาย อรณญํ ปวิฏฐุสฺสิ,

กิ พุทฺธานํ สนติเก กมมฏฐานํ คเหตุวา อญฺญาย รัตตินทิวํ สมณธมฺมํ กาคตุํ น วฏฺฐตีติ วตวา

อตตโน วสนฏฐานํ ปวิสิตวา นิปชชิตวา สฺปติ.

อิตโรปิ มชฺฌิมยามเ วิสสมิตวา ปจฺฉิมยามเ ปจฺจุญฺญาย สมณธมฺมํ กโรติ.

โส เอวํ อุปปมตโต วิหรนโต นจิสเสว สห ปฏิสมภิทาหิ อรหตตํ ปาปุณิ.

อิตโร ปมาเทเนว วิดีนาเมสิ.

เต วุตถวสสา สตถุ สนติกํ คนฺตวา สตถารํ วนทิตวา เอกมนฺตํ นิสฺหิตฺสุ.

[พระศาสดาตรัสถามภิกษุทั้ง ๒]

สตถา เตหิ สหฺริ ปฏิสนถารํ กตวา “กจฺจि ภิกขเว อุปปมตตา สมณธมฺมํ กริตถ? กจฺจิ โว ปพฺพชิตกิจจํ มตถกํ ปตตฺนติ ปุจฺฉิ.

ปมตโต ภิกขุ อห “กฺโถ ฆนฺเต เอตสส อุปปมาโท, คตกาลโต ปญฺญาย นิปชชิตวา นิทฺทายนโต วิดีนาเมสิติ.

“ตวํ ปน” ภิกขุติ.

“อห ฆนฺเต สกาลสเสว ทารุณี อหริตวา อังการกปลลํ สขเขตวา ปฐมยามํ วิสิพพฺนโต นิสฺหิตวา อนิทฺทายนโต วิดีนาเมสิติ.

๑ ส. ม. ย. วิสิพเพตวาติ นตถิ.

๒ ม. ย. กิ. ตวํ ปน.

[ผู้มีปัญญาดีย่อมละทิ้งผู้มีปัญญาพหาม]

ธอ น สดถา “ตว ปมตโต กาล วิดีนาเมตวา ‘อปมตโตมฮีติ วหสิ อปมตต ปน ปมตต กโรสิ,
ตว มม ปุตตสส สนติเก ขวฉินโน ทพพลสส วิย, เอส ปน ตว สนติเก สีมขวสส วิยาติ วตวา อิม คากมาห

“อปมตโต ปมตเตสุ สุตเตสุ พหุชาโร
อพลสสว สีมสส วิยาติ ยาทิ สุมธโสติ.

[แก้อรธ]

ตตถ อปมตโตติ สติเวปุลลปตตตาย อปมาทสมปนโน ชินาสโว.

ปมตเตสุติ สติเวสสคเค ฐิตเตสุ สุตเตสุ.

สุตเตสุติ สติชาคริยาภาเวน สพพิริยาปเถสุ นิททาปนเตสุเยว.

พหุชาโรติ มหนเต สติเวปุลลชาคริเย ฐิตโต.

อพลสสวาติ กุณฐปาทฉินนชว ทพพลสส สีมชโว สินธวาชานโย วิย.

สุมธโสติ อุตตมปณโณ ตถารูป ปุคคัล อากเมนปิ อธิคเมนปิ หิตวา ยาทิ

มณฑปณญสมิ หิ เอก สุตต คเหตุ วายมณฑเยว, สุมธโส เอก วคค คณหาติ เอว ตาว อากเมน หิตวา ยาทิ.

มณฑปณญ ปน รตติภูฏานทิวาภูฏานานิ กาคู วายมณฑเยว, กम्मภูฏาน อุกคเหตุวา สชฌายนเตเยว จ,

สุมธโส ปุพพภาเคปิ ปเรน กต รตติภูฏาน วา ทิวาภูฏาน วา ปวิสิตวา กम्मภูฏาน สมมสนโต

สพพิเลเส เขเปตวา นว โลกุตตรธมเม หตถคเต กโรติ. เอว อธิคเมน หิตวา ยาทิ

วภูฏา ปน ต มณฑปณญ หิตวา ฉทเหตุวา วภูฏโต นิสสรนโต ยาทิเยวาติ.

คาถาปริโยसानะ พหุ โสตาปตติผลาทีนิ ปาปุณีสูติ.

เทวสหายภิกขุขุวตถุ.

๗. สกกวตฺถุ.

“อุปมาเทน มชฺวาตี อิมํ ฌมฺมเทสนํ สตถา เวสาลี นิสฺสาय” ฎฎาการสาลาय วัหรนฺโต สกํ เทวราชานํ อารพฺก กเถสิ.

[เหตุที่ท้าวสักกะได้พระนามต่างๆ]

เวสาลียํ ทิ มหาลิ นาม ลิจฺฉวี วสติ.

โส ตถาคตฺสส สกฺกปฺยหฺสฺตตฺนตฺเทสนํ สุตฺวา “สมฺมาสมฺพุทฺโธ สกฺกสฺส สมฺปตฺตี มหตี กตฺวา กเถติ,
ทิสฺวา นุ โข กเถติ อุทาทุ อทิสฺวา, ชานาตี นุ โข สกํ อุทาทุ โน, ปุจฺฉิสฺสามิ นนฺติ จินฺเตสิ.

อถโย มหาลิ ลิจฺฉวี เยน ภควา เตนุสฺสงฺกมิ อุปฺสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสีทิ,

เอกมฺนตํ นิสฺสินฺโน โข มหาลิ ลิจฺฉวี ภควนฺตํ เอตทโวจ “ทิจฺฉูโฐ โข ภนฺเต ภควตา สกโก เทวานมินฺโทติ.

“ทิจฺฉูโฐ โข เม มหาลิ สกโก เทวานมินฺโทติ.

“โส ทิ นฺนุ ภนฺเต สกฺกปฏฺฐิรูปโก ภวิสฺสตี, พุทฺทโส ทิ ภนฺเต สกโก เทวานมินฺโทติ.

“สกฺกญฺจาหํ มหาลิ ปชานามิ สกฺกกรณฺจ ฌมฺเม, เยสญฺจ ฌมฺมานํ สมฺมาทินฺนตฺตา สกโก สกฺกตฺตํ อชฺฌมฺคา, เต จ ปชานามิ,

สกโก มหาลิ เทวานมินฺโท ปุพฺเพ มนุสฺสญฺโต สมฺมาโน มโฆ นาม มาณโว อโหสิ, ตสฺมา ‘มชฺวาตี วุจฺจตี

“สกโก มหาลิ เทวานมินฺโท ปุพฺเพ มนุสฺสญฺโต สมฺมาโน ปุเร ทานํ อทาสี, ตสฺมา ‘ปุรินฺทโทติ วุจฺจตี

สกโก มหาลิ เทวานมินฺโท ปุพฺเพ มนุสฺสญฺโต สมฺมาโน สกฺกจฺจํ ทานํ อทาสี, ตสฺมา ‘สกโกติ วุจฺจตี

สกโก มหาลิ เทวานมินฺโท ปุพฺเพ มนุสฺสญฺโต สมฺมาโน อวสฺสํ อทาสี, ตสฺมา ‘วาสโวติ วุจฺจตี

สกโก มหาลิ เทวานมินฺโท สหสฺสํ อตฺถํ มุหฺตฺเตน จินฺเตสิ, ตสฺมา ‘สหสฺสโกติ วุจฺจตี

สกฺกสฺส มหาลิ เทวานมินฺทสฺส สุชตา นาม อสุรฺกญฺญา ปชาปตี, ตสฺมา ‘สุชฺมปตีติ วุจฺจตี

สกโก มหาลิ เทวานมินฺโท เทวานํ ตาวตีสานํ อิสฺสรียาธิปฺจจํ รชฺชํ กาทเรสิ, ตสฺมา ‘เทวานมินฺโทติ วุจฺจตี.

สกฺกสฺส มหาลิ เทวานมินฺทสฺส ปุพฺเพ มนุสฺสญฺตสฺส สมฺมานสฺส สตตฺ วตฺตปทานิ สมฺตฺตานิ สมฺมาทินฺนานิ อเหตุสฺ,
เยสํ สมฺมาทินฺนตฺตา สกโก สกฺกตฺตํ อชฺฌมฺคา.

กตฺมานิ สตต

ยาวชิวํ มาตาเปติภโร อสฺสํ

๑ ส. ม. ย. เวสาลียํ อุปนิสฺสาय.

๒ ตฺถจาทิ ปาลี.

ยาวชีว์ กุเล เชฏฐาปจายี อสสั

ยาวชีว์ สณหวาโจ อสสั

ยาวชีว์ อปีสุณวาโจ อสสั

ยาวชีว์ วิคตมลลจเฉเรน เจตสา อकारี อชฌาวเสยยั มุตตจาโค ปยตปาณิ โวสุสศุครโต ยาจโยโค ทานสัวิภาครโต

ยาวชีว์ สจจวาโจ อสสั

ยาวชีว์ อกโกธโน อสสั, สเจ เม โกะโร อุปุชเชยย, ชิปุปเมว นั ปฏิวินยณฺติ

สกกสส มหาลิ เทวานมินฺทสส ปุพเพ มนุสฺสภูตสส สมานสส อิมานิ สตต วตตปทานิ สมตตานิ สมาทินฺนานิ อเหตุ, เยสั สมาทินฺนตฺตา สกโก สกกตฺตํ อชฌคาติ.

“มาตาเปติภรฺ ชนฺตุ	กุเล เชฏฐาปจายินิ
สณฺหํ สชิลสมภาสั	เปสุณเยยฺยปฺพหายินิ
มจฺเฉรวินเย ยุตฺตํ	สจจํ โกะธาภิกุํ นรํ
ตํ เว เทวา ตาวตีสสา	อาหุ ‘สปฺปุริโส อิติติ.’ ^๑

[ท้าวสักกะบำเพ็ญกุศลเมื่อเป็นมฆมาณพ]

“อิหํ มหาลิ สกฺเคน มฆมาณวกาเล กตํ กมฺมนฺติ วตฺวา ปุณฺ เตน “กถิ ภนฺเต มฆมาณโว ปฏฺิพฺชตฺติ ตสฺส ปฏฺิพฺตฺติ วิตถารโต โสตุกาเมน ปุณฺฺฐุ “เตนฺหิ มหาลิ สุณฺหาหิตี วตฺวา อติตํ อาหริ

[เรื่องมฆมาณพ]

อติเต มคฺชรภูเร อจลคาเม มโฆ นาม มาณโว คามกมฺมกรณฺภูฏานํ คนฺตฺวา
อตฺตโน ฐิตฺภูฏานเ ปาทนฺเตน ปัสสิ วิยฺยหิตฺวา รมณฺียํ กตฺวา อฏฺฐาสี.

อปโร ตํ พาหุณา ปหริตฺวา ตโต อปเนตฺวา สยํ ตตฺถ อฏฺฐาสี.

โส ตสฺส อกุชฺฌิตฺวา อณฺญํ ฐานํ รมณฺียํ กตฺวา อฏฺฐาสี.

ตโตปิ นํ อณฺญํ พาหุณา ปหริตฺวา อปเนตฺวา สยํ ตตฺถ อฏฺฐาสี.

โส ตสฺสปิ อกุชฺฌิตฺวา อณฺญํ ฐานํ รมณฺียํ กตฺวา ฐิตो.

อติ ตํ เคหโต นิกฺขนตา นิกฺขนตา ปุริสา พาหุณา ปหริตฺวา โสชิตฺโสชิตฺภูฏานโต อปเนตฺสุ.

โส “สพฺเพปิ เต สุขิตา ซาตา, อิมินา กมฺเมน มยฺหิ สุขทายเณน ปุณฺญกมฺเมน ภวิตพฺพนฺติ จินฺเตตฺวา
ปุณฺทิวเส กุฑฺทาลมาทาย ชลมนฺชอลมตฺตํ ฐานํ รมณฺียํ อกาสิ.

สพเพ คนตฺวา ตตเถว อฏฐิสฺสุ.

อถ เนสฺ สีสสมเย อคฺคิ กตฺวา อทาสี, คิมหกาเล อุทกั.^๑

ตโต “รมณียํ ฐานํ นาม สพเพสฺ ปิยํ, กสฺสจฺ อปฺปิยํ นาม นตฺถิ”, อิตฺ ปฏฺฐาย มยา มคฺคํ สมํ กโรนฺเตน วิจฺริตุํ วฏฺฐตฺติ
จินฺเตตฺวา ปาโตว นิภขมิตฺวา มคฺคํ สมํ กโรนฺโต ฉินฺทิตฺวา หริตฺตพฺพุตตกา รุกฺขสาขา หรฺนฺโต วิจฺรติ.

[มฆมาณพได้สหาย ๓๓ คน]

อถ นํ อปฺโร ทิสฺวา อาห “สมม กิ กโรสฺสตี.

“มยหํ สคฺคคามินิ มคฺคํ กโรมิ สมมาตี.

“เตนหิ อหฺปิ เต สหาโย โหมีตี.

“โหหิ สมม, สคฺโค นาม พหุณํ ปิโย มนาโปตี.

ตโต ปฏฺฐาย เทว ชนา อหฺเส.

เต ทิสฺวา ตเถว ปุจฺฉิตฺวา สุตฺวา ว อปฺโรปิ เตสฺ สหาโย ชาโต.

เอวํ อปฺโรปิ อปฺโรปิติ สพเพปิ เตตฺตีส ชนา ชาตา.

[สหาย ๓๓ คน ถูกหาว่าเป็นโจร]

เต สพเพปิ กุทฺทาลาทิหตฺตา มคฺคํ สมํ กโรนฺตา เอกโยชนทฺวิโยชนมตฺตํ ฐานํ คจฺฉนฺตี.

เต ทิสฺวา คามโกชโก จินฺเตสิ “อิมे มนุสฺสา อโยเค ยุตฺตา, สเจปิ อิมे อรณฺญโต มจฺฉมฺสาทีนึ วา อาหเรยฺยํ,
สุรํ วา กตฺวา ปิเวยฺยํ, อลฺลญํ วา ตาทิสํ กมฺมํ กรเยยฺยํ, อหฺปิ กิลฺลจึ ลเภยยนฺตี.

อถ เน ปกฺโกสาเปตฺวา ปุจฺฉิ “กิ กโรนฺตา วิจฺรธาตี.

“สคฺคมคฺคํ สามีตี.

“ฆราวาสํ วสนฺเตหิ นาม เอวํ กาทุํ น วฏฺฐตฺติ,

อรณฺญโต มจฺฉมฺสาทีนึ อหฺริตุํ, สุรํ กตฺวา ปาตุํ, นานปฺปกारे จ กมฺมนฺเต กาทุํ วฏฺฐตฺติ.

เต ตสฺส วจฺนํ ปฏฺิกฺขิปฺปิสฺสุ.

ปฺนปฺปุนํ วุจฺจมานาปิ ปฏฺิกฺขิปฺปิสฺสเยว.

๑ สี. ม. ย. คิมหกาเล อุทกั -อิติ นตฺถิ.

๒ สี. ย. กสฺสจฺ อปฺปิยํ นาม นตฺถิ -อิติ นตฺถิ.

โส กุชฌิตวา “นาเสสสามิ เนติ รณโณ สนตัง คนตวา “โจเร เทว วคฺคพนฺธเณ วิจฺรณเต ปสฺสามิตี วตฺวา,
“คจฺฉ เต คเหตุวา อาเนหิตี วุตฺเต, ตถา กตฺวา รณโณ ทสฺเสสิ.

ราชา อวิมฺลิตวาว “หตฺถินา มหฺทาเปถาติ อาณาเปสิ.

[ช้างไม่เหยียบ เพราะอานูภาพแห่งเมตตา]

มโฆ เสสานํ โอวาทํ อทาสี “สมมา, ฐฺเปตฺวา เมตตํ อณฺโณ อมฺหากํ อวสฺสโย นตฺถิ,
ตุมฺเห กตฺถจฺจิ โภปํ อทฺวา รณฺเณ จ คามโฆชเก จ มหฺทหนตฺถิมฺหิ จ อตฺตนิ จ เมตตจฺจิตฺเตน สมจฺจิตฺตา ว โหถาติ.

เต ตถา กรีสุ.

อถ เนสํ เมตตานุภาเวน หตฺถิ อฺปสงกมิตฺตํ น วิสฺหิ.

ราชา ตมตฺถํ สุตฺวา “พฺหุ มนุสฺเส ทิสฺวา มหฺทิตฺตํ น วิสฺหิสฺสตี, คจฺฉถ, กฺกุสาเรน ปฏฺิจฺฉาเทตฺวา มหฺทาเปถาติ อาห.

เต กฺกุสาเรน ปฏฺิจฺฉาเทตฺวา มหฺทิตฺตํ เปสิยามานํ หตฺถิ ทฺุโรโต ว ปฏฺิกกมि.

ราชา ตํ ปวตฺตี สุตฺวา “การณฺเนตฺถ ภาวิตพฺพนตี เต ปกโกสาเปตฺวา ปุจฺฉิ “ตาตา มํ นิสฺสาย ตุมฺเห กิ น ลภถาติ.

“กิเมตํ เทวาทิ.

“ตุมฺเห กิร วคฺคพนฺธเณ โจรา หุตฺวา อรณฺเณ วิจฺรถาติ.

“โก เอวมฺหา เทวาทิ.

“คามโฆชโก ตาตาติ.

“น มยํ เทว โจรา, มยํ ปน อตฺตโน สคฺคมคฺคํ โสเธนฺตา อิทฺถจฺจิตฺถจ กโรม,
คามโฆชโก อมฺเห อกฺกุสลกิริยาย นโยเซตฺวา อตฺตโน วจฺนํ อกรฺโรนเต นาเสตฺกฺกาโม กุชฌิตฺวา เอวมฺหาติ.

[ชน ๓๓ คนได้รับพระราชทาน]

อถ ราชา เตสํ กถํ สุตฺวา โสมนสฺสปปตฺโต หุตฺวา

“ตาตา อยํ ติรจฺฉานํ ตุมฺหากํ คฺุณฺ ขานาติ, อหํ มนุสฺสญฺโต ขานิตฺตํ นาสกฺขี, ขมถ เมติ.

เอวญจ ปน วตฺวา สปุตฺตทาร์ คามโฆชกํ เตสํ ทาสํ ตํ หตฺถิ อาโรหณียํ ตยจ คามํ ยถาสฺสุขํ ปรีโถกํ กตฺวา อทาสี.

[มขมาณพบกับพวกสร้างศาลา]

เต “อิเชว โน ปุณฺณสฺสานิสฺโส ทิฏฺฐิตฺติ ภิโยโยโส มตฺตตาย ปสนฺนมนฺสา หุตฺวา ตํ หตฺถิ วาเรน อารุยฺห คจฺฉนฺตา มนฺตยีสฺสุ

“อิทานิ อมฺเหหิ อติเรกตรํ ปุณฺณํ กาทพฺพนตี.

“กิ กโรมาติ.

“จาตุมมหาปเถ ถาวรี กตฺวา มหาชนสฺส วิสสมนสาละ กิริสสามาติ.

เต วฑฒกั ปกโกสาเปตฺวา สาละ ปญฺญเปสฺสุ, มาตุคามานํ ปตตี นาทิสฺ.

[มขมาณพม็กริยา ๔ คน]

มขสฺส ปน เคเห “สุนนทา สฺจิตฺตา สฺฐมมา สฺฐาตาติ จตฺสโส อิตฺถิโย โหนติ.

ตาสุ สฺฐมมา วฑฒกันา สทฺธิ เอกโต หุตฺวา “ภาติก อิมิสฺสา สาลาเย มํ เชฏฺฐกั กโรหิติ วตฺวา ลณฺจํ อทาสิ.

โส “สาธฺตฺติ สมฺปฏฺิจฺจิตฺวา ปญฺญเมว กณฺณิกฺกรุกฺขํ สุกฺขาเปตฺวา ตจฺเจตฺวา วิชฺฌิตฺวา กณฺณิกํ นิฏฺฐาเปตฺวา

“สฺฐมมา นาม อัยฺ สาลาติ อกฺขรานิ ฉินฺทิตฺวา วตฺเถน ปลิเวสฺเสตฺวา ฐฺเปสฺสิ.

[นางสุธรรมาเข้าร่วมกุศลสร้างศาลาด้วย]

อล เน วฑฒกั สาละ นิฏฺฐาเปตฺวา กณฺณิกาโรปนทิวเส “อโห อຍယာ, เอกံ กรณียံ น สริมหาติ อาท.

“กั นาม โภติ.

“กณฺณิกนฺติ.

“โหตุ, ตံ อาทริสสามาติ.

“อิทานิ ฉินฺนรुकฺเขน กาทุํ น สกฺกา, ปุพฺเพเวว ฉินฺทิตฺวา ตจฺเจตฺวา วิชฺฌิตฺวา ฐฺปิตกณฺณิกํ ลทฺฐํ ฏฺฐิตฺติ.

“อิทานิ กั กาทพฺพนฺติ.

“สเจ กสฺสจฺจิ เคเห นิฏฺฐาเปตฺวา ฐฺปิตา วิกฺกايิกกณฺณิกา อตฺถิ, सा प्रियेसितपฺพาทิ.

เต ปฺริเยสนฺตา สฺฐมมาย เคเห ทิสฺวา สหสฺสํ ทตฺวา มฺulen น ลภิสฺ.

“สเจ มํ สาลาเย ปตฺติกํ กโรธ, ทสฺสามิติ วุตฺเต, “มยํ มาตุคามานํ ปตตี น ทมหาติ อาทิสฺ.

อล เน วฑฒกั อาท “อຍယာ တုမ္မေ ကိ ကေထ, ฐฺပေတฺวา พฺรหฺมโลกံ อณฺဉ္ဇံ มาตุคามရိတဂ္ဂ္ဃာနုနာမ နတฺထိ, ကဏ္ဍာတ ကဏ္ဍိကံ, အော် နှာတေ, အမ္မဟံ ကမ္မံ ဂိဏ္ဍိန္ဒြိယံ ကမိဏ္ဍိန္ဒြိယံ.

เต “สาธฺตฺติ ကဏ္ဍိကံ ကေတော สาละ นิฏฺฐာเปတฺวา တိธา ဝိဂ္ဂိဏ္ဍိ,

เอกສມී ໂກဂ္ဂ္ဃာເສ ອິສສຣາໂນ ວສນຸຊຸໂນ ກຣິສຸ, ອັກສມີ ທຸກຄູ່ທານ, ອັກສມີ ກິລານານ.

[เรื่องข้างเอราวณ]

เตตฺตีส ชนา เตตฺตีส ผลกานิ ปญฺญาเปตฺวา ทตฺถิสฺส สลฺยํ อทิสฺ

“อาคนตุโก อาคนตฺวา ยสฺส อตฺถตผลเก นิสฺสิตฺติ, ตံ คເຫວາ ຜລກສາມິກສເສວ ເຫເ ປຕິຊຸຊາເປຫີ,

ຕສສ ປາຫປຣິກມມໍ ປິຊຸປຣິກມມໍ ຫາຫນີຍໂກຊນີຍສຍນານີ ສພຸພານີ ຜລກສາມິກສເສວ ກາໂ ກວິສສຕິຕິ.

หตฺถิ อากตาคตฺ คเหตุวา ผลกสามิกสเสว ฆริ เนติ.

โส ตสฺส ตํทิวสํ กตตพฺพํ กโรติ.

มโฆ สาลา ย อวิหุเร เอกํ โกวิลารรูกฺขํ โรเปตฺวา ตสฺส มุเล ปาสาณผลกํ อตฺถริ.

สาละ ปวิภูฏฐปวิภูฏฐา กณฺณิกํ โอลเเกตฺวา อกฺขรานิ วาเจตฺวา “สุธมฺมา นาม สาลาติ วทนฺติ.

เตตฺตีสชนานํ นามํ น ปญฺญาติ.

สุนฺนทา จินฺเตสิ “อิเม สาละ กโรณา อมเหหิ อปตฺติกั” ภิสิ, สุธมฺมา ปน อตฺตโน พยตฺตตาย กณฺณิกํ กตฺวา ปตฺติกา ซาตา, มยาปิ ภิญฺจิ กาทุํ วัฏฺฏติ, กิ นุ โข ภิสิสามีติ.

อถสฺสา เอตฺทโหสิ “สาละ อากตานิ ปานีญเจว นหาโนทกถจ ลทฺธุํ วัฏฺฏติ, โปกฺขรณิ ซนาเปสสามีติ.

สา โปกฺขรณิ การสิ.

สุจิตฺตา จินฺเตสิ “สุธมฺมาย กณฺณิกา ทินฺนา, สุนฺนทาย โปกฺขรณิ การิตา, มยาปิ ภิญฺจิ กาทุํ วัฏฺฏติ, กิ นุ โข ภิสิสามีติ.

อถสฺสา เอตฺทโหสิ “สาละ อากเตหิ ปานีโย ปิวิตฺวา นหาตฺวา คมนกาเล มาละ ปิลนฺธิตฺวา คนฺตุํ วัฏฺฏติ, ปุปฺฟารามํ การสสามีติ.

สา รณณียํ ปุปฺฟารามํ การสิ.

“เยภฺยเยน ตสมิ อาราเม อสุโก นาม ปุปฺฟุคผลุคฺรูกฺโข นาม นตฺถิติ นาโหสิ.

สุซาทา ปน “อหํ มฆสฺส มาตุลสีตา เจว ปาทปฺริจาริกา จ, เอเตน กตํ กมมํ มยฺหเมว, มยา กตํ กมมํ เอตฺสเสวาติ จินฺเตตฺวา ภิญฺจิ อกตฺวา อตฺตภาวเมว มณฺพยมานา วิตินาเมสิ.

[มฆมาณพบำเพ็ญวัตรบพ ๗ ประการ]

มโฆปิ “มาตฺปิตุอุภูฏฐานํ กุเล เซฏฐาปจายิกกมมํ สจจวาจํ อพฺรุสวาจํ อปิสุณฺวาจํ มจฺเจรวิณฺโย อกโกธนนฺติ อิมานิ สตฺต วตฺตปทานิ ปุเรตฺวา

“มาตาเปติภริ ชนฺตุํ	กุเล เซฏฐาปจายินํ
สณฺหํ สซิลสมภาสํ	เปสุณฺเยยฺยปฺพทายินํ
มจฺเจรวิณฺเย ยุตฺตํ	สจจํ โกธาภิภูํ นริ
ตํ เว เทวา ตาวตีสสา	อาหุ ‘สพฺบุริโส อิติติ

เอวํ ปสฺสิยาภาวํ อาปฺชชิตฺวา ซีวิตปฺริโยसानเณ ตาวตีสภวเน สกโก เทวราชา หุตฺวา นิพฺพตฺติ.

เตปิสฺส สหายกา ตตฺเถว นิพฺพตฺตีสสุ.

วทตฺถกั วัสสุกมมทวปุตฺโต หุตฺวา นิพพตฺติ.

[เทวดากับอสุรทำสงครามกัน]

ตทา ตาวตีสถวเน อสุรา วสนฺติ.

เต “อภินวา เทวปุตฺตา นิพพตฺตาตี ทิพพปานิ สขุขยีสฺสุ.

สกโก อตตโน ปริสาย กสสจิจิ อปวินตฺถาย สณฺญ อทาสี.

อสุรา ทิพพปานิ ปิวิตฺวา ปมชฺชิสฺสุ.^๑

สกโก “กั เม อิเมหิ สาธารณฺเนน รชฺชนาตี อตตโน ปริสาย สณฺญ หุตฺวา เต ปาทฺเสสุ คาทาเปตฺวา มหาสมุทฺเท ชิปาเปสิ.

เต อวิสิรา สมุทฺเท ปตีสฺสุ.

อถ เนสํ ปุณฺณานุกาเวเน สีนฺรุโน เหมฐิมฺตเล อสุรวิมานนฺนาม นิพพตฺติ.

จิตตปาทฺลิ นาม นิพพตฺติ.

เทवासฺรสงคามเ ปน, อสุเรสุ ปราชิตฺเสสุ, ทสโยชนสทฺสสํ ตาวตีสทวณฺครํ นาม นิพพตฺติ.

ตสฺส ปน นครสฺส ปาจันปจฺฉิมทวารานํ อนฺตรา ทสโยชนสทฺสสํ โหตี, ตถา ทกฺขินฺตฺตรทวารานํ.

ตํ ปน นครํ ทวารสทฺสยุตฺตํ อโหสิ, อารามโปกฺขรณฺปิฏฺฐิมณฺชิตํ.

ตสฺส มชฺเฒ สาถาย นิสฺสนฺเทน ตโยชนสทฺพเพโรหิ ฐเชหิ ปฏฺฐิมณฺชิตโต

สทฺตรตฺนมโย สทฺตโยชนสทฺพเพโร เวชยนโต นาม ปาสาทิ อุกฺคจฺฉิ.

สุวณฺณยฺภูจฺฉิสฺสุ มณฺธิชา อเหสฺสุ, มณฺธิยฺภูจฺฉิสฺสุ สุวณฺณธฺชา,

ปวาลยฺภูจฺฉิสฺสุ มุตฺตาทฺธา มุตฺตายฺภูจฺฉิสฺสุ ปวาลธฺธา,

สทฺตรตฺนยฺภูจฺฉิสฺสุ สทฺตรตฺนธฺธา.

มชฺเฒ ฐิตโต ฐโช ตโยชนสทฺพเพโร อโหสิ.^๒

อติ สาถาย นิสฺสนฺเทน โยชนสทฺสพฺเพโร ปาสาทิ สทฺตรตฺนมโย ว หุตฺวา นิพพตฺติ.

โกวิทฺวารุกฺขสฺส นิสฺสนฺเทน สมฺนตา ตโยชนสทฺปริมณฺชโถ ปาริจฉตฺตโก นิพพตฺติ.

๑ มชฺชิสฺสุ. [?]

๒ สี่ ยุ. มชฺเฒ ฐิตโต ฐโช ตโยชนสทฺพเพโร อโหสิติ นตฺถิ.

ปาสาณผลกสฺส นิสฺสนฺเทน ปาโรจฺจตตกมฺเ

ทีฆโต สฺมฺภูริโยชนา วิตถารโต ปณฺญาสโยชนา พหฺลโต ปณฺณรฺสโยชนา ชยฺสุมฺนาลตตกปาฏฺฐลิวนฺณา ปณฺชุกมฺพลสิลา นิพฺพตฺติ,
ยตถ นิสฺนินฺนกาเล อุพฺพตฺตกาโย ปวิสฺติ, อุฏฺฐิตกาเล อุณฺนเมตฺติ ปุณฺ ปรีปุเรตฺติ.^๓

[เทพบุตร ๓๓ องค์นั่งบนกระพองข้างเอราวัณ]

หตฺถี ปนฺ เอราวโณ นาม เทวปฺุตโต หุตฺวา นิพฺพตฺติ.

เทวโลกสฺมี หิ ตีรจฺฉานคตา น โหนฺติ,

ตสฺมา โส อุยฺยานกั๋ฝาย นิกฺขมฺนกาเล อตฺตถาวุ วิชฺหิตฺวา ทิยฺพตฺตโยชนสฺติโก เอราวโณ นาม หตฺถี อโหสิ.

โส เตตฺตีสฺชนานํ อตถาย เตตฺตีสฺกมฺเ มาเปสิ.

อวฏฺฏเณ ตีคาวุตฺตปฺมาโณ อายามโต อพฺตโยชนปฺมาโณ.

สพฺเพสํ มชฺเเม สกฺกสฺส อตถาย สฺุทสฺสนํ นาม ตีสโยชนิกํ กุมภํ มาเปสิ.

ตสฺส อุปฺริ ทฺวาทสโยชนิกो รตนมฺณทโป โหติ.

ตตถ อนฺตรนฺตรา สตฺตฺรตนฺมยา โยชนฺพเพธา ธฺชา อุฏฺฐหนฺติ.

ปรียนฺเต กั๋กั๋ณฺนิขาลํ โอลมเพตฺติ, ยสฺส มนฺทฺวาเทริตสฺส ปณฺจจกิกตฺริยสทฺทสมฺมิสฺโส ทิพฺพคิตฺสทฺโท วิย สโร นิจฺจเรตฺติ.

มณฺทปมชฺเเม สกฺกสฺส โยชนิกो มณฺนิปลลฺงโก สฺุปลณฺญตฺโต โหติ, ตตถ สกโก นิสีทฺติ.

เตตฺตีสฺเทวปฺุตตา อตฺตโน กุมฺเภา รตนปลลฺงเก นิสีทิสฺุ.

เตตฺตีสฺาย กุมฺภานํ เอเกกสฺมี กุมฺเภา สตฺต สตฺต ทนฺเต มาเปสิ,

เตสฺุ เอเกโก ปณฺณาสโยชนายาโม,

เอเกกสฺมี ทนฺเต สตฺต สตฺต โปกฺขรณฺนิโย โหนฺติ,

เอเกกาย โปกฺขรณฺนิยา สตฺต สตฺต ปทฺุมนิกจฺฉานานิ โหนฺติ,

เอเกกสฺมี คจฺฉเ สตฺต สตฺต ปุปฺผานานิ โหนฺติ,

เอเกกสฺมี ปุปฺผเ สตฺต สตฺต ปตฺตานานิ โหนฺติ,

เอเกกสฺมี ปตฺเต สตฺต สตฺต เทวธิตโร นจฺจนฺติ.

เอวํ สมฺนตา ปณฺญาสโยชนภูฏฺฐาเนสฺุ หตฺถิทนฺเตสฺุเยว นจฺจสมชฺุชา โหนฺติ.

เอวํ มหนฺตํ ยสฺิ อนฺุภวฺนโต สกโก เทวราชา วิจฺจเรตฺติ.

[ภริยาของมฆมาณพ ๓ คนก็เกิดในภพดาวดึงส์]

สุธมาปิ กาลิ กตวา คนตวา ตตเถว นิพพตติ.

ตสสา สุธมา นาม ปญจโยชนสติกา เทวสภา นิพพตติ.

ตโต รมณียตรี กิร อญญู ฐานัน นาม นตถิ.

มาสสส อญญูมีทิวเส รมมสสวนิ ตตเถว โหติ.

ยาวชชตตนา อญญตรี รมณีย ฐานัน ทิสวา “สุธมา เทวสภา วียาติ วทนติ.

สุนนทาปิ กาลิ กตวา คนตวา ตตเถว นิพพตติ.

ตสสา ปญจโยชนสติกา นนทา นาม โปกขรณิ นิพพตติ.

สุจิตตาปิ กาลิ กตวา คนตวา ตตเถว นิพพตติ.

ตสสาปิ ปญจโยชนสติกิ จิตตลตาวานัน นาม นิพพตติ, ยตถ อุปปนนปพพนิมิตเต เทวปุตเต เนตวา โมหยมานา วิจรณติ.

[ท้าวสักกะโอรสนางสุชาดาผู้เป็นนางนงกยาง]

สุชาตา ปน กาลิ กตวา เอกิสสา คิริกนทราย พกสกุกนิกา หุตวา นิพพตติ.

สกโก อตตโน ปริจาริกาย โอลเณนโต “สุธมา อิเชว นิพพตตา, ตถา สุนนทา จ สุจิตตา จาติ ญตวา

“สุชาตา นุ โข กุหิ นิพพตตติ จินเตนโต ตํ ตตถ นิพพตติ ทิสวา

“อัย พาลา กิลยจิ ปุญญ อกตวา อิทานิ ตिरจฉานโยนिय นิพพตตา, อิทานิปิ นํ ปุญญ การาเปตวา อิธานตํ วมุฏตีติ
อตตภาวํ วิชิตวา อญญาตกเวเสน ตสสา สนตีกิ คนตวา “กิ กโรนตี อิธ วิจรสตี ปุจฉิ.

“โก ปน ตวํ สามีติ.

“อหิ เต สามิโก มโฆติ.

“กุหิ นิพพตโตสิ สามีติ.

“อหิ ตาวตีสเทวโลก นิพพตโตมहि, ตว สหายิกานํ ปน นิพพตตภูฐานัน ชานาสีติ.

“น ชานามิ สามีติ.

“ตاپิ มเมว สนติเก นิพพตตา, ปสสิสสสิ เต สหายิกาทิ.

“กถาหิ ตตถ คมิสสามีติ.

สกโก “อหิ ตํ ตตถ เนสสามีติ วตวา เทวโลกิ เนตวา นนทาย โปกขรณิยา ตีเร วิสชชเตตวา อิตราสํ ติสสนนํ อาโรเจสิ

“ตุมหากํ สหายิกิ สุชาตํ ปสสิสสสชาติ.

“กุหี สา เทวาติ.

“นันทาย โปกขรณียา ตีเร ฐิตาติ อาห.

ตา ติสโสปี ตตถ คนตวา “อโห อยยาย รูป, อโห อตตถาวมณชนสส ผล,
อิทานิสสา ตถุณท์ ปสสถ, ชงฆา ปสสถ, ปาเท ปสสถ, โสภติ วัตสสา อตตถาโวติ เกหี กตวา ปกกมีสุ.

ปุณ สกโก ตสสา สนตีกั คนตวา “ทิจฐา เต สหายิกาติ วัตวา, “ทิจฐา มํ อุปมณเขตวา คตา, ตตถเว มํ เนหีติ วุตเต,
ตํ ตตถเว เนตวา อุทเก วิสสชเขตวา “ทิจฐา เต ตาสํ สมปตตีติ ปุจฉิ.

“ทิจฐา เม เทวาติ.

“ตยาปี ตตถ นิพพตตุนุปายํ กาคุํ วมุฏตีติ.

“กั กโรมิ เทวาติ.

“มยา ทินนํ โอรสทํ รกขิสสตีติ.

“รกขิสสามิ เทวาติ.

อถสสา ปถจ สีสานิ ทตวา “อปปมตตา รกขาทีติ วัตวา ปกคามิ.

สา ตโต ปฐุญาย สยํ มตมจถเกเยว ปริเยสิตวา ขาทติ.

สกโก กติปาหจเจเนน ตสสา วมัสนตถาย คนตวา วาลุกาปิฐุญ มตมจถโก วย หุตวา อุตตานโน นิปชชิ.

สา ตํ ทิสวา “มตมจถโกติ สถญาย อคคเหสิ.

มจฉโน คิลนกาเล นงคฺกุญฺจํ จาเลสิ.

สา “ชิวมจถโกติ อุทเก วิสสชเชสิ.

โส โถกั วัตินาเมตวา ปุณ ตสสา ปุรโต อุตตานโน หุตวา นิปชชิ.

ปุณ สา “มตมจถโกติ สถญาย คเหตุวา คิลนกาเล อคคณงคฺกุญฺจํ จาเลนตํ ทิสวา “ชิวมจฉโนติ วิสสชเชสิ.

เอวํ ติกชตตุํ วมัสิตวา “สาธุกั สีสํ รกขิสตีติ อุตตานัน ชานาเปตวา “อหํ ทว วมัสนตถาย อาคโต, สาธุกั สีสํ รกขสิ,
เอวํ รกขมานา นจิสเสว มม สนตีกเก นิพพตติสสสิ, อปปมตตา โหหีติ วัตวา ปกคามิ.

[นางสุชาดาท่องเที่ยวอยู่ในภพต่างๆ]

สา ตโต ปฐุญาย สยํ มตมจฉํ ลภติ วา โน วา.

อลภมานา กติปาหจเจเนน สุสสิตวา กาลั กตวา ตสส สีสสส ผลเนน พารามสิยํ กุมภการสส อีตา หุตวา นิพพตติ.

อถสสา ปณณรโสฬสสวสสุทเทสิกกาลเอ สกโก “กุหิ นุ โข สา นิพพตตาดิ อวชเชนโต ทิสวา

“อิทานิ มยา ตตถ คนตุ วัฏฏตีติ เอลาฬุกวณณน ปณญายมานะหิ สตตหิ รตนะหิ ยานกั ปุเรตวา ปาเชนโต
พารานสิยั ปวิสิตวา “เอลาฬุกานิ คนถาติ อุกุโฆเสนโต วีถิ ปฎิปชชิ.

มุคคมาสาทีนิ คเหตุวา อาคเต ปน “มุเลน น เทมีติ วตวา, “กถั เทสีติ วุตเต, “อหิ สีสรรกขิกาย อิตถิยา ทมมีติ อห.

“สีลั นาม สามิ กิทีลั, กิ กาลั อุกาหุ นีลาทิวณณนติ.

“ตุเมเห สีลั ‘กัทิสนติ น ชานาถ, กิเมว นั รกขิสสถ, สีสรรกขิกาย ปน ทสสามีติ.

“สามิ เอสา กุมภการสส ธิตา ‘สีลั รกขามีติ วิจจติ, เอติสสา เทหิติ.

สาปิ ตั “เตนหิ มยหิ เทหิ สามีติ อห.

“กาสิ ตวนติ.

“อหิ อวิชหิตปญจสีลาติ อห.

“ตุยหเมว ตานิ มยา อานีตานีติ.

สกโก ยานกั ปาเชนโต ตสสา ชริ คนตวา อญญะหิ อนาหริยั กตวา เอลาฬุกวณณน เทวทตติยธัน ทตวา
อตตานัน ชานาเปตวา “อิท เต ชีวิตวุตติยา ธัน, ปญจ สีลานิ อชณทานิ กตวา รกขาหิติ วตวา ปกคามิ.

[นางสุชาดา ธิตาของอสูร]

สาปิ ตโต จวิตวา อสูรกวเน อสูรเชฏฐกสส ธิตา หุตวา สกกสส เวริชเว นิพพตติ.

ทวิสุ ปน อตตภาเวสุ สีลสส สรกขิตตตวา อภิรุปา อโหสิ สุวณณวณณา อสาธารณาย รูปสิริยา สมณนาคตา.

เวปจิตติ อสุรินโท อาคตาคตานัน “ตุเมเห มม ธิตู อญจฉวิกา น โหธาติ ตั กสสจิ อทตวา

“มม ธิตา อตตนา ว อตตโน อญจฉวิกั สามิกั อุปชาเรสสตีติ อสุรพลั สนนิปาตาเปตวา

“ตุยห อญจฉวิกั สามิกั คนหาหิติ ตสสา หตเถ ปุปพทามั อทาสิ.

[ท้าวสักกะปลอมเป็นอสูร ชิงนางสุชาดา]

ตสมิ ขณ สกโก ตสสา นิพพตตภูฐานัน โอลเณโต ตั ปวตตี ญตวา “อิทานิ มยา คนตวา ตั อานะตุ วัฏฏตีติ
มหลลกอสูรวณณัน นิมนินิตวา คนตวา ปริสปริยนเต อญฐาสิ.

สาปิ อีโต จิตโต จ โอลเณตตี ตั ทิฏฐมตตวา ว ปุพพสนนิवासวเสน อูปปนเนน เปเมน มโหเชเนว อชโฆตถตทททยา หุตวา

“เอโส เม สามิโกติ ตสส อุปริ ปุปพทามั จิปี.

อสุรา “อมหากั ราชา เอตตัก กาลั ธิตู อญจฉวิกั อลภิตวา อิทานิ ลภิ, อยเมวสส ธิตู ปิตามหโต มหลลโก อญจฉวิกิโกติ
ลชชมานา ปกกมีสุ.

อสุรา นาคาทโย ชินิตวา อาคตาปี อินทปฐิมา ทูรโต ทิสวา “สกุโก นิกชนโตติ ปลายนติ.

[อานิสงส์ความไม่ประมาท]

“เอว มหาลิ มโฆ มาณโว อปฺปมาทปฏิปทํ ปฏิปชฺชิตฺติ,
เอวํ อปฺปมตฺโต จ ปเนส เอวรूपํ อิสฺสรียํ ปตฺวา ทวีสุ เทวโลเกสุ รชฺชํ การะสิ, อปฺปมาโท นามส พุทฺธาทีหิ ปสฺสโต,
อปฺปมาทํ หิ นิสฺสาย สพฺเพสปี โลกียโลกุตฺตรานํ วิเสสานํ อธิคโม โหตีติ วตฺวา อิมํ คาถมาท

“อปฺปมาเทน มชฺวา เทวานํ เสฏฺฐตฺตํ คโต
อปฺปมาทํ ปสฺสนติ ปมาโท ครหิตो สทาติ.

[แก้้อรรถ]

ตตถ อปฺปมาเทนาคี อจลคามเ ภูมิปฺปเทเส โสธนํ อาที กตฺวา กเตน อปฺปมาเทน.

มชฺวาติ อิทานิ มชฺวาติ ปญฺญาโต มโฆ มาณโว ทวินนํ เทวโลกานํ ราชภาเวเน เทวานํ เสฏฺฐตฺตํ คโต.

ปสฺสนตฺติติ พุทฺธาทโย ปณฺชิตา อปฺปมาทเมว โถเมนติ วณฺณยนติ.

ก็การณา?

สพฺเพสํ โลกียโลกุตฺตรานํ วิเสสานํ ปฏิลาภการณตฺตา.

ปมาโท ครหิตो สทาติ ปมาโท ปน เตหิ อริเยหิ นิจฺจํ ครหิตो นินฺทิตो.

ก็การณา?

“สพฺพิปตฺตินํ มฺลภาวโต.”

มนุสฺสโทภคฺยํ วา หิ อปายุปฺปตฺติ วา สพฺพา ปมาทมฺลิกาเยวาติ.

คาถาปริโยसानเ มหาลิ ลิจฺฉวี โสตาปตฺติผลเ ปตฺติภูตฺติ.

สมฺปตฺตปริสาปี พุทฺโธ โสตาปนนาทโย ชาตาคี.

สกกวตฺถุ.

๙. นิคมวาสิตีสตเถรวตถุ.

“อุปมาทรโตติ อิมั ฌมมเทสนั สตถา เขตวเน วิหรนโต นิคมตีสตเถเร อารพภ กเถสิ.

[พระเถระที่ยอมรับบิณฑบาตแต่ในบ้านญาติ]

เอกสมิ ติ สาวตถิโต อวิหุเร นิคมคาเม ชาตสัวโทม เอโก กุลปุตโต สตถุ สาสเน ปพพิชิตวา ลทฐุปสมบโท

“นิคมตีสตเถโร นาม อปปิจฉเณ สนตถุโร ปวิวิตโต อารทฐวิโรยติ ปญญาธิ.

โส นิพทฐั ญาตีคาเมเยว ปินชทาย จรติ.

อนาถปิณฑิกาทิสู มหาทานานิ กโรนเตสุปิ, ปเสนทโกสเล อสทิสทานั กโรนเตปิ, สาวตถิ นาคจฉติ.

ภิกขุ “อัย นิคมตีสโส อญญาเย สมญญาเย ญาตีสสุญโร วิหรติ, อนาถปิณฑิกาทิสู มหาทานานิ กโรนเตสุปิ,

ปเสนทโกสเล อสทิสทานั กโรนเตปิ, เนว อาคจฉติตี กถั สมญญาเปตวา สตถุ อาโรจยิสู.

[พระเถระได้รับสาธุการจากพระศาสดา]

สตถา ตั ปกโกสาเปตวา “สจจั กิร ตวั ภิกขุ เอวั กโรสิตี ปุจฉิตวา,

“นตถิ ฆนเต มยหิ ญาตีสสุคโค, อหิ เอเต มนุสเส นิสสาย อชโฆทรณียมตตัม ลภามิ,

‘ลฺูเข วา ปณิเต วา ยาปนมตเต ลทเธ ปุน ก็ ออาหารปริเยสเนนาตี นาคจฉามิ,

ญาตีหิ ปน เม สัสคโค นาม นตถิ ฆนเตตี วุตเต, -

ปกติยาปิ ตสส อชฌาสยั ชานนโต “สาธู สาธู ภิกขุติ สาธูการั ทตวา “อนจฉริยั โข ปเนตัม ภิกขุ,

ยัม ตวั มาทิสั อจาริยัม ลภิตวา อปปิจฉเณ อโหสิ, อยลฺุหิ อปปิจฉตวา นาม มม ตนตติ มม ปเวณิตี วตวา ภิกขุหิ ยาจิโต อตีตัม อหาริ:

[เรื่องนกแขกเต้า]

อตีเต ทิมวเนต คจคาคีเร เอกสมิ อุมพรวเน อนนทสทสสา สุวกา วสิสุ.

ตตถ เอโก สุวราชา, อตตโน นีวาสนรูกขสส ฆเลสุ ชีเนสุ, ยเทว อวสิญฺฐั โหติ, องกุโร วา ปตตัม วา ตโจ วา ตั ชาทิตวา

คจคายัม ปานียัม ปิวิตวา ปรมปปิจฉเณ สนตถุโร หุตวา อญญตถ น คจฉติ.

ตสส อปปิจฉสนตถุภาวคฺเณน สกทสส ฆวานั กมปิ.

[ท้าวสักกะทรงทดลองพญานกแขกเต้า]

สกโก อวาชชมาโน ตัม ทิสวา ตสส วิมฺสนตถัม อตตโน อานุภาเวเน ตัม รูกขั สุกขาเปสิ.

รูกขั โยภคคา ชาณุมตโตว หุตวา ฉิททาวฉิทโท วาเต ปหรนเต อาโกฏีโต วิย สทหัม นิจฉาเรนโต อญฺญาสิ.

ตสส ฉิทเทหิ จุณณานิ นิกขมนติ.

สุวรรณชา ตานิ ขาทิตวา คจคาย ปานีโย ปิวิตวา อญญตถ อคนตวา วาตาตปี อคณตวา อุทุมพรชาณุมตถเก นิสีทิ.

สกุโก ตสส ปรมปิจจภาว ญตวา “มิตตธมมคณฺถ กถาเปตวา วรมสฺส ทตวา อุทุมพร อมตผลํ กริตวา อาคมิสฺสามิติ
เอโก หังสราชา หุตวา สุขํ อสุรกณฺญํ ปุโรโต กตวา ตํ อุทุมพรพนํ คนตวา อวิหฺเร เอกสฺส รุกฺขสฺส สาขาเย นิสีทิตวา
เตน สทฺธี กถณโต อิมํ คากมาห

“สนฺติ รุกฺขา หริตปตฺตา ทูมาเนกผลา พหู
กสฺมา นุ สุขเย โกลาเป สฺวสฺส นิริโต มโนติ.

สพฺพํ สุวชาตํ นวกนิปาเต^๑ อากตฺนเยเนว วิตถาเรตพฺพํ, อตฺถุปฺตติเยว ทิ ตตถ จ อิช จ นานา, เสสํ ตาทิสเมว.

[ภิกษุควรปรารภน้อยและมีสันโดษ]

สตถา อิมํ ธมฺมเทสนํ อahrtิตวา “ตทา สกุโก อานนฺโท อโหสิ, สุวราชา อหเมวาทิ วตฺวา
“เอวํ ภิกฺขเว อปฺปิจจตา นามเสมา มม ตนฺติ มม ปเวณิ, อนจฺฉริยํ มม ปุตฺตสฺส นิคมวาสิตีสฺส มาทิสํ อจฺฉริยํ ลภิตวา อปฺปิจจตา,
ภิกฺขุนา นาม นิคมวาสิตีสฺเสน วีย อปฺปิจเจเน ภวิตพฺพํ,
เอวรูโป ทิ ภิกฺขุ อภพฺโพ มคฺคผลเอหิ ปรีหานาย อญฺญตถุ นินฺพพานสฺเสว สนฺติเก โหตีติ วตฺวา อิมํ คากมาห

“อฺปฺปมาทรโต ภิกฺขุ ปมาเท ภยทสฺสิ วา
อภพฺโพ ปรีหานาย นินฺพพานสฺเสว สนฺติเกติ.

[แก้อรธ]

ตตถ อภพฺโพ ปรีหานายาติ โส เอวรูโป ภิกฺขุ สมถวิปฺสสนาธมฺเมหิ วา มคฺคผลเอหิ วา ปรีหานาย อภพฺโพ
นาปิ ปตฺเตหิ ปรีหายติ น อปฺปตฺตานิ น ปาปุณาติ.

นินฺพพานสฺเสว สนฺติเกติ กิเลสปรินินฺพพานสฺสาปิ อนฺุปาทาปรินินฺพพานสฺสาปิ สนฺติเกเยวาทิ.

คากาปริโยसानะ นิคมตีสตเถโร สห ปฏิสสมภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปุณฺนิ.

อญฺญเอปิ พหู โสตาปนฺนาทโย อหฺสุ.

มหาชนสฺส มหปฺผลา เทสนา ชาตาทิ.

นิคมวาสิตีสตเถรวตถุ.

อฺปฺปมาทวคฺคควณฺณา นินฺุริตฺตา.

ทฺติโย วคฺโค

๓. จิตตวคฺควณณา

๑. เมฆียตเถรวาท.

“ผนทน์ จปลั จิตตุนตี อิมั ฌมมเทสนั สตถา จาลิกาย ปพพเต วิหรนุโต आयस्मन्तं मेघियं आरพग गेसि.

[พระเมฆียะถูกวิตกรอบัง]

ตสส วตถุ อวิภวนตถุ สพพ เมฆียสุตต^๑ วิตถาเรตพพ.

สตถา ปน ตีหิ วิตถเกหิ อนวาสตตตาย ตสมี อมพวเน ปชานมณฺญุชิตุ อสกกุณิตวา อาคตं เมฆียตเถร อามนเตตวา “อติภาริยं เต เมฆिय กต ‘อาคเมหิ ตาว เมฆिय เอกโกมหิ’ ยาว อญโญปิ โกจิ ภิกขุ ทิสสตีติ” มั ยาจนต เอกกั ปหาย คจจนเตน ภิกขุนา นาม เอว จิตตวสีเกน ภวิตุ น วภูตติ จิตต นามเต ลหุ กั ต อตตโน วเส วตเตตุ วภูตตีติ วตวา อิมา เทว คาถา อภาสี

“ผนทน์ จปลั จิตต

ทุรกขั ทุนนิวารย

อุขุ กโรติ เมธาวิ

อุสุกาโร ว เตชน

วาริโซว ถเล ชิตโต

โอโกโมกตอุพโกโต

ปริพนทตีหิ จิตต

มารเธยย ปหาตเวติ.

[แก้อรธ]

ตตถ ผนทนนติ รูปาทีสุ อารมมณฺเส วิปพนทมาน.

จปลนนติ เอกอิริยาปถเน อสณฺฐนุโต คามทารโก วิย เอกสมิ อารมมณฺเ อสณฺฐนุต^๒ จปล.

จิตตนนติ วิณฺญาณ. ภูมิตถุอารมมณฺกิริยาทิวิจิตตตาย ปเนต ‘จิตตนนติ วุตต.

ตุรกขนนติ ภิภูสสมพาเช ภิภูสขาทกโคณ วิย เอกสมิ สปปายารมมณฺเยว ทุภฺฐปนโต ตุรกข.

ทุนนิวารนนติ. วิสภาคารมมณฺ คจจนต ปฏิสเสเธตุ ตุรกขตตา ทุนนิวารย.

สุกาโรว เตชนนนติ ยถา นาม อุสุกาโร อรณฺญโต เอกกั ทณฺท อหริตวา นิตตจ กตวา กณฺชียเตเลน มกฺขิตวา

องคารกปลเล ตาเปตวา รุกขาพเก อุปปีเพตวา นีวังก อุขุ วาลวิชมนโยคค กโรติ

กตวา จ ปน ราชราชมหามตตาน สิปปี ทสเสตวา มหนต สกการสมมาน ลกตี

เอวเมว เมธาวิ ปณฺทิต วิณฺญ ปุริโส ผนทนาทิสภาวเมต จิตต ชุตงการณฺญาสาเสน นิตตจ อปคตโอรกิกิเลส กตวา

สทฐาสีเนเหน เตเมตวา กายิกเจตสิกวิริเยน ตาเปตวา สมถวิปสสนาพเก อุปปีเพตวา อุขุ อุกฺกุฬ นีพพิเสวน กโรติ

กตวา จ ปน สงฺขารे สมมสิตวา มหนต อวิชชาทนนต ปทาเลตวา ติสโส วิชชา ฉ อภินญา นว โลกุตตรมเมตี

อิมิ วิเสส ทตถคตเมว กตวา อคคทกฺขิณฺเยยภาว ลกตี.

๑ ชุ. อุ. ๒๕/๑๒๓.

๒ เอตถนตเร ปาลิย ตาว -อิตี ทิสสตี.

๓ อาคจจตี -อิตี ปาลิ.

๔ สี. ม. ยุ. อสณฺฐนุโต.

วาริโชาวติ มจฺโฉ วีย.

ถเล ชิตฺโตติ หตฺเถน วา ปาเทน วา ซาลาทีนํ วา อญฺญตฺเรณ ถเล ฉชฺชิตฺโต.

โอกโมกตอุพฺภโตติ

“โอกปุณฺณเมหิ จิวเรหิตี” เอตถ อุทกํ โอกํ

“โอกํ ปหาย อนิกตสารีตี” เอตถ อาลโย อธิ อุภยปี สพฺภติ.

“โอกโมกโตติ เอตถ โอกโมกโต อุทกสงฺฆาตา อาลยาตี อยมตฺโถ.

อุพฺภโตติ อุทฺธโต.

ปริพนฺทตี จิตฺตฺนตี ยถา โส อุทกกาลยโต อุพฺภโต ถเล ชิตฺโต มจฺโฉ อุทกํ อลภนฺโต ปริพนฺทตี
เอวมิตํ ปญฺจกามคฺคณฺณลาภิริตํ จิตฺตํ ตโต อุทฺธริตฺวา มารเธยฺยสงฺฆาตํ วมฺภํ ปหาตํ วิปฺสสนากมฺมฐฺฐาเน ชิตฺตํ
กายิกเจตสิกวิริเยน สนฺตปิยมาณํ ปริพนฺทตี ตตถ สณฺฐาตํ น สกโกติ,
เอวํ สนฺเตปิ, ฐุํ อนิกฺขิปิตฺวา เมธาวิ ปุคฺคโล ตํ วุตฺตนเยเนว อุชฺฐํ กมฺมนีเยํ กโรตีตี อตฺโถ.

อปโร นโย. อิทํ มารเธยฺยํ กิลฺลสวณฺณํ อวิชฺชิตฺวา ฐิตํ จิตฺตํ โส วาริโช วีย ปริพนฺทตี
ตสฺมา มารเธยฺยํ ปหาตเว เยน กิลฺลสวณฺณสงฺฆาเตน มารเธยเยเนตํ ปริพนฺทตี ตํ ปหาตพฺพนฺตี.

คาถาปริโยसानเน เมฆียตเถโร โสตาปตฺติมฺเล ปติฏฺฐิตฺโต.

อญฺญเอปิ พฺหุ โสตาปนฺนาทโย ซาตาตี.

เมฆียตเถรวตฺถุ.

๒. อถยตฺรภิกขุวตฺถ.

“พุนนิกคหสฺส ลหุโนติ อิมํ ฐมมเทสนํ สตถา เขตวเน วิหรนฺโต อถยตฺรํ ภิกขุ อารพภ กเถสิ.

[อุปาสิกาจัตถึอยู่ถวายภิกขุ ๖๐ รูป]

โกสธรรณฺโณ กิร วิชิตฺเต ปพพตปาเท มาตีกคาโม นามะโก ฆนวาโส คาโม อโหสิ.

อถกทิวสํ สญฺญิมตฺตา ภิกขุ สตถุ สนฺติเก ยาว อรหตฺตา กมมญฺญานํ กถาเปตวา^๑ ตํ คามํ คนฺตวา ปิณฺทาย ปวิสิสฺสุ.

อถ เน, โย ตสฺส คามสฺส สามิโก มาตีกโก นาม, ตสฺส มาตา ทิสฺวา เคเห นิสิตฺทาเปตวา นานคฺครเสน ยาคุภตฺเตน ปวิสิสิตฺวา
“ภนฺเต กตถ คนฺตคามตถาติ ปุจฺฉิ.

“ยถาฆาสุกญฺญานํ มหาอุปาสิเกติ.

สา “วสฺสวาสาญฺญานํ อยฺยา ปรีเยสนฺติ มณฺเฑติ ญฺตฺวา ปาหฺมฺลฺเล นิปชฺชิตฺวา

“สเจ อยฺยา อิมํ เตมาสํ อีธ วสิสฺสนฺติ, อหํ ตีณิ สรณานิ ปณฺจ สีลานิ คเหตฺวา อุโปสถกมมํ กสิสฺสามิตี อาห.

ภิกขุ “มยํ อิมํ นิสฺสาย ภิกฺขาย อภิถมนฺตา ภวนิสฺสรณํ กาทุํ สกฺขิสฺสามาติ อธิวาสยีสฺสุ.

สา เตสํ วสนญฺญานํ วิหารํ ปฏฺิษคฺคิตฺวา อทาสี.

[ภิกขุ ๖๐ รูปทำกติกากัน]

เต ตถถ วสนฺตา เอกทิวสํ สนฺนิปตฺติตฺวา อถยมณฺเฑญฺ โอวทิสฺสุ

“อาวุโส อมเหหิ ปมาทจารํ จริตุํ น วญฺญติ, อมหากํ หิ สกเคหํ วิย อญฺญ มหานิรยา วิวญฺญวาราเยว,

ธรมานกพฺพุตสฺส โข ปน สนฺติเก กมมญฺญานํ คเหตฺวา มยํ อาคตา, –

พฺพุธา จ นาม ปทานุปทิกํ วิจฺรณฺเตนปี สญฺญน อาราเธตุํ น สกฺกา, ยถาฆมาสเยเนว อาราเธตุํ สกฺกา, อปฺปมตฺตา โหถ,

ทวิทฺติ เอกญฺญานเน น ฐาตพฺพํ น นิสิตฺทพฺพํ, สายํ โข ปน เถรฺปญฺญานกาเล ปาโตว ภิกฺขาจารกาเล เอกโต ภวิสฺสาม,

เสสกาเล เทว เอกโต น ภวิสฺสาม, –

อปิจ โข ปน, อฆาสุเกน ภิกฺขุนา อาคนฺตวา วิหารมชฺเฒ คณฺชียา ปทตาย, คณฺชิสถญฺยาเยว อาคนฺตวา ตสฺส เกสชฺชํ กสิสฺสามาติ.

[ภิกขุมาประชุมกันด้วยเสียงระฆัง]

เตสุ เอวํ กตฺติกํ กตฺวา วิหรนฺเตสุ, เอกทิวสํ สา อุปาสิกา สปิผาณิตาทีนึ คาหาเปตวา ทาสกมมกราทีนึ ปรีวฺตฺตา

สายณฺทสมเย ตํ วิหารํ คนฺตวา วิหารมชฺเฒ ภิกฺขุ อทิสฺวา “กหํ นุ โข อยฺยา คตาติ ปุริเส ปุจฺฉิตฺวา, –

“อตฺตโน รตฺติญฺญานทิวาญฺญานเนสุ นิสินฺนา ภวิสฺสนฺติ อยฺเยติ วุตเต, “กึ นุ โข กตฺวา ทญฺจํ สกฺขิสฺสามิตี อาห.

๑ อุคคเหตฺวา [?].

อถ นํ ภิกขุสงฺฆสฺส กตฺถิวกตฺตชานนมนุสฺสา อาหํสุ “คณฺฑิยา ปหตฺตาย, สนนฺิปตฺติสฺสนฺติ อยฺเยติ.

สา คณฺฑี ปหฺราเปสิ.

ภิกขุ คณฺฑิสทฺทํ สุตฺวา “กสฺสจฺจ อผาสฺกํ ภวิสฺสตีติ สกสฺสภฺภูฏานเหติ นิกฺขมิตฺวา วิหฺารมชฺเฒ สนนฺิปตฺติสฺ.

เทวปี ชนา เอกมคฺเคนาคตา นาม นตฺถิ.

[อุปาสิกาเจริญสมณธรรมตามที่ภิกษุบอก]

อุปาสิกา เอเกกฺภฺภูฏานโต เอกเมกเมว อาคจฺจนฺตํ ทิสฺวา “มม ปุตฺเตหิ อณฺเวยมณฺเญ กฺลโห กโต ภวิสฺสตีติ จินฺเตตฺวา
ภิกขุสงฺฆํ วนฺทิตฺวา ปุจฺฉิ “กถํ นุ โข ภนฺเต กตฺถิถาติ.

“น กโรม มหาอุปาสิเกติ.

“สเจ โว ภนฺเต กฺลโห นตฺถิ, อถ กสฺมา ยถา อมฺหากํ เคหํ อาคจฺจนฺตา สพฺเพ เอกโต อาคจฺจถ,
เอวํ อนาคนฺตฺวา เอเกกฺภฺภูฏานโต เอกกา ว อาคตาติ.

“มหาอุปาสิเก เอเกกสฺมี ฐานเ นิสฺสิตฺวา สมณธมฺมํ กริมฺหาติ.

“โก เอส ตาตา สมณธมฺโม นามาติ.

“ทวตฺตีสากาเรสฺสชฺฌายํ กโรม, อตฺตภาเว ขยวํ ปุณฺณเปม มหาอุปาสิเกติ.

“กึ ปน ภนฺเต ทวตฺตีสากาเร สฺสชฺฌายํ กาคฺตุํ อตฺตภาเว จ ขยวํ ปุณฺณเปตฺตุํ ตุมฺหากเมว วณฺณฺติ, อุทาหุ อมฺหากํปิตฺติ.

“กสฺสจฺจ ภควตา อวาริโต เอส ธมฺโม มหาอุปาสิเกติ.

“เตนหิ มยฺหํปี ทวตฺตีสากาเร เทถ, อตฺตภาเว จ ขยวํ ปุณฺณปนํ อาจิกฺขถาติ.

“เตนหิ อุคฺคณฺห มหาอุปาสิเกติ สพฺพํ อุคฺคณฺหาเปสฺสุ.

[อุปาสิกาบรรลุมรรค ๓ ผล ๓ ก่อนภิกษุ]

สา ตโต ปุณฺณาย ทวตฺตีสากาเร สฺสชฺฌายํ กตฺวา อตฺตนิ ขยวํ ปุณฺณเปตฺวา
เตหิ ภิกขุหิ ปุเรตฺรเมว ตโย มคฺเค ตินฺนิ จ ผลานิ ปาปุณฺนิ.

มคฺเคเนว จสฺสา จตฺสโส ปฐฺมิสมฺภิภา โลภียอภฺลิยฺยา จ อาคมีสฺ.

สา มคฺคผลสฺสขโต อุณฺณาย ทิพฺพจกฺขุณา โอลเเกตฺวา “กทา นุ โข มม ปุตฺเตหิ อยํ ธมฺโม อธิคโตติ อุปฺชาเรนฺตี

“สพฺเพปิเม สราคา สโทสา สโมหา, ฌานวิปฺสฺสนามตฺตํ เตสํ นตฺถิ,

กินฺนุ โข มยฺหํ ปุตฺตานํ อรหตฺตสฺส อุปนึสฺสโย อตฺถิ นตฺถิตี อวชฺเชตฺวา “อตฺถิตี ทิสฺวา –

“เสนาสนสปปายัม นุ โข อตถิ นตถิติ อวชเชตวา เสนาสนสปปายปี ทิสวา
“ปุคคสปปายัม นุ โข น ฌนตถิติ อวชเชตวา ปุคคสปปายปี ทิสวา
“อาหารสปปายัม นุ โข น ฌนตถิติ อุปาธเรตตี “อาหารสปปายัม เนสํ นตถิติ ทิสวา –

ตโต ปฏฐาย นานาวิธึ ยาคุ อเนกปปการึ ขชชกั นานครสยจ โภชนั สมปาเทตวา ภิกขุ นิสีทาเปตวา ทกขินโณทกั ทตวา
“ภนเต ตุมหากั ยั ยั รุจจติ, ตั ตั คเหตุวา ปริภุชชถาติ นิยยาเทสิ.

เต ยถารุจिया ยาคูอาทีนิ คเหตุวา ปริภุชชติ.

[ภิกษุ ๖๐ รูปบรรลพระอรหัต]

เตสั สปปายาหารั ฌนตทานั จิตตัง เอกคคัง อโหสิ.

เต เอกคเคน จิตเตน วิสสนัน วชฺเชตวา นจิสเสว สห ปฏิสสมภิทาอิ อรหตตัง ปตวา จินตยีสู
“อโห มหาอุปาสิกา อมหากัง ปติภุชสา ชาตา, สเจ มยั สปปายาหารั น ฌมิมหา, น โน มคคผลปฏิเวธ อภวิสส,
อิทานิ วุตถวสสา ปวาเรตวา สตถุ สนตีกัง คมิสสามาติ.

เต “สตุถารั ทภุชคามมหาติ มหาอุปาสิกา อปุจจีสู.

มหาอุปาสิกา “สาธู อยยาติ เต อนุคนตวา “ปุณปี ฌนเต อมเห โอลเกยยาถาติ พหุณี ปยวจนานิ วตวา ปฏินิวตติ.

[พระศาสดาตรัสถามสุขทุกข์กะภิกษุเหล่านั้น]

เตปิ โข ภิกขุ สาวตถิ คนตวา สตุถารั วนทิตวา เอกมณตัง นิสินนา
“กจจि ภิกขเว ชมนิยั กจจि ยาปนิยั, น จ ปินชเกน กิลมิตถาติ วุตตา –

“ชมนิยั ฌนเต ยาปนิยั ฌนเต, ปินชเกน ปน^๑ เวน กิลมิมหา,
อมหากัง ทิ มาตีกมาตา นามเกกา อุปาสิกา จิตตวารั ญตวา, ‘อโห วต โน เอวรुปนนาม อาหารั ปฏियाเทยยาติ จินตเต,
ยถาจินตติ อาหารั ปฏियाเทตวา อทาสีติ ตสสา คุณกถัง กถยีสู.

[อุปาสิกัจักของถวายตามที่ภิกษุต้องการ]

อภยตโร ภิกขุ ตสสา คุณกถัง สุตวา ตตถ คนตูกาโม หุตวา สตถุ สนตีกเก กम्मฏฐานัน คเหตุวา “ภนเต ตัง คามัง คมิสสามีติ สตุ
ถารั อปุจจิตวา เซตวานา นิกขमितวา อนุปปพเพน ตัง คามัง ปตวา –

วิหารั ปวิภุชทิวเส จินเตสิ “อัย กิร อุปาสิกา จินตติจินตติ ชานาติ, อหจ มคเค กิลนโต วิหารั สมมชชิตุ น สกขิสสามิ,
อโห วต เม วิหารปฏิชคคกั มนุสสั เปเสยยาติ.

อุปาสิกา เคเห นิสินนาว อวชเชนตี ตมถถัง ญตวา “คจจ, วิหารั ปฏิชคคิตวา เอหีติ มนุสสั เปเสสิ.

อิตรปี ปาณิยั ปวิตูกาโม “อโห วต เม สกขรปานกั กตวา เปเสยยาติ จินเตสิ.

อุปาสิกาทํ เปเสสิ.

“ปุณทิวเส ปาโต ว สนิทชยาคุ เม อุตตริภังค์ เปเสตฺติ จินเตสิ.

อุปาสิกาทถา อกาสิ.

โส ยาคุ ปิวิตฺวา “อโห วต เม เอวรูปํ ชชชกํ เปเสยยาติ จินเตสิ.

อุปาสิกาทปี เปเสสิ.

โส จินเตสิ “อัย อุปาสิกา มยา สพฺพํ จินติตฺตจินติตํ เปเสสิ, อหํ เอตํ ทฏฺฐกาโม,

อโห วต เม นานนครสโกชนํ คาทาเปตฺวา สยเมว อาคจฺเจยยาติ.

อุปาสิกาท “มม ปุตฺโต มํ ทฏฺฐกาโม คมนนํ” เม ปจฺจาสีสตีติ โภชนํ คาทาเปตฺวา วิหารํ คนฺตฺวา ตสฺส อทาสี.

โส กตมตฺตกฺกโจ “มาติกมาตา นาม ตฺวํ มหาอุปาสิเกติ ปุจฺฉิ.

“อาม ตาตาทิ.

“อุปาสิเก ตฺวํ ปฺรจิตฺตํ ชานาสีติ.

“กึ มํ ปุจฺฉสิ ตาตาทิ.

“มยา จินติตฺตจินติตํ สพฺพมกาสิ, เตน ตํ ปุจฺฉามิตี.

“ปฺรจิตฺตชานนภิกฺขุ พหุ ตาตาทิ.

“นาคํ อภฺยเย ปุจฺฉามิ, ตฺวํ ปุจฺฉามิ อุปาสิเกติ.

เอวํ สนฺเตปิ, อุปาสิกา “ปฺรจิตฺตํ ชานามิตี อวตฺวา “ปฺรจิตฺตํ ชานนฺตนา นาม เอวํ กโรนฺติ ปุตฺตาทิ อาห.

[ภิกษุลาอุปาสิกา กลับไปเฝ้าพระศาสดา]

โส “ภาริยํ วตฺถิ กम्मํ, ปุณฺณชชนา นาม โสภณปี อโสมนปี จินฺเตนฺติ,

สจาทํ อยุตฺตํ จินฺตยิสฺสามิ, สห ภณฺทเกน โจรํ จุฬาย คณฺหนฺตี วิย มํ วิปฺปการํ ปาเปยฺย, มยา อิตฺโต ปลายิตฺตุํ วฏฺฏตีตี

จินฺเตตฺวา “อุปาสิเก อหํ คมิสฺสามิตี อาห.

“กหํ อຍยาติ.

“สตฺถุ สนฺติกํ อุปาสิเกติ.

“วสฺถ ตาว ภนฺเต อิทฺธาติ.

“น วสิสฺสามิ อุปาสิเก, คมิสฺสามเววาติ นิภฺขมิตฺวา สตฺถุ สนฺติกํ อคมาสิ.

[พระศาสดาแนะให้รักษาจิตอย่างเดียว]

อถ น สตถา “กั ภิกขุ น ตฺวํ ตตถ วสสีตี ปุจฺฉิ.

“อาม ภนฺเต, น สกกา ตตถ วสิตฺนฺติ.

“กัการณา ภิกขุติ.

“ภนฺเต สภา อุปาสิกา จินฺติตฺตจินฺติตํ สพฺพํ ชานาตี,
‘ปุถุชฺชนา จ นาม โสภนฺปิ อโสมนฺปิ จินฺเตนฺติ, สจาทํ กิลฺลิจิ อยุตฺตํ จินฺเตสฺสามิ,
สท ภณฺชเกน โจรํ จูฬาย คณฺหนฺตี วิย มํ วิปปการํ ปาเปสฺสตีตี จินฺเตตฺวา อากโตมฺหีตี.

“ภิกขุ ตตฺถเวว ตยา วสิตฺตํ วฏฺฐตีตี.

“น สกโกมิ ภนฺเต, นาทํ ตตถ วสิสฺสามีตี.

“เตนฺหิ ตฺวํ ภิกขุ เอกเมว รกฺขิตฺตํ สกฺขิสฺสตีตี.

“กั ภนฺเตตี.

“ตว จิตฺตเมว รกฺข, จิตฺตํ นามตํ ทฺรกรฺขํ, อตฺตโน จิตฺตเมว นิคฺคณฺห,
มา อภฺยํ กิลฺลิจิ จินฺตยิ, จิตฺตํ นามตํ ทฺนฺนิกฺคณฺหตี วตฺวา อิมํ คาลมาห

“ทฺนฺนิกฺคหสฺส ลหฺโน ยตถ กามนิปาตีโน
จิตฺตสฺส ทมฺโถ สาธฺ จิตฺตํ ทนฺตํ สุขาวนฺตี.

[แก้อรธ]

ตตถ

จิตฺตํ นามตํ ทฺรเกน นิคฺคยฺหตีตี **ทฺนฺนิกฺคหํ**

ลหฺนํ อุปฺปชฺชติ จ นิสฺสํสตี จาตี **ลหฺ**, ตสฺส ทฺนฺนิกฺคหสฺส ลหฺโน.

ยตถ กามนิปาตีโนตี ยตถ กตถจิวเว นิปาตฺนสีลสฺส.

เอตํ หิ ลภิตพฺพภูฏานํ วา อลภิตพฺพภูฏานํ วา ยุตฺตภูฏานํ วา อยุตฺตภูฏานํ วา น ชานาตี, เนว ชาตี โอลฺลเกตี, น โคตฺตํ, น วยํ,
ยตถ ยตฺถเวว อิจฺฉตี ตตถ ตตฺถเวว นิปตตีตี “ยตถ กามนิปาตีตี วุจฺจตี

ตสฺส เอวรฺูปสฺส จิตฺตสฺส ทมฺโถ สาธฺ จตฺุหิ อริยมคฺเคหิ ทนฺตภาโว ยถา นินฺพิเสวณํ โหตี ตถา กตภาโว สาธฺ.

กัการณา?

อิทํ หิ จิตฺตํ ทนฺตํ สุขาวํ ทนฺตํ นินฺพิเสวณํ กตํ มคฺคผลสฺสุขํ ปรมตฺถนินฺพิพานสฺสุยฺยจ อวาทตีตี.

เทสนาปริโยसानะ สมปตฺตปริสา^๑ พหุ โสตาปนนาทโย อหะสุ.

มหาชนสฺส สาทถิกา เทสนา ซาตา.

[ภิกขุณฺนํกลับไปสู่มาคิกคามอิก]

สตา ตสฺส ภิกขุโน อิมํ โอวาทํ ทตฺวา “คจฺฉ ภิกขุ, อณฺเฐ กิณฺจิจิ อจฺฉินฺตยิตฺวา ตตฺถเว วสาหิตี ปหิณฺนิ.

โส ภิกขุ สตา สนฺติกา โอวาทํ ลภิตฺวา ตตฺถ อคฺมาสิ. กิณฺจิจิ พหิทฺธา จินฺตณฺํ นาม น จินฺเตสิ.

มหาอุปาสิกาปิ ทิพเพน จกฺขุณา โอลเณนฺตี เถรํ ทิสฺวา “อิทาณิ โอวาททาเยกํ อจฺฉริยํ ลภิตฺวา ปุณฺนาคโต มม ปุตฺโตติ
อตฺตโน ญฺาณเณว ปริจฺฉินฺทิตฺวา ตสฺส สปปายาหารํ ปฏฺิยาเทตฺวา อทาสิ.

[พระเถระบรรลฺพระอรหฺตและระลึกชาติได้]

โส สปปายโณชนํ ลภิตฺวา กติปาเหเนว อรหฺตํ ปตฺวา มคฺคผลสุเขน วิตินาเมนฺโต

“อโห มหาอุปาสิกา มยฺหํ ปติภฺรฺฐา ซาตา, อหํ อิมํ นิสฺสาย ภาวนิสฺสรณฺํ ปตฺโตมฺหิตี จินฺเตตฺวา

“อิมสฺมี ตาว เม อตฺตภาเว ปติภฺรฺฐา ซาตา, สํสาเร ปน เม สํสรณฺตสฺส, อณฺเฐสุปี อตฺตภาเวสุ อยํ ปติภฺรฺฐา ภูตปุพฺพา โน วาติ
อุปฺชาเรนฺโต เอกฺขุนอตฺตภาวสฺตํ อณฺุสฺสริ.

สาปิ เอกฺขุนอตฺตภาวสฺเต ตสฺส ปาทปริจาริกา หุตฺวา อณฺเฐสุ ปฏฺิพทฺธจิตฺตา หุตฺวา ตํ ซีวิตา โวโรปาเปสิ.

เถโร ตสฺสา เอตฺตํ อคฺคณฺํ ทิสฺวา “อโห อยํ มหาอุปาสิกา ภาริยํ กมฺมํ อกาสิตี จินฺเตสิ.

[อุปาสิกาใคร่ครวญดูบรรพชิตกิจของพระเถระ]

มหาอุปาสิกาปิ เคเห นิสฺสินฺนา ว “กินฺนุ โข มยฺหํ ปุตฺตสฺส ปพฺพชิตกิจจํ มตฺถกํ ปตฺตํ โนติ อุปฺचारยมาณา
ตสฺส อรหฺตตปฺตตี ญฺุตฺวา อุตฺตริ อุปฺचारยมาณา

“มม ปุตฺโต อรหฺตํ ปตฺวา ‘อโห วต เม อยํ อุปาสิกา มหตี ปติภฺรฺฐา ซาตาติ จินฺเตตฺวา

‘อตีเตปิ นุ โข เม อยํ ปติภฺรฺฐา ภูตปุพฺพา โนติ อุปฺชาเรนฺโต เอกฺขุนอตฺตภาวสฺตํ อณฺุสฺสริ,

อหํ โข ปน เอกฺขุนอตฺตภาวสฺเต อณฺเฐหิ สทฺธิ เอกโต หุตฺวา เอตํ ซีวิตา โวโรเปสิ,

อยํ เม เอตฺตํ อคฺคณฺํ ทิสฺวา ‘อโห ภาริยํ กมฺมํ กตํ อุปาสิกาเยติ จินฺเตสิตี อณฺุญาสิ.

“นตฺถิเอว นุ โข, สํสาเร สํสรณฺตียา, มม ปุตฺตสฺส อุปาโร กตปุพฺโพติ อุปฺचारยมาณา ตโต อุตฺตริ สติมํ อตฺตภาวํ อณฺุสฺสริตฺวา

“สติเม อตฺตภาเว มยา เอตฺตสฺส ปาทปริจาริกาย หุตฺวา เอกสฺมี ซีวิตา โวโรปนฺนฺฐาเน ซีวิทานํ ทินฺนํ,

อโห มยา มม ปุตฺตสฺส มหาอุปาโร กโตติ ญฺุตฺวา เคเห นิสฺสินฺนา ว “อุตฺตริ วิเสเสตฺวา อุปฺชาเรธาติ อาห.

[พระเถระนิพพาน]

โส ทิพพาย โสตธาตฺยา สทฺทํ สุตฺวา วิเสเสตฺวา สติมฺ อตฺตภาวํ อณฺุสฺสริตฺวา ตตฺถ ตาย อตฺตโน ชีวิตฺสฺส ทินฺนภาวํ ทิสฺวา
“อโห มม อิมาย มหาอุปาสิกาย อุปการโ กตฺพุพฺโพติ จินฺเตตฺวา อตฺตมโน หุตฺวา
ตสฺสา ตตฺถเว จตฺตฺส มคฺคผลฺส ปญฺหํ กเถตฺวา อณฺุปาทิสฺสาย นิพพานธาตฺยา ปรีนิพพายิ.

อณฺฏตฺรภิกขุวตฺถุ.

๓. อุกกณฐิตภิกขุวตถุ.

“สุพุทธสนติ อิมं ธรรมเทศนํ สตถา สาวตถิยํ วิหระนโต อณฺเฑตริ อุกกณฐิตภิกขุ อารพภ กเถสิ.

[พระเถระแนะนำอุบายพันทุกข์แก่เศรษฐีบุตร]

สตถริ กิร สาวตถิยํ วิหระนเต, เอโก เสฏฺฐิปุตฺโต อตฺตโน กุลุปกเถโร อุตฺตมมิตฺวา

“ภนฺเต อหํ ทุกฺขา มุจฺจิตฺตกาโม, เอกํ เม ทุกฺขโต มุจฺจนาการํ กเถถาติ อาห.

“สาธาวุโส สเจสิ ทุกฺขา มุจฺจิตฺตกาโม, สลาภภตฺตํ เทหิ, ปกฺขิกภตฺตํ เทหิ, วสฺสวาสิโก เทหิ, จีวราทโย ปจฺจเย เทหิ, อตฺตโน สาปเตยฺยํ ตโย โภจฺจฺจฺจฺจ กตฺวา เอเกน กมฺมนฺตํ ปโยเชหิ, เอเกน ปุตฺตทวารํ โปเสหิ, เอกํ พุทฺธสาสนเณ เทหิติ อาห.

โส “สาธ ภาณเตติ วุตฺตปฏฺฐิปาฏิยา สพฺพํ กตฺวา ปุน เถโร ปุจฺฉิ “อิโต อุตฺตริ อณฺเฑ กิโรมิ ภาณเตติ.

“อาวุโส ตีณิ สรณานิ ปญฺจ สีลานิ คณฺหาหิติ.

ตานิปี คเหตุวา ตโต อุตฺตริ ปุจฺฉิ.

“เตนหิ ทส สีลานิ คณฺหาหิติ.

โส “สาธ ภาณเตติ คณฺหิ.

โส เอว อนุปฺพเพน ปุณฺณกมฺมสฺส กตฺตทา อนุปฺพเสฏฺฐิปุตฺโต นาม ชาโต.

“อิโต อุตฺตริปี กาทพฺพํ ปุณฺณํ อตฺถิ ภาณเตติ ปุน ปุจฺฉิตฺวา, “เตนหิ ปพฺพชาหิติ วุตฺเต, นิกฺขมิตฺวา ปพฺพชิ.

ตสฺสเอโก อภิธมฺมิโก ภิกฺขุ อจฺจริโย อโหสิ.

เอโก วินยธโร อุตฺตมมิตฺวา.

ตสฺส ลทฺฐุปสมฺปทสฺส อจฺจริโย อตฺตโน สนฺตีกํ อาคตฺทกาเล อภิธมฺเม ปญฺหํ กเถสิ

“พุทฺธสาสนเณ นาม อิหํ กาทํ วุณฺณติ, อิหํ กาทํ น วุณฺณตีติ.

อุตฺตมมิตฺวา อตฺตโน สนฺตีกํ อาคตฺทกาเล วินเย ปญฺหํ กเถสิ

“พุทฺธสาสนเณ นาม อิหํ กาทํ วุณฺณติ, อิหํ กาทํ น วุณฺณติ, อิหํ กปฺปติ, อิหํ น กปฺปตีติ.

[อัยยาลีกจนชูปยอม]

โส จินฺเตสิ “อโห ภาริโย อิหํ กมฺมํ, อหํ ทุกฺขา มุจฺจิตฺตกาโม ปพฺพชิตฺวา, อิช จ เม หตฺถปฺปสารถฺตณฺณานเมว น ปญฺญาติ, เคเห รุทฺทวา วุณฺณทุกฺขา มุจฺจิตฺตํ สกฺกา, มยา คิหิณา ภวิตฺตํ วุณฺณตีติ.

โส ตโต ปญฺญา อุกกณฐิตฺวา อนภริโต ทวตฺตีสากาเร สชฺชามายํ น กโรติ, อุตฺตมมิตฺวา น คณฺหาติ,

กิโร ลุโข ธรรมสนฺถคตฺโต อาลสิยาภิกฺขุโต กจฺจุปริณฺโณ อโหสิ.

อด นั ทหรสามเนรา “อาวุโส ก็ ตวั จฐิตฐาเน จฐิตัว, นิสินนฐาเน นิสินโนว อโหสิ,
ปณชโรคาภิกุโต ก็โส ลุโข ธมนิสนถคตโต อาลสิยาภิกุโต กจจุปริกณโณ, กิณฑเต กตนติ ปุจฉิสสุ.

“อุกกณฐิตมहि อาวุโสติ.

“ก็การณาคติ.

โส ตั ปวตตี อาโรเจสิ.

เต ตสส อัจริยูปขมายนัน อาจิกขิสสุ.

อัจริยูปขมายา ตั อาทาย สตุล สนตีกั อคมंसุ.

[รักษาจิตอย่างเดี่ยว อาจพันทุกขได้]

สตถา “ก็ ภิกขเว อาคตตถาคติ อาห.

“ภนเต อัย ภิกขุ ตุมหากั สาสเน อุกกณฐิตติ.

“เอวั กิร ภิกขุติ.

“อาม ภนเตติ.

“ก็การณาคติ.

“อห ภนเต ทุกขา มุจจิตุกาโม ปพพชิตโต, ตสส เม อัจริโย อภิธมมกถั กเถสิ, อุปขมาโย วินยถถ,
สวาหัง ‘อิธ เม หตถปปसारณฐาณเมว นตถิ, คิหิณา หุตวา สกกา ทุกขา มุจจิตุ, คิหิ ภวิสสามิตี สนนินฐาณมกาสิ ภนเตติ.

“สเจ ตวั ภิกขุ เอกเมว รกขิตุ สกขิสสสิ, อวเสสานัน รกขนกิจจัน นตถิตี.

“ก็ ภนเตติ.

“ตว จิตตเมว รกขิตุ สกขิสสสิตี.

“สกขิสสามิ ภนเตติ.

“เตนหิ อตตโน จิตตเมว รกขาหิ, สกกา ทุกขา มุจจิตุนติ อิมัง โอวาหัง หุตวา อิมัง คากมาห

“สุทททส สุนิปุณ

ยตถกามนิปาตานิ

จิตต รกเขต เมธาวิ

จิตต คุตต สุขาวหนติ.

[แก้อรรถ]

ตตถ สุตททสนติ สุกกุจ ทททส.

สุนิปุณนติ สุกกุจ นิปุณัน ปรมสณห.

ยตถ กามนิပါတินนติ ชาตืออาทีนึ อโนโลเกตวา ลภิตพพาลภิตพพยุตตายุตตมฺฐานะสุ ยตถ กตถจิ นิปตนะสีลั.

จิตตํ รกฺขเขต เมธาวิตี อุนธพาลอ ทุมเมธอ อตตโน จิตตํ รกฺขิตุํ สมตฺถอ นาม นตถิ, จิตตวสีโก หุตฺวา อนนยพยสนํ ปาปุณนตี.

เมธาวิ ปน ปณตฺโตว จิตตํ รกฺขิตุํ สกฺโกตติ, ตสฺมา ตวปี จิตตเมว โคเปตี.

อิทํ ทิ จิตตํ คุตตํ สุขาวหนํ มคคผลนินพพานสุขานิน อวาทตีตี.

เทสนาปริโยसानะ โส ภิกฺขุ โสตาปตตีผลํ ปาปุณนตี.

อณญะปิ พหุ โสตาปนนาทโย อหะสุ.

เทสนา มหาชนสฺส สาทถิกกา อโหสีตี.

อุกฺกณฐิตภิกฺขุวตถุ.

๔. ภาคินยสงฆกรุขิตตเถรวตถุ.

“ทฺรุงคมฺ อิกจรรนฺติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สุตถา เขตวเนน วิหรนฺโต สงฆกรุขิตํ นาม ภิกฺขุ อารพภ กเถสิ.

[พระเถระไม่รับผ้าสาฎกที่พระหลานชายถวาย]

สาวตถึยํ กิเรโก กุลปุตโต สตุถุ ฌมฺมเทสนํ สุตฺวา นิกฺขมิตฺวา ปพฺพชิตฺโต ลทฺฐุปสมฺบโท สงฆกรุขิตตเถโร นาม หุตฺวา กติปาเหนว อรหตฺตํ ปาปฺณิ.

ตสฺส กนิฏฺฐุ ปุตฺตํ ลมิตฺวา เถรสฺส นามํ อกาสิ.

โส ภาคินยสงฆกรุขิตโต นาม หุตฺวา วยปุตฺโต เถรสฺส สนฺติเก ปพฺพชิตฺวา ลทฺฐุปสมฺบโท

อญฺญตฺรสมฺมึ คามการาเม วสฺสํ อุกฺคนฺตฺวา “เอกํ สุตตฺตถฺถํ เอกํ อญฺญุตฺตถฺถนฺติ เทว วสฺสวาสิกฺสาฎเก ลมิตฺวา

“อญฺญุตฺตถฺถํ อุกฺขมฺมายสฺส เม ภวิสฺสตีติ สลลฺกฺเขตฺวา “สุตตฺตถฺถํ มยฺหํ ภวิสฺสตีติ จินฺเตตฺวา –

วุตถวสฺโส “อุกฺขมฺมายํ ปสฺสิสฺสสามิตฺติ อากจฺจนฺโต อนฺตรามคฺเค ปิณฺฑาย จรฺนฺโต อากฺคนฺตฺวา, เถเร วิหารํ อนาคเตยฺเว, วิหารํ ปวิ สิตฺวา เถรสฺส ทิวาญฺญานํ สมฺมชฺชิตฺวา ปาโททกํ อุกฺปญฺญาเปตฺวา อาสนํ ปญฺญาเปตฺวา อากมนฺมคฺคํ โอลเณนฺโต นิสฺสีทิ.

อถสฺส อากมนฺนภาวํ ญุตฺวา^๑ ปจฺจคฺคมนํ กตฺวา ปตฺตจิวํ ปฏิกฺคเหตฺวา “นิสฺสีทล ฆนฺเตติ เถโร นิสฺสีทาเปตฺวา ตาลวณฺณํ อาทาย วิ ชิตฺวา ปานียํ ทตฺวา ปาเท ไรวิตฺวา ตํ สาฎกํ อาเนตฺวา ปาทมฺมุเล ฐฺฐเปตฺวา “ฆนฺเต อิมํ ปริภุญฺชถาติ วตฺวา วิชยมาโน อญฺญาสฺสิ.

อถ นํ เถโร อาท “สงฆกรุขิต มยฺหํ จิวํ ปริปฺปญฺณํ, ตวเมว ปริภุญฺชถาติ.

“ฆนฺเต มยา ลทฺฐกาลโต ปญฺญา ย อัย ตุมหากเมว สลลฺกฺชิตฺโต, ปริโณคํ กโรถาติ.

“โหตุ สงฆกรุขิต, ปริปฺปญฺณํ เม จิวํ, ตวเมว ปริภุญฺชถาติ.

“ฆนฺเต มา เอวํ กโรถ, ตุมเหทิ ปริภุญฺชเต, มยฺหํ มหปฺพลํ ภวิสฺสตีติ.

[พระหลานชายนึกถึงขรราวาสวิสัย]

อถ นํ ตสฺส ปุณฺปุณฺนํ กเถนฺตสฺสาปิ, เถโร น อิจฺฉิ.

เอวํ โส วิชยมาโน ฐฺฐิตฺวา จินฺเตสิ “อหํ เถรสฺส คิทธิกาเล ภาคินยโย, ปพฺพชิตกาเล สทฺธิวิหาริโก,

เอวํปิ มยา สทฺธิ อุกฺขมฺมายโย ปริโณคํ น กาทุกาโม, อิมสมฺมึ มยา สทฺธิ ปริโณคํ อกรฺนฺเต, ก็ เม สมณฺนภาเว, คิทธิ ภวิสฺสสามิตฺติ.

อถสฺส เอตทฺโหสิ “ทฺสสนฺนฐาปิโย ขรราวาส, กิณฺนุ โช กตฺวา คิทธิโกโต ชิวิสฺสสามิตฺติ.

ตโต จินฺเตสิ “อญฺญุตฺตถฺถสาฎกํ วิกกิณฺนิตฺวา เอกํ เอฬิกํ คณฺทิสฺสามิ, เอฬิกา นาม ชิปฺโป วิชายนฺติ,

สวาทํ วิชาตํ วิชาตํ วิกกิณฺนิตฺวา มุลํ กริสฺสามิ, มุเล พหุ กตฺวา เอกํ ปชาปตี อานสฺสามิ, สา เอกํ ปุตฺตํ วิชยิสฺสตี, –

๑ ส. ย. อถ นํ อากจฺจนฺตํ ทิสฺวา.

อดสส มม มาตุลสส นามํ กตวา จุฬยานเก นิสีทาเปตวา มม ปุตตถจ ภริยถจ อาทาย มาตุลํ วนทิตุํ อากมิสสามิ,
อากจณนโต อนตฺรามคเค มม ภริยํ วกขามิ ‘อาเนหิ ตาว เม, ปุตตํ วหิสสามิ นนฺติ,
สา ‘กินฺเต ปุตฺเตน, เอหิ, ยานกํ ปาเชหิตี วตวา ปุตตํ คเหตุวา ‘อหํ เนสสามิ นนฺติ สนฺธาเรตุํ อสฺกโกณฺตี จกฺกปาเท ฉชฺเชสฺสตี, –
อดสส สรียํ อภริหิตวา จกฺกํ คมิสฺสตี, อด นํ ‘ตฺวํ มม ปุตตํ เนว มยหํ อทาสี นํ สนฺธาเรตุํ นาสกฺขี^๑, นาสีโตสิ ตยาตี วตวา
ปโตทยภูฏียา ปิฏฺฐี ปหริสสามีตี.

[พระเถระถูกพระหลานชายตี]

โส เอวํ จินฺเตนโต ฐุตฺวา วิชฺชมาโนว เถรสฺส สีสํ ตาลวณฺเณน ปหริ.

เถโร “กินฺนุ โข อหํ สงฆกรุขิตฺเตน สีสเ สปฺโตติ อุปฺชาเรนโต เตน จินฺติตฺตจินฺติตํ สพฺพํ ญุตวา
“สงฆกรุขิต มาตุคามสฺส ปหารํ ทาทุํ นาสกฺขิ, เอเตถ มหฺลลกตฺเถรสฺส โก โทโสตี อาห.

โส “อโห นฺนุโรมฺหิ, ญาตํ กิร เม อุปฺชมาเยน จินฺติตฺตจินฺติตํ, กิ เม สมณภาเวนาตี ตาลวณฺเณญฺจ ฉชฺเชตฺวา ปลายิตุํ อารทฺโธ.

[พระศาสดาตรัสถามเหตุที่เกิดขึ้น]

อด นํ ทหฺรสามเณรา อนุพฺนุชิตฺวา อาทาย สตถุ สนฺติกํ อากมิสฺสุ.

สตถา เต ภิกฺขุ ทิสฺวา “กิ ภิกฺขเว อากตฺตถ, เอโก โว ภิกฺขุ ลทฺโธตี ปุจฺฉิ.

“อาม ภนฺเต อิมํ ทหฺรํ อุกฺกณฺฐิตฺวา ปลายนฺตํ คเหตุวา ตุมหากํ สนฺติกํ อากตฺมहाตี.

“เอวํ กิร ภิกฺขุตี.

“อาม ภนฺเตตี.

“กิมตถํ เต ภิกฺขุ เอวํ ภาริยํ กมฺมํ กตํ? นนฺ ตฺวํ อารทฺทวิริยสฺส เอกสฺส พุทฺธสฺส ปุตฺโต,
มาทิสสฺส นาม พุทฺธสฺส สาสเน ปพฺพชิตฺวา อตฺตานํ ‘โสตาปนฺโนตี วา
‘สกาทาคามีตี วา ‘อนาคามีตี วา ‘อรหตี วา วทาเปตุํ นาสกฺขิ, กิมตถํ เอวํ ภาริยํ กมฺมมกาसीตี.

“อุกฺกณฺฐิตฺโสมี ภนฺเตตี.

“กึการณา อุกฺกณฺฐิตฺโสตี.

โส วสฺสวาสิกาสาฎกานํ ลทฺททิวสโต ปฏฺฐาย ยาว เถรสฺส ตาลวณฺเณน ปหารา สพฺพํ ตํ ปวตฺตี สตถุ อโรเจตฺวา
“อิมินา การเณน ปลาโตสมิ ภนฺเตตี อาห.

[สำรวมจิตเป็นเหตุให้พ้นเครื่องผูกของมาร]

อถ น สุตถา “เอหิ ภิกขุ, มา จินตยิ, จิตตํ นามเต หุเร โหนตฺถปี อารมมณํ สมปฏฺจิจฺจชาติกํ,
ราคโธสมโหพนธนา มุจจนตถาย วายมิตฺตํ วฏฺฏตีตี วตฺวา อิมํ คถมาห

“ทฺรจนฺทํ เอกจรี

อสรีรี คุหาสยํ

เย จิตตํ สญฺญเมสสนตี

โมกฺขนตี มารพนธนาตี.

[แก้อรธ]

ตตถ ทฺรจนฺทมนตี.

จิตตสส ทิ มกฺกภูสฺสุตตมตตกปี ปุรตถิมาทิตฺทิสภาเคน คมนาคมนํ นาม นตถิ, หุเร สนตฺถปี อารมมณํ สมปฏฺจิจฺจตีตี
ทฺรจนฺทํ นาม ชาตํ.

สตตถุจฺจิตตานิ ปน เอกโธ กณณิกพทฺธานิ เอกกฺขณเณ อุปฺปชฺชิตฺตํ สมตถานิ นาม นตถิ, อุปฺปตฺติกาเล เอเกกเมว จิตตํ อุปฺปชฺชตี,
ตสฺมี นีรฺุทฺเธ, ปุณฺ เอเกกเมว อุปฺปชฺชตีตี เอกจรี นาม ชาตํ.

จิตตสส สรฺรึสนฺฐานํ วา นีลาทิตฺทิกโร วณฺณเกโท วา นตถิตฺติ อสรีรี นาม ชาตํ.

คุหา นาม จตฺมมหาภูตคุหา, อิทฺถจ หทฺยรูปํ นิสฺสาย ปวตตตีตี คุหาสยํ นาม ชาตํ.

เย จิตฺตมนตี เย เกจิ ปุริสา วา อิตฺถี วา คหฺภูทฺธา วา ปพฺพชิตฺตา วา อนฺุปฺปชฺชนกิกิเลสสส อุปฺปชฺชิตฺตํ อเทนฺตา
สตีสมโหเสน อุปฺปนฺนิกิเลสํ ปชฺชนฺตา จิตตํ สญฺญเมสสนตี สญฺญตฺ อวิกฺขิตตํ กริสฺสนตี.

โมกฺขนตี มารพนธนาตี สพฺเพ เต กิเลสพนธนาภาเวน มารพนธนสงฺขาตา เตภูมิกวฏฺฏา มุจฺจิสฺสนตีตี.

เทสนาปริโยसानเ ภาคินยสงฆกรกขิตตเถโร โสตาปตฺติผลํ ปาปฺปณิ.

อญฺญเยปิ พหุ โสตาปนฺนาทโย ชาตา.

มหาชนสส สาทฺถิกา เทสนา อโหสีตี.

ภาคินยสงฆกรกขิตตเถรวตถุ.

โส ปุณปี กติปาเหเนว อุกกณฐิตวา “กั เม คิหิภาเวณ, ปพพชิสสามีติ คนตวา ภิกขุ วุนทิตวา ปพพชช ยาจิ.

อล นั ภิกขุ อุปการวเสน ปุณ ปพพชชยีสฺ, เอว โส ฉกขตฺตํ ปพพชิตวา อุปพพชชิต.

ตสส ภิกขุ “เอส จิตตวสีโก หุตวา วิจรตีติ “จิตตหตตเถโรติ นามํ กรีสฺ.

[ครั้งที่ ๗ เขาเกิดธรรมสังเวช จึงบวชไม่สึก]

ตสเสว อปราปร วิจรณตสเสว, ภริยา คพภินิ อโหสิ.

โส สตตเม วาเร อรณญโต กสิภณฺฑ อาทาย เคหํ คนตวา ภณฺฑกํ ฐูปตวา “อตตโน กาสาวํ คณฺหิสสามีติ คพภํ ปาวีสิ.

ตสมิ ขณฺ ตสส ภริยา นิปชชิตวา นิททายติ.

ตสสา นิวตถสาฎโก อปคโต. มุขโต ลาลา ปคฆรติ, นาสา ชฺชุชฺชรายติ, มุขํ วิวฏฺฏํ, ทนตํ ชฺชตติ.”

สา ตสส อุทฺธมาตคสรีรํ วิย อุปฺภูฐาสิ.

โส “อนิจจํ ทุกฺขํ อิหํ, อหํ เอตตํ กาลํ ปพพชิตวา อิมํ นิสสาย ภิกขุภาเว สณฺฐาตุํ นาสกฺขินฺติ
กาสาวโกภฺยิํ คเหตวา อุทฺเธ พนฺธนโต ว เคหา นิภขมิ.

อลสส อนนฺตรเคเห ฐิตา สสสุ ตํ ตถา คจฺจมานํ ทิสวา

“อัย ปฏิกกนโต อิทาเนว อรณญโต อาคจฺจนโต ว กาสาวํ อุทฺเธ พนฺธิตวา นิภขนโต วิหาราภิมุโข คจฺจติ, กิณฺนุ โขติ
เคหํ ปวิสิตวา นิททายมานํ ธีตรํ ปสฺสิตวา “โส อิมํ ทิสวา วิปปฏิสาริ หุตวา คโตติ ญุตวา ธีตรํ ปหริตวา

“อุฏฺฐเหติ กาฬกณฺณิ, สามิโก เต ตํ นิททายมานํ ทิสวา วิปปฏิสาริ หุตวา คโต, นตถิ โส อีโต ปฏฺฐาย ตฺยหนฺติ อาห.

“อเปหิ อเปหิ อมม, กุโต ตสส คมนํ, กติปาเหเนว ปุณ อาคมิสสตีติ.

โสปี “อนิจจํ ทุกฺขนฺติ วตวา คจฺจนโต คจฺจนโต ว โสตาปตติผลํ ปาปุณฺนิ.

โส คนตวา ภิกขุ วุนทิตวา ปพพชช ยาจิ.

“น สกฺขิสสาม มยํ ตํ ปพพชชตฺตํ, กุโต ตฺยหํ สมณภาโว, สตถก นิสาทน ปาสาณสทิสํ ตว สีสนฺติ.

“ภนฺเต อิทานิ มํ อนุภมฺปาย เอกวารํ ปพพชชธาติ.

เต ตํ อุปการวเสน ปพพชชยีสฺ.

[บรรลู่พระอรหัตแล้วถูกหาว่าพูดไม่จริง]

โส กติปาเหเนว สห ปฏฺฐิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปุณฺนิ.

เตปี ตํ อาหฺสฺ “อาวุโส จิตตหตถ, ตว คมนสมยํ ตวเมว ชาเนยฺยาสิ, อิมสมิ เต วาเร จิรายิตนฺติ.

“ภนฺเต สัสคฺคสฺส อตฺถิภาวกาเล คตฺมฺห, โส โน สัสคฺโค ฉินฺโน, อิทานิ อคฺมฺนธฺมา ชาตฺมฺหาติ.

ภิกฺขุ สตฺถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา “ภนฺเต อโย ภิกฺขุ อมฺเหติ เอวํ วุตฺโต เอวํ นาม กเถติ, อญฺญํ พยากรโรติ, อญฺญํ วทตีติ อารฺหํสฺ.

สตฺถา “อาม ภิกฺขเว, มม ปฺตฺโต อตฺตโน อนวญฺจิตฺ จิตฺต กาลे สทฺธมฺมํ อชานนฺกาลे คมฺนาคมนํ อกาสิ,
อิทานิสฺส ปุณฺณญจ ปาปญจ ปหีนฺนติ วตฺวา อิมํ เทว คาลา อภาสิ

“อนวญฺจิตฺตสฺส	สทฺธมฺมํ อวิชานโต
ปริปลวปฺสาทสฺส	ปญฺญา น ปริปุริติ
อนวสฺสจฺจิตฺตสฺส	อนนฺวาทเจตฺโส
ปุณฺณปาปปหีนสฺส	นตฺถิ ชาครโต ภยฺนติ.

[แก้อรฺรณ]

ตตฺถ อนวญฺจิตฺตสฺสชาติ “จิตฺตํ นามตํ กสฺสจฺจิ นิพฺพชฺชํ วา ถาวรํ วา นตฺถิ,
โย ปน ปุคฺคโล อสฺสปิณฺณญฺหุ ฐปิตกฺุมภณฺหํ วิย ภูสฺราสิมฺหิ โภกฺขิตฺตฺวาณฺโถ วิย ฆลฺลาตฺสึเส กทฺมฺพปฺปมฺ วิย กตฺถจฺจิ น สนฺฐฺชาติ
กทาจฺจิ เสวโก โหติ กทาจฺจิ อาชีวโก กทาจฺจิ นิคฺคณฺโฐ กทาจฺจิ ตาปโส
เอวรฺูป ปุคฺคโล อนวญฺจิตฺตสฺส นาม

ตสฺส อนวญฺจิตฺตสฺส สตฺตตฺตฺสโรพิภฺกฺขิยธฺมฺเมภํ อิมํ สทฺธมฺมํ อชานนฺตสฺส ปริตฺตสทฺธตฺตาย วา อุลฺลวณสทฺธตฺตาย วา
ปริปลวปฺสาทสฺส กามาวจฺราปี รฺูปาวจฺราทีเกหาปี ปญฺญา น ปริปุริติ,
กามาวจฺรายปี อปริปุริยมานาย, กุโธ ว รฺูปาวจฺรารฺูปาวจฺรโลกุตฺตรปญฺญาปริปุริสฺสตีติ ทีเปติ.

อนวสฺสจฺจิตฺตสฺสชาติ ราเคน อตฺตินตฺจิตฺตสฺส.

อนนฺวาทเจตฺโสติ “อาหตฺตจฺจิตฺโต ชีลชาโตติ” อากตฺตฺฐาเน โทเสน จิตฺตสฺส ปทฺทภาโว วุตฺโต,
อิธ ปน “โทเสน อปฺปฏิหตฺจิตฺตสฺสชาติ อตฺถโถ.

ปุณฺณปาปปหีนสฺสชาติ จตฺตถมคฺเคน ปหีนปุณฺณสฺส เจว ปหีนปาปสฺส จ ชีณาสวสฺส.

นตฺถิ ชาครโต ภยฺนติ ชีณาสวสฺส ชาครนตฺสเสว ภาวภาโว กถิตฺโต วิย,
โส ปน สทฺธาทีหิ ชาครธฺมเมหิ สมนฺนาคตฺตฺตา ชาครโร นาม, ตสฺมา ชาครนตฺสสาปี อชาครนตฺสสาปี กิเลสภยํ นตฺถิ, กิเลสานํ
อปฺจฺจาวตฺตนโต.

น หิ ตํ กิเลสํ อนฺุพฺนธฺนติ, เตน เตน มคฺเคน ปหีนานํ ปุณฺ อนฺุปกฺมฺนโต,
เตนาห “โสตาปตฺติมคฺเคน เย กิเลสํ ปหีนํ, เต กิเลสํ น ปุเนติ, น ปจฺจาคจฺจติ,
สทฺทาคามิอนาคามิอรฺหตฺตมคฺเคน เย กิเลสํ ปหีนํ, เต กิเลสํ น ปุเนติ น ปจฺจาคจฺจตีติ.

เทสฺนา มหาชนสฺส สาทฺถิกา สผลา อโหสิ.

[กิลีสทำผู้มีอุปนิสัยแห่งพระอรหันต์ ให้เศร้าหมองได้]

อถกทิวสํ ภิกขุ ฌํ สมฺมูทฺธาเปสฺสุ “ภาริยา วติเม อาวุโส กิลีเสนา นาม,
เอวรूप อรหตฺตูปนีสสยสมปนโน กุลปุตฺโต กิลีเสหิ อาลูลิตฺโต สตต วาเร คิหิ หุตฺวา สตต วาเร ปพฺพชิตฺติ.

สตถา เตสํ กถาปวตฺตี สุตฺวา ตํขณานูรูเปณ คมเนน ฌมมสภํ คนฺตฺวา พุทฺธาสนเน นิสินฺโน
“กาย นุตฺถ ภิกขเว เอตฺรหิ กถาย สนฺนินฺนินฺนาติ ปุจฺจิตฺวา, “อิมาย นามาติ วุตฺเต,
“เอวเมว ภิกขเว กิลีเสนา นาม ภาริยา, สเจ เอเต รุปีโน หุตฺวา กตฺถจि ปกฺขิปีตุํ สกฺกา ฆเวยฺยํ,
จกฺกวาลํ อติสมฺพารํ, พุทฺหมโลโก อตินิจฺโก, โอกาโส เนสํ น ฆเวยฺย,
มาทิสฺปี นามเต ปญฺญาสมปนฺนํ ปุริสาชานนฺยํ อาโลเลนฺติ,
อวเสเสสุ กา กถา, อหฺยหิ อชฺตฺตนาฬิมตฺตํ วรฺกโจรฺกํ” กุณฺฐกฺุทฺทาลญจ นิสฺสาย ฉ วาเร ปพฺพชิตฺวา อุปฺพพฺพชิตฺพุทฺโพิติ.

“กทา ฆนฺเตติ.

“สุณฺนีสสถ ภิกขเวติ.

“อาม ฆนฺเตติ.

“เตนหิ สุณฺนาถาติ อตีตํ อหฺริ

[เรื่องบัณฑิตจอบเหี้ยน]

อตีเต, พาราณสียํ พุทฺหมตฺเต รชชํ กาเรนฺเต, กุทฺทาลปญฺชิตฺโต นาม พาหิรฺกปพฺพชชํ ปพฺพชิตฺวา อญฺญู มาเส หิมวเนเต วสิตฺวา,
วสฺสารตตสมเย จ ภูมียา ดินฺตฺาย, “เคเห เม อชฺตฺตนาฬิมตฺโต วรฺกโจรฺโก จ กุณฺฐกฺุทฺทาลโก จ อตฺถิ, วรฺกโจรฺกพิชํ มา นสฺสีติ
อุปฺพพฺพชิตฺวา เอกญฺญานํ กุทฺทาเลน กสิตฺวา ตํ พิชํ วปีตฺวา วตี กตฺวา ปกฺกกาเล อชฺตฺตริตฺวา นาฬิมตฺตํ พิชํ ฐเปตฺวา เสสํ ชาทิ.

โส “กิ เมทานิ เคเห, ปุณ อญฺญูมาเส ปพฺพชิสฺสามีติ นิกฺขมิตฺวา ปพฺพชิตฺ.

อิมินา ว นีหาเรน นาฬิมตฺตํ วรฺกโจรฺกญจ กุณฺฐกฺุทฺทาลญจ นิสฺสาย สตต วาเร คิหิ หุตฺวา สตต วาเร ปพฺพชิตฺวา
สตตเม ปน วาเร จินฺเตสิ “อหํ สตต วาเร อิมํ กุณฺฐกฺุทฺทาลํ นิสฺสาย คิหิ หุตฺวา ปพฺพชิตฺโต, กตฺถจิเทว นํ ฉชฺเตสฺสามีติ.

โส คจฺจคตฺริ คนฺตฺวา “ปติตฺตญฺญานํ ปสฺสนฺโต โอตฺริตฺวา คณฺเหยฺยํ, ยถาสฺส ปติตฺตญฺญานํ น ปสฺสามิ ตถา นํ ฉชฺเตสฺสามีติ
จินฺเตตฺวา นาฬิมตฺตํ พิชํ ปีโลติกาย พนฺธิตฺวา ปีโลติกํ กุทฺทาลมฺเล พนฺธิตฺวา กุทฺทาลํ อคฺคทณฺชเก คเหตฺวา คจฺจคตฺริเร ฐิตฺโต
อกฺขินิ นิมฺมิเลตฺวา อุปฺริสีเส ติกฺขตฺตุํ อวชฺชิตฺวา คจฺจคย ชิปิตฺวา นีวตฺติตฺวา โอลฺเกตฺวา ปติตฺตญฺญานํ อทิสฺวา
“ชิตํ เม, ชิตํ เมติ ติกฺขตฺตุํ สทฺทมกาสิ.

ตสฺมี ขณ พาราณสี ราชา ปจฺจนฺตํ วุปฺสมेतฺวา อาคนฺตฺวา นทิตฺเร ขนฺธาวารํ นีวาเสตฺวา
นหฺนตฺถาย นทิตฺโณ โอตฺติณฺโณ ตํ สทฺทํ อสฺโสสิ.

ราชุนญจ นาม “ชิตํ เม, ชิตํ เมติ สทฺโท อมฺนาโป โหติ.

โส ตสส สนนตักิ คนตวา “อหิ อิทานิ อมิตตมททหน กตวา ‘ชิตัง เมติ อากโต, ตวั ปน ‘ชิตัง เม ชิตัง เมติ วิรวสิ, ก็ นามตนติ ปุจฉิ.

กุกุทาลปนชิตโต “ตวั พาทิเรเก โจเร ชินิ, ตยา ชิตัง ปุน อชิตเมว โหติ,
มยา ปน อชมตติโก โลกโจโร ชิตโต, โส ปุน มัง น ชินิสสติ, ตสเสว ชโย สาธูติ วตวา อิมัง คากมาท

“น ตัง ชิตัง สาธู ชิตัง ยัง ชิตัง อวชียติ
ตัง โข ชิตัง สาธู ชิตัง ยัง ชิตัง นาวชียตีติ.”^๑

ตังขณเวยว คงคัง โอลิเกนโต อาโปกลินัง นิพพตเตตวา อธิคตวิเสโส อากาเส ปลลลงเกน นิสสีทิ.

ราชา มหาปุริสสส รมมกถัง สุตวา วนทิตวา ปพพชชัง ยาจิตวา สทธี พลกาเยน ปพพชชि.

โยชนมตตา ปริสา อโหสิ.

อโปโรปี สามนตราชา ตสส ปพพชิตภาวัง สุตวา “ตสส รชชัง คณหิสสามีติ อากนตวา ตถา สมิทัง นครัง สุลลณัง ทิสวา
“เอวรूपัง นครัง ฉชชเตตวา ปพพชนโต ราชา น โอรเก ฐาเน ปพพชิสสติ, มยาปี ปพพชิตัง วฏฏฐิตีติ จินเตตวา
ตตถ คนตวา มหาปุริสสัง อุปสงกมิตวา ปพพชชัง ยาจิตวา สปริโส ปพพชชิ.

เอเตเนว นีหาเรณ สตต ราชาโน ปพพชชีสุ.

สตตโยชนิโก อสสโม อโหสิ.

สตต ราชาโน โภเค ฉชชเตตวา เอตตัง ชนัง คเหตุวา ปพพชชีสุ.

มหาปุริโส พรหมจริยวาสัง วสิตวา พรหมโลกูปโค อโหสิ.

สตถา อิมัง รมมเทสนัง อาทริตวา “อหิ ภิกขเว ตทา กุกุทาลปนชิตโต อโหสิ.”^๒ กิลเสสา นามเต เอวัง ภาริยาติ อาท.

จิตตหตถตเถรวตถุ.

๑ ชุ. ชา. เอก. ๒๗/๒๒.

๒ สี. ม. ยุ. อโหสิ.

๖. อารทวิปสสภิกขุชาดก.

“กมุฏฐปมฺมตี อิมํ ธรรมเทศนํ สตถา สวตถึยํ วิหรนฺโต อารทวิปสสเก ภิกขุ อารพภ กเถสิ.

[ภิกขุ ๕๐๐ รู้อยู่ในไพรสนธ์]

สวตถึยํ กิร ปญจสตา ภิกขุ สตถุ สนฺติเก ยาว อรหตฺตา กมฺมฏฐานํ คเหตฺวา “สมณธมฺมํ กริสฺสามาติ โยชนสฺตมคฺคํ คนฺตฺวา เอกํ มหาคามํ อคมฺสิ.

อถ เน มนุสฺสา ทิสฺวา ปญฺญตฺตาสเนสุ นิสฺทาเปตฺวา ปณฺเฑทึ ยาคฺคาทึทึ ปริวิสิตฺวา “กตถ ภาเน คจฺจถาติ ปุจฺฉิตฺวา,
“ยถาฆาตฺตฺวานนฺติ วุตฺเต, “ภาเน อิมํ เตมาสํ อิเธว วสส, มยฺปิ ตุมหากํ สนฺติเก สรณฺสุ ปติฏฺฐาย สีสานิ รกฺขิสฺสามาติ ยาจิตฺ
วา เตสํ อธิวาสนํ วิทิตฺวา “อวิทุเร ฐานเ มหนฺโต ว วนสนฺโท อตถิ, เอตถ วสส ภาเนตฺติ วตฺวา อุกฺกยฺเชสฺสุ.

เต ภิกขุ ตํ วนสนฺทํ ปริวิสิสฺ.

[เทวดาทำอุบายหลอนภิกขุ]

ตสมิ วนสนฺเท อธิวตฺถา เทวตา “สีลวฺนฺโต อยฺยา อิมํ วนสนฺทํ อนุปฺตฺตา,
อยุตฺตํ โข ปน อมหากํ, อยฺเยสฺสุ อิธ วสนฺเตสฺ, ปุตฺตภาตึกํ” คเหตฺวา รุกฺเข อภิรฺยุทฺ วสิตฺนฺติ โอตริตฺวา ภูมฺิยํ นิสฺสิทิตฺวา จินฺตยฺสิ
“อยฺยา อิมสมิ ฐานเ อชเชกรตฺตี วสิตฺวา อทฺธา เสว คมฺิสสนฺตีติ.

ภิกขุปี ปุนทิวเส อนฺโตคาเม ปิณฺฑาย จริตฺวา ปุน ตเมว วนสนฺทํ อากมฺิสฺ.

เทวตา “ภิกขุสงฺฆเ สุวตฺตนาถ เกนจิ นิมนฺตีโต ภวิสฺสตี ตสมฺมา ปุน อากจฺจตี, อชฺช คมนํ น ภวิสฺสตี, เสว คมฺิสสนฺตี มลฺลเยติ อิมิ
นา อุกฺปาเยน อพฺตมฺมาสมตฺตํ ภูมฺิยเมว อจฺฉิสฺ.

ตโต จินฺตยฺสิ “ภทฺนตา อิมํ เตมาสํ อิเธว มลฺลเย วสิสฺสนฺตี, อิเธว โข ปน วสนฺเตสฺ อมหากํ รุกฺเข อภิรฺุทิตฺวา นิสฺสิทิตฺปิ อยุตฺตํ,
เตมาสํ ปุตฺตภาตึเก คเหตฺวา ภูมฺิยํ นิสฺสิทิตฺวานานิปิ อมหากํ ทุกฺขานิ, กิณฺจ กตฺวา อิเม ภิกขุ ปลาเปตฺุ วฏฺฐตีติ.

ตา เตสฺ เตสฺ รตฺติฏฺฐานทิวาฏฺฐานเสุ เจว จงฺกมนโกฏฺฐิสฺ จ ฉินฺนสฺสีนนิ กพฺนธานิ ทสฺเสตฺตุ อมนุสฺสสทฺทญฺจ สาเวตฺตุ อารภิสฺ.

ภิกขุณฺํ ชิปีตกาสาทโย โรคา ปวตฺตีสฺ.

เต อถญฺมญฺญิ “ตฺยหํ อวฺุโส กิ รุชฺชตี, ตฺยหํ กิ รุชฺชตีติ ปุจฺฉิตฺวา “มยฺหํ ชิปีตโรโค, มยฺหํ กาสิติ วตฺวา
“อวฺุโส อหํ อชฺช จงฺกมนโกฏฺฐิยํ ฉินฺนสฺสีสํ อทฺทสฺ, อหํ รตฺติฏฺฐานเ กพฺนธํ อทฺทสฺ, อหํ ทิวาฏฺฐานเ อมนุสฺสสทฺทํ อสฺโสสิ,
ปรีวชเชตพฺพยุตฺตกมฺิทํ ฐานํ, อมหากํ อิธ อฆาตฺตุกํ โทตี, สตถุ สนฺติกํ คมฺิสสามาติ.

เต นิกฺขมิตฺวา อนุปฺพเพน สตถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา วนทิตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสฺสิทิสฺ.

[พระศาสดาประทานอาวูฐ]

ธอ เน สตถา อาห “กั ภิกขเว ตสมึ ฐาเน วสิตุํ น สกขิสสเถธาติ.

“อาม ภนฺเต, อมหากั ตสมึ ฐาเน วสนฺตานิ เอวรูปานิ เภรवारมมณานิ อุปฺภุชฺชนฺติ, เตน เอวรูปํ อผาสุกํ โหติ,
เตน มยํ ‘วชฺเชตพพยุตตกมิตํ ฐานนฺติ ตํ ฉชฺเชตฺวา ตุมหากั สนฺติกั อาคตาติ.

“ภิกขเว ตตฺถเอว ตุมหากั คนฺตุํ วฏฺฏมฺหิตฺติ.

“น สกกา ภนฺเตติ.

“ภิกขเว ตุมเห อาวูฐํ อคฺคเหตฺวา คตา, อิทานิ อาวูฐํ คฺคเหตฺวา คจฺจนฺตาติ.

“กตฺราวูฐํ ภนฺเตติ.

สตถา “อหํ โว อาวูฐํ ทสฺสามิ, มยา ทินฺนาวูฐํ คฺคเหตฺวา คจฺจนฺตาติ วตฺวา

“กรณียมตฺถกฺสเลน

ยนฺตํ สนฺตํ ปทํ อภิสเมจจ

สกโก อฺชฺช จ สฺหุชฺช จ

สฺวโจ จสฺส มฺหุ อนฺติมานีติ

สกลํ เมตตฺตสฺสฺสฺสํ^๑ กเถตฺวา “ภิกขเว อิมํ ตุมเห พหิ วิหารสฺส วสนฺนชฺโชโต ปฏฺฐาย สชฺชฌายนฺตา อนฺโตวิหารํ ปวิเสยยาถาติ
อฺยโยเชสิ.

เต สตถารํ วนฺทิตฺวา นิภขมิตฺวา อนฺุพฺพเพน ตํ วสนฺนชฺชํ ปตฺวา พหิวิหारे คณฺสชฺชฌายํ สชฺชฌายมานาว วสนฺนชฺชํ ปวิสึสุ.

[เทวดากลับได้เมตตาจิต]

สกลวสนฺนชฺเช เทวตา เมตตฺตจิตฺตํ ปฏฺฐิตฺวา เตสํ ปจฺจุคฺคมนํ กตฺวา ปตฺตจิวรรปฏฺฐิคฺคหณํ อापฺุจฺฉึสุ, คตฺตสมฺพาหนํ อापฺุจฺฉึสุ,
เตสํ ตตฺถ ตตฺถ อารกฺขํ สฺสฺวิหิตํ กรึสุ, จกฺกชฺชปฺนํ^๒ วีย สนฺนินฺนินา อเหสิ.

กตฺถจि อมฺนุสฺสสทฺโท นาม นาโหสิ.

เตสํ ภิกฺขุณฺ จิตฺตํ เอกคฺคํ โหติ.^๓

เต รตฺติภฺภูฏานทิวาภฺภูฏานสฺสุ นินฺนินา วิปัสสนาย จิตฺตํ โอตฺวาเรตฺวา อตฺตนิ ขยวํ ปฏฺฐเปตฺวา

“อโย อตฺตภาโว นาม ภิกฺขชนฺตเถน อถาวรตเถน กุลาภาชนสทิสฺสตี วิปัสสนํ วชฺชฌยึสุ.

๑ ชฺ. พุ. ๒๕/๑๓.

๒ สฺ. ปกฺกชฺชปฺนํ.

๓ ย. อโหสิ.

[พระสัมมาสัมพุทธตรัสศาธากำซั้บ]

สมมาสมพุทโธ คนธกุฎิยํ นิสินโนว เตสํ วิปัสสนาย อารทภาวํ ญตฺวา เต ภิกขุ อามนเตตฺวา^๑

“เอวเมว ภิกขเว, อยํ อตตภาโว นาม ภิกขชนตเถน อถารตเถน กุลาธภานสทิสฺโส เอวาทิ วตฺวา

โธภาสํ ฝริตฺวา โยชนสเต ฐิตฺปิ เตสํ อภิมุขํ นิสินโน วิย ฉพพณฺณรสมิโย วิสฺสขเขตฺวา ทิสฺสมาเนน รูปน อิมํ คาธมาท

“กุมภูปมํ ภายมิมํ วิทิตฺวา

นคฺรูปมํ จิตตฺมิทํ ฤเกตฺวา^๒

โยเธธ มารํ ปณฺญาเวเนน

ชิตถจ รกฺเข อนิเวสนํ สียาทิ.

[แก้อรรถ]

ตตถ กุมภูปมณฺติ อพลทพพลตเถน อนทธนียตาย ตาวกาลิกตเถน อิมํ เกสาทิสฺมทสงฺขาตํ ภายํ กุมภูปมํ
กุลาธภานสทิสฺสํ วิทิตฺวา.

นคฺรูปมํ จิตตฺมิทํ ฤเกตฺวาติ นคฺรํ นาม พทิตฺธา ธิรํ โทติ คมฺภีรปริชํ ปาการปริกฺขิตตํ ทวารธมฺมฏฺฐาลกยฺตุตํ

อนนฺโต สุวิภตฺตํ วิถิจตฺทุกสิงฆากสมปนนํ อนตฺราปณํ

“ตํ วิลุมฺปิสมมาติ พทิตฺธา โจรา อากนตฺวา ปวิสิตฺตํ อสภโกนตา ปพพตํ อาสขข ปฏฺฐิตา วิย คจฺจนฺติ

เอวเมว ปณฺทิตฺโต กุลปฺตฺโต อตตโน วิปัสสนาจิตตํ ธิรํ นคฺรสทิสฺสํ กตฺวา ฤเกตฺวา นคฺเร ฐิตฺโต

เอกโธธาราทินา นานปฺปการน อาวุเธน โจรคณฺํ วิย วิปัสสนามเยน จ อริยมคฺคเมเยน จ ปณฺญาเวเนน

ตํ ตํ มคฺคชาธมํ กิเลสํ ปฏฺฐิพาหนฺโต ตํ กิเลสมารํ โยเธธ ปทเรยยาติ อตฺถโธ.

ชิตถจ รกฺเขติ ชิตํ อฺปปาทิตํ ตฺรณวิปัสสนํ อวาสสปฺปายอฺตฺตสปฺปายโกชนสปฺปายปฺคฺคสปฺปาย ธมฺมสฺสวนสปฺปายาทินิ อา
เสวนนฺโต อนตฺรณตฺตรา สมาเป็นตี สมาเป็นชิตฺวา ตโต วุณฺฐาย สฺพุทฺธจิตฺเตน สงฺขารํ สมมสนนฺโต รกฺเขย.

อนิเวสนํ สียาทิ อนาลโย ภเวย.

ยธา นาม โยโธ สงคามสฺสเส พลโกณฺฐกํ กตฺวา อมิตเตทฺธิ สทฺธิ ยฺชณฺนโต ฉาโต วา ปิปาสิโต วา หุตฺวา

สนนาเท สติเล อาวุเธ วา ปติเต พลโกณฺฐกํ ปวิสิตฺวา วิสสมิตฺวา ภุชิตฺวา ปิวิตฺวา สนนยทิตฺวา อาวุธํ คเหตุวา ปุน นิกขมิตฺวา

ยฺชณฺนโต ปฺรเสนํ มทฺทติ อชิตํ ชินาติ ชิตํ รกฺขติ

โส ทิ สเจ พลโกณฺฐเก เอวํ วิสสมนฺโต ตํ อสสาเทนฺโต อจฺเจยย รชชํ ปฺรทตฺถคตํ กเรย

เอวเมว ภิกขุ ปฏฺฐิตทฺธํ ตฺรณวิปัสสนํ ปุนปฺปุนํ สมาเป็นตี สมาเป็นชิตฺวา ตโต วุณฺฐาย

สฺพุทฺธจิตฺเตน สงฺขารํ สมมสนนฺโต รกฺขิตฺตํ สกโกติ อุตฺตริมคฺคปฏฺฐิลาเถน กิเลสมารํ ชินาติ

สเจ ปน โส สมาเป็นตีเมว อสสาเทติ สฺพุทฺธจิตฺเตน ปุนปฺปุนํ สงฺขารํ น สมมสติ.

มคฺคผลปฏฺฐิเวธํ กาทฺนํ สกโกติ ตสฺมา รกฺขิตพพฺพุตฺตํ รกฺขนฺโต อนิเวสนํ สียา สมาเป็นตี นิเวสนํ กตฺวา ตตถ น นิเวเสย

อาลยํ น กเรยยาติ อตฺถโธ.

๑ ส. ม. ย. อามนเตสิ.

๒ ส. ม. ย. ฐเปตฺวา.

“ตุมเห เอวํ กโรธาติ เอวํ สตุธา เตสํ ภิกขุณํ ฌมมํ เทเสสิ.

เทสนาวसानะ ปญจสตา ภิกขุ นิสินนฐฐานะ นิสินนา ว สห ปฐิสุมภิทาหิ อรหตตํ ปตวา
ตถาคตสส สุวณฺณวณฺณํ สรீรํ วณฺเณนตา โถเมนตา วนฺทนฺตา ว อากจฺฉิสฺสูติ.

อารทวิปัสสกภิกขุวัตถุ.

๗. ปุติคตตติสสตุเถรวตถุ.

“อจิรวตถุ กายิตติ อิมมมเทสนน สตุถา สวตถุญญ วิหรนุโต ปุติคตตติสสตุเถโร อารพภ กเถสิ.

[พระเถระกายเน่า]

เอโก กิร สวตถุญญาสี กุลปุตโต สตุถุ สนตติเก อมมกถ สุตวา สาสเน อูร์ ทตวา ปพพชิตโต ลพฐปสมบโท ติสสตุเถโร นาม อโหสิ.

คจจนเต คจจนเต กाल, ตสส สรีเร โรโค อุตปาติ.

สาสพมตติโย ปิพกา อฏฐหีส.

ตา อนุปุพเพน มุคคตตตา กายายมตตา โกลฐฐิมตตา อามลคมตตา เพลุมตตา หุตวา ปภิชชิส.

สกลสรีริ ฉิททาวฉิทท อโหสิ.

“ปุติคตตติสสตุเถโรเตวสส นาม อุตปาติ.

อถสส อปรภาเค อฏฐนิ ภิชชิส.

โส อปปฏิชคคิโย อโหสิ.

นิवासนปารุปนํ ปุพพโลहितมกขิตํ ชาลปวุสทิส อโหสิ.

สทฐิวิหริกาทโย ปปฏิชคคิตุํ อสกโกนตตา ฉททปยีส.

โส อนาโถ หุตวา นิปชช.

[พระพุทธเจ้าทรงพยาบาลและทรงแสดงธรรม]

พุทธานญจ นาม เทว วาเร โลกโวลอกนํ อวิชิตํ โหติ

ปจจสุกาลเ โลก โวลเณตตา จกกวาพมุขวุญญิตโต ปฏฐาย คนธกุญญิมุขํ ญานํ กตวา โอลเณตติ

สาย โอลเณตตา คนธกุญญิตโต ปฏฐาย พาทิราภิมุขํ ญานํ กตวา โอลเณตติ.

ตสมิ ปน สมเย ภควโต ญานชาลสส อนโต ปุติคตตติสสตุเถโร ปญญายิ.

สตุถา ติสสสส ภิกขุโน อรหตตสส อุปนิสสยํ ทิสวา “อัย สทฐิวิหริกาทิตติ ฉททิตโต, อิทานิสส มํ ฐเปตวา อญญํ ปฏฐิสรณํ นตถิติ คนธ

กุญญิตโต นิกขमितวา วิหารจาริกํ จรมาโน วีย อคคิสาลํ คนตวา อุกขลิต โหวิตวา อุกกํ ทตวา อุกทนนํ อโรเปตวา

อุทกสส ตตตภาวํ อากมยมาโน อคคิสาลายเมว อฏฐาสี, ตตตภาวํ ชานิตวา คนตวา ติสสภิกขุโน นิปนนมลจกโกญญิ คณหิ.

ตทา ภิกขุ “อเปถ ฆนเต, มยํ คณหิสสามาติ มลจกํ คเหตุวา อคคิสาลํ อานยีส.

สตุถา อมพณกํ ออาหาราเปตวา อุนโหนกํ อาสิญจิตวา เตหิ ภิกขุหิ ตสส ปารุปนํ คาหาเปตวา

อุนโหนกน มททาเปตวา อาตเป วิสสชชาเปสิ.

อถสส สนตเถ รุตวา ตํ สรริํ อุณโททเกน เตเมตวา ตสส สรริํ ฌสิตวา นหาเปสิ.

ตสส นหานปรีโยसानะ ปารุปนํ สุกุชิต.

อถ นํ ตํ นิวาสาเปตวา นิตถกาสาวิ อุกเกน มททาเปตวา อาตเป วิสสชชาเปสิ.

อถสส คตเต อุกเก ฉินนตเต, ตํ สุกุชิต.

โส เอกํ กาสาวิ นิวาเสตวา เอกํ ปารุปีตวา สลลหุทสรริโร เอกคคจิตโต หุตวา มถจเก นิตชชิต.

สตถา ตสส อุตสึสเก รุตวา “ภิกขุ อัยํ ตว กาโย อเปตวิญญาโณ นีรูปกาโร หุตวา กลิงครํ วย ปฐวิยํ สยิสสตีติ วตวา อิมํ คากมาห

“อจิริ วตยํ กาโย ปฐวิ อธิเสสสติ
อุทเท อเปตวิญญาโณ นิตถํว กลิงครนติ.

[แก้อรธ]

ตถ อจิริ วตติ ภิกขุ น จิสเสวายํ กาโย ปฐวิ อธิเสสสติ, อิมิสสา ปกตีสยเนน สยิตาย ปฐวิยา อุปริ สยิสสติ.

อุทเทติ อปวิทโธ อปคตวิญญาณตาย ตจจโณ หุตวา เสสตีติ ทสเสตี.

ยถากิ? นิตถํว กลิงครนติ นีรูปกาโร นิตถกํ กภูชชณนํ วย.

ทพพสมการตถิกา ทิ มนุสสา อธณญํ ปวิสิตวา อุกุํ อุกุทสนธฐาเนน วงกํ วงกสนธฐาเนน ฉินทิตวา ทพพสมการํ คณนติ,
อวเสสํ ปน สุตริณจ ปุติกถจ อสารกถจ คณนทิกษาทถจ ฉินทิตวา ตถเถว ฉทเทนติ,
อถเย ทพพสมการตถิกา อาคนตวา ตํ คเหตุวา อากงขนตา นาม นตถิ,
ตํ โอลเกตวา อตตโน อุปการกเมว คณนติ, อิตริ ปฐวิคตเมว โทติ,
ตํ ปน เตน เตน อุปาเยน มถจปฏิปาทกํ วา ปาทกฐลิกํ วา ผลกปฐกํ วา กาคุํ สกกาปิ ภาเวย
อิมสมิ ปน อตตภาเว ทวตตีสาย โภกฐาเสสุ เอกภกฐาโสปี มถจปฏิปาทกาทิวเสน วา อถญเณน วา อุปการมเชน
คยหุปโค นาม นตถิ, เกวลํ นิตถํว กลิงครํ, อัยํ กาโย อปคตวิญญาโณ กติปาหเสว ปฐวิยํ เสสตีติ.

[พระพุทธรเจ้าทรงพยาบาลและทรงแสดงธรรม]

เทสนาวสาเน ปุติคตตติสสเถโร สห ปฐิสมภิทาหิ อรหตตํ ปาปุนิ.

อถญะปิ พหุ โสตาปนนาทโย อหะสุ.

เถโรปิ อรหตตํ ปตวา ปรีนิพพายิ.

สตถา ตสส สรริทิจจํ การาเปตวา ธาตุโย คเหตุวา เจตยํ การาเปสิ.

ภิกขุ สตถารุ ปุจฉิสฺ “ภนเต ปุติคตตติสสเถโร กุหิ นิพพตโตติ.

“ปรินิพพุโต ภิกขเวติ.

“ภนเต เอวรूपสฺ อรหตตูปนิสสยสมปนฺนสฺส ภิกขุโน กิการณา คตตํ ปุติกํ ชาตํ, กิการณา อญฺ्ञิณิ ภินฺนานิ,
กิมสฺส การณํ อรหตตสฺส อุนิสสยภาวํ ปตตฺนติ.

“ภิกขเว สพฺพเมตํ เอตสฺส อตตนา กตกมฺเมน นิพพตตฺนติ.

“กี ปน เตน ภนเต กตฺนติ.

“เตนหิ ภิกขเว สุณาถาติ อตีตํ อหาริ

[บุพพกรรมของพระติสสะ]

อัย กสฺสปสมฺมาสมฺพุทฺธกาเล สาธุณิโก หุตฺวา พุทฺธ สกฺุณเ วธิตฺวา อีสฺสรชนํ อุนฺนุทฺธิ, เตสํ ทินฺนาวเสเส วิกกิณาติ
“วิกิณฺวาเสสา มาเรตฺวา ฐูปิตา ปุติกา ภวิสฺสนตีติ
ยถา อุนฺนุทฺติ น สกฺโกนฺติ, ตถา เตสํ ชงฺฆญฺ्ञิณิ จ ปกฺขญฺ्ञิณิ จ ภินฺทิตฺวา ราสี กตฺวา ฐูเปสิ.

เต ปุณฺทิวเส วิกกิณาติ.

อติพฺพนํ ลทฺธกาเล อตตโน อตถาย ปจาเปสิ.

ตสฺส เอกทิวสํ รสโฆชนเ ปกฺเก, เอโก ชีณาสโว ปิณฺชาย จรฺนโต ตสฺส เคหทฺวาเร อญฺ्ञาสี.

โส เถรํ ทิสฺวา จิตฺตํ ปสาเทตฺวา “มยา พุทฺธ ปาณา มาริตา”, อโยจ เม เคหทฺวาเร ฐูโต, อนฺโตเคเห จ รสโฆชนํ สวีชฺชติ,
ปิณฺชปาตมสฺส ทสฺสามีติ ตสฺส ปตตํ อาทาย ปุเรตฺวา รสปิณฺชปาตํ ทตฺวา เถรํ ปญฺจปติญฺ्ञิเตน วนฺทิตฺวา
“ภนเต ตุมฺเหหิ ทิฏฺฐมฺมสฺส มตถกํ ปาปุณฺเณยฺยฺนติ อห.

เถโร “เอวํ โหตุติ อุนฺนุเมทฺนํ อกาสิ.

[ประมวลผลกรรม]

ภิกขเว ตทา ติสฺสสฺส กตกมฺมวเสเนว เอตํ ติสฺสสฺส นิปฺพนนํ,
สกฺุณานํ อญฺ्ञิเกทฺนีสฺสนฺเทน ติสฺสสฺส คตตํ ปุติกํ ชาตํ อญฺ्ञิณิ จ ภินฺนานิ,

ชีณาสวสฺส รสปิณฺชปาตทานนิสฺสนฺเทน อรหตตํ ปตโตติ.

ปุติคตตติสสเถรวตถุ.

๘. นนทโคपालกวดถุ.

“ทีโส ทิสนติ อิมั ฆมมเทสนั สตถา โกสลชนปะเท วิหรนโต นนทโคपालกั อารพภ กเถสิ.

[นายันทะหลบหลิกราชัย]

สาวตถิยั กิร อนาถปิณฑิกสส คหปะติโน นนโท นาม โคपालโก โคยุดั รกขติ อทโฆ มหทฐโน มหาโกโค.

โส กิร, ยถา เกณิโย ชฎิลโล ปพพชิตเวเสน, เอวั โคपालกตเตน ราชปัลลั ปริหรนโต อตตโน กุมภัม รกขติ.

โส กาลานุกาลั ปยจโครเส อาทาย อนาถปิณฑิกสส สนตีกั อาคนตวา สตถารั ปสสตี ฆมมัสสุณาดิ
อตตโน วสนฐฐานัน อากมนตถาย สตถารั ยาจติ.

[พระศาสดาไปโปรดนายันทะ]

สตถา ตสส ญาณปริปากั อากมยมาโน อาคนตวา^๑ ตสส ปริกุกภาวั ญตวา เอกทิวสั มหาภิกขุสงขปริวัโต
จาริกั จรนโต มคคา โอกกมม ตสส วสนฐฐานาสนเน อญญตรสมิ รุกขมุเล นิสสิทิ.

นนโท สตถุ สนตีกั คนตวา^๒ วนทิตวา ปฐิสนถารั กตวา สตถารั นิมนเตตวา

สตถาหัง พุทธปะมุขสส ภิกขุสงขสส ปณิถั ปยจโครสทานัน อทาสิ.

สตตเม ทิวเส สตถา อญโมทณัน กตวา ทานกถาทีเกทัง อญปุพพิถัง กเถสิ.

กถาปริโยसानะ นนทโคपालโก โสตาปะตติมเล ปติฐฐาย สตถุ ปตตัง คเหตุวา สตถารั อญคจจณโต ทูริ คนตวา

“ติฐฐุ อุปาสกาทิ นีวัตติยมาโน วนทิตวา นีวัตติ.

อถ นั เอโก ลุทธโก วิชฌิตวา มาเรสิ.

[พวกภิกษุโทษพระศาสดาว่า ทำให้นายันทะถูกฆ่า]

ปะจจโต อากจจจนา ภิกขุ ทิสวา คนตวา สตถารั อาหังสุ

“นนโท ฆนเต โคपालโก ตุมหากัง อีชาคตตตวา มหาทานัน ทตวา อญคนตวา นีวัตตนโต มาริโต,

สเจ ตุมเห นาคจฉิสสธ, นาสส มรณัน อภวิสสาติ.

[จิตที่ตั้งไว้ผิด ทำความฉิบหายให้ยิ่งกว่าเหตุใดๆ]

สตถา “ภิกขเว มยิ อากเตปะปี อนาคเตปะปี, ตสส จตสโส ทิสวา จตสโส อญทิสวา คจจจตสสาปะปี มรณโต มุจจญปะปาโย นาม นตถิ,

ยั ทิ เนว โจรา น เวริโน กโรนติ, ตัง อิมสั สตถานัน อญโต ปวตตัง มิจจาปะณิหิตัง จิตตเมว กโรตตีติ วตวา อิมั คากมาห

“ทีโส ทิสั ยนตัง กยิรา

เวริ วา ปน เวรินัน

๑ ม. อคนตวา.

๒ สี. ย. อาคนตวา.

มิจฉาปณิหิต จิตตํ

ปาปิโย นํ ตโต กรเถติ.

[แก้บรรณ]

ตตถ ทิส ทิสนติ โจโร โจโร.

ทิสวาติ ปาฐเสโส.

ยนต์ กยิราติ ยนต์ ตสส อนนยพยสนํ กรเยย. พุติยปเทปี เอเสว นโย.

อิทํ วุตตํ โหติ

“เอโก เอกสส มิตตพพโรโจโร ปุตตพารเขตตวตถุคโหมทิสาทิสู อปรชมนโต ยสส อปรชมตี ตปี ตเถว อตตนิ อปรชมนตํ โจโร ทิสวา
เวรี วา ปน เกนจิเทว การณน พนธเวรี เวรี ทิสวา

อตตโน กกขพตาย ทารุณตาย ยํ ตสส อนนยพยสนํ กรเยย, ปุตตพาร วา ตสส ปิเพยย เขตตาทินี วา นาสเยย,
ชีวิตา วา ปน นํ โวโรเปยย

ทสสุ อกฺสสภมมปเถสุ มิจฉาฐปิตตตทา มิจฉาปณิหิต จิตตํ ปาปิโย นํ ตโต กรเถ ตํ ปุริสํ ตโต การณโต ปาปตรํ กรเยย

วุตตปกาโร ทิ ทิส วา เวรี วา ทิสสส วา เวรีโน วา อิมสมิเยว อตตภาเว ทุกขํ วา อูปปาเทยย ชีวิตกขยํ วา กรเยย

อิทํ ปน อกฺสสภมมปเถสุ มิจฉาฐปิต จิตตํ ทิฏฐูปิ ฐมเม อนนยพยสนํ ปาเปตี อตตภาวสสเสสุปี จตุสุ อปาเยสุ ชีปีตวา
สีสํ อุกฺขิปิตํ น เทตีติ.

เทสนาวसाने พหุ โสตาปตติผลาทินี ปตตทา.

มหาชนสส สาทติกา เทสนา ซาตา.

อุปาสเคน ปน ฆวานตเร กตํ กम्मํ ภิกฺขุทึ น ปุจฺฉิตํ, ตสฺมา สตถารานํ กถิตนฺตี.

นนทโคपालกวดถุ.

๙. โสเรยยตเถรวตถุ.

“น ตัม มาตา ปิตา กยิราติ อิมัม ฌมมเทสนัม สตถา โสเรยยนคเร สมภูตัม สวตถิยัม นิฏฐาเปสิ.

[เศรษฐิบุตรกลับเพศเป็นหญิงแล้วหลบหนี]

สมมาสมพุทเธ สวตถิยัม วิหรนเต, โสเรยยนคเร โสเรยยเสฏฐิปุตโต เอเกน สหายเกน สหฐิ สุขยานเก นิสิติตวา มหนเตน ปริวารเณ นทานตถาย นครา นิกขมิ.

ตสมิ ขณ มหากัจจายนตเถโร โสเรยยนครัม ปิณฑาย ปวิสิตุกาโม พหิณคเร สงฆาภูมि ปารุปติ.

เถรสส จ สุวณณวณณัม สรีริ.

โสเรยยเสฏฐิปุตโต ตัม ทิสวา จินเตสิ

“อโห วต, อโย เถโร มม ภริยา ภเวยย, มม วา ภริยาย สรีรวณณเณ เอตสส สรีรวณณเณ วिय ภเวยยาติ.

ตสส จินติตมตเตเวว ปุริสลิงคัม อนตรธายิ, อิตถิลิงคัม ปาตุโรหสิ.

โส ลขขมาโน ยานกา โอรูปุท ปลาโย.

ปริชโน ตัม อสยชานนโต “กิเมตัม, กิเมตุนติ อาห.

สาปิ ตกกสิลคคัม ปฏิปชช.

[พวกเพื่อนและพ่อแม่ออกติดตามแต่ไม่พบ]

สหายโกปิสสา อโธ จิโต จ วิจิริตวาปิ นาททส.

สพเพ นหายิตวา เคหํ อคัมสุ

“กัม เสฏฐิปุตโตติ วุตเต, “นหัตวา อาคโต ภวิสสตีติ มณญิมหาติ วทิสสุ.

อถสส มาตาปิตโร ตตถ ตตถ ปริเยสิตวา อปสสนตา โรทิตวา ปริเทวิตวา “มโต ภวิสสตีติ มตกมตตัม อทิสสุ.

[นางเดินตามพวกเกวียนไปเมืองตักกสิลา]

สา เอกัม ตกกสิลคามิสตถวาทัม ทิสวา ยานกัม ปจจโต ปจจโต อนุพนธิ.

อถ นัม มนุสสา ทิสวา “อมหากัม ยานกสส ปจจโต ปจจโต อากจจสิ, มยัม ‘กสเสสา ทาริกาติ ตัม น ชานามาติ วทิสสุ.

“สามิ ตุมहे อตตโน ยานกัม ปาเชถ, อหัม ปทสา คมิสสามิตี คจจนตี คจจนตี องคูลิมุททิกัม ทตวา

เอกสมิ ยานเก โอภาสํ กาทเรสิ.

[ได้เป็นภริยาของลูกชายเศรษฐีในเมืองนั้น]

มนุสฺสา จินตยีสฺส “ตถกสิณนคเร อมหากํ เสฏฺฐิปุตฺตสฺส ภริยา นตฺถิ, มยํ ตสฺส อาจิกฺขิสฺสาม, มหาปณฺณากาโร โน ภวิสฺสตีติ.

เต คนฺตวา “สามิ อมเหติ ตุมหากํ อิตฺถีรตนํ อานีตฺนติ.

โส สุตฺวา ตํ ปกฺโกสาเปตฺวา อตฺตโน วยานุรูปํ อภิรูปํ ปาสาทิกํ ทิสฺวา อุปฺปนฺนสิเนโห อตฺตโน เคเห อกาสิ.

[ชายอาจกลับเป็นหญิง และหญิงอาจกลับเป็นชายได้]

ปุริสา ทิ อิตฺถิโย อิตฺถิโย วา ปุริสา อภูตปุพฺพา นาม นตฺถิ.

ปุริสา ทิ ปรสฺส ทาเรสุ อติจริตฺวา กาลํ กตฺวา พุทฺธิ วสสตฺตสฺสหาสิ นิริเย ปจิตฺวา

มนุสฺสชาติ อากฺขณฺตา อตฺตภาวสฺเต อิตฺถีภาวํ อาปชฺชนติ.

อานนฺตเถโรปิ กปฺปสฺตสฺสปุริตฺตปารมี อริยสาวโก สํสारे สํสรนฺโต เอกสฺมี อตฺตภาเว กมฺมารกุลเ นิพฺพตฺโต

ปรทารกมฺมํ กตฺวา นิริเย ปจิตฺวา ปกฺกาเวเสเสน จุทฺทสฺส อตฺตภาเวสุ ปุริสสฺส ปาทปริจาริกา อิตฺถิ อโหสิ,

สฺตตฺส อตฺตภาเวสุ วิชฺชุทฺธรณํ ปาปุณฺนิ.

อิตฺถิโย ปน ทานาพินิ ปุณฺณานิ กตฺวา อิตฺถีภาเว ฉนฺท์ วิราเชตฺวา “อิทํ โน ปุณฺญํ ปุริสฺตตฺถาวํ ปฏฺฐิลาภาย สํวตฺตตฺตุติ

จิตฺตํ อธิภฺรฺวทิตฺวา กาลํ กตฺวา ปุริสฺตตฺถาวํ ปฏฺฐิภนฺติ.

ปติเทวตา หุตฺวา สามิสฺมาปฏิปตฺติวเสนาปิ ปุริสฺตตฺถาวํ ปฏฺฐิภนฺเตว.

ออยฺยจฺ เสฏฺฐิปุตฺโต เถเร อโยนิโส จิตฺตํ อุปฺปาเทตฺวา อิมสฺมีเยว อตฺตภาเว อิตฺถีภาวํ ปฏฺฐิภิ.

[นางคลอดบุตร]

ตถกสิลาโย เสฏฺฐิปุตฺเตน สทฺธี สํวสมนฺวาย ปนฺสฺสา กุจฺฉิยํ คพฺโภ ปติภฺรฺวทิสฺสิ.

สา ทสฺมาสจฺจเยน ปุตฺตํ ลภิตฺวา ตสฺส ปทฺสา คมนกาเล อปรปี ปุตฺตํ ปฏฺฐิภิ.

เอวมฺสฺสา “กุจฺฉิยํ วุตฺถา เทว ปุตฺตา อเหสุ, โสเรยฺยนคเร ตํ ปฏฺฐิจฺจ นิพฺพตฺตา เทวติ จตฺตาโร ปุตฺตา อเหสุ.

[นางได้พบกับเพื่อนเก่า แล้วเล่าเรื่องให้ฟัง]

ตสฺมี กाले โสเรยฺยนคโรโต โย ตสฺสา สหายโก เสฏฺฐิปุตฺโต โส ปญฺจทิสฺส กุสฺสเดทฺติ ตถกสิลํ คนฺตวา สุขฺยานเก นิสฺสินฺโน

นคฺร์ ปาวิสฺสิ.

อถ นํ สา อุปริปาสาทฺเตเล วาตฺปานํ วิวริตฺวา อนฺตรวิถิ อโโลกยมาณา จิตฺตา ทิสฺวา ตํ สญฺชานิตฺวา

ทาสี เปเสตฺวา ตํ ปกฺโกสาเปตฺวา มหาตฺเต นิสฺสีทาเปตฺวา มหฺนตํ สกฺการสมฺมานํ อกาสิ.

อถ นํ โส อาท “ภทฺเท ตวํ อิตฺโต ปุพฺเพ อมเหติ น ทิฏฺฐปุพฺพา, อถ จ ปน โน มหฺนตํ สกฺการํ กโรสิ, ชานาสี ตวํ อมเหติ.

“อาม สามิ, ชานามิ, นนุ ตุมเห โสเรยยนครวาสินติ.

“อาม ภาเทติ.

สา มาตาปิตฺตฺตฺนญจ ภริยาย จ ปุตฺตฺตฺนญจ อโรคภาวํ ปุจฺฉิ.

อิโตโร “อาม ภาเท, อโรคาติ วตฺวา “อมฺม ชานาสิ ตวํ เอเตติ อาห.

“อาม สามิ, ชานามิ, เตสํ เอโก ปุตฺโต อตฺถิ, โส กหนติ.

“ภาเท เอตํ มา กเถสิ, มยํ เตน สหสิ เอกทิวสํ สุขยานเก นิสิตฺตฺวา นหายิตุํ นิกฺขนตา, เนวสส คตฺติ ชานาม,

อิโต จิตฺโต จ วิจฺจิตฺวา ตํ อทิสฺวา มาตาปิตฺตฺนํ อารอยิมหา, เตปิสฺส โรทิตฺวา กนฺทิตฺวา เปตกิจฺจํ กรีสฺสูติ.

“อหํ โส สามิตฺติ.

“อเปหิ ภาเท, ก็ กเถสิ, มยหํ สหายโก เทวกุมารो วिय โสภติ, เอโส ปุริโสติ.

“โหตุ สามิ, อหํ โสติ.

อถ นํ “อิหํ ก็ นามาติ.

“ตํทิวสนเต อโย มหากจฺจายนตฺเถโร ทิฏฺฐิตฺติ.

“อาม ทิฏฺฐิตฺติ.

“อหํ ออยมํ มหากจฺจายนตฺเถโร โอลเภาตฺวา

‘อโห วต อยํ วา เถโร มม ภริยา ภเวยฺย, เอตสฺส วา สรฺรฺวณฺโณ วिय มม ภริยาย สรฺรฺวณฺโณ ภเวยฺยาติ จินฺเตสิ,

จินฺติตกฺขณฺเนว ปุริสลิงคํ อนฺตรธาเย, อิตฺถิลิงคํ ปาตุภาวิ,

อถาหํ ลชฺชชาย กสฺสจิจิ วตฺตุํ อสฺกุกฺกณฺติวาทโต ปลาโยตฺวา อิจาคตา สามิตฺติ.

“อโห เต ภาริยํ กมมํ กตํ, กสฺมา มยหํ นาจิกฺขิ, อปิจ ปน เต เถโร ชมาปีโตติ.

“น ชมาปีโต สามิ, ชานาสิ ปน ตวํ ‘กหํ เถโรติ.

“อิมเมว นครํ อุปนิสฺสาย วิหฺรตฺติ.

“สเจ ปิณฺฑทฺาย จรฺนฺโต อิจาคจฺเจยฺย, อหํ มม อยฺยสฺส ภิกฺขาหารํ ทเทยฺยามิตฺติ.

“เตนหิ สีสํ สกฺกาโร กโรหิ, อมฺหากํ ออยมํ ชมาเปสฺสามาติ.

[นางขอขมาพระมหากัจจายนเถระ]

โส เถรสฺส วสนฺภูฏานํ คนฺตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสินฺโน “ภนฺเต เสว มยหํ ภิกฺขํ คณฺหาติ อาห.

“นนุ ตวํ เสฏฺฐิปปุตฺต อากนฺตุโกสิติ.

“ภนฺเต มา อมหากั อคฺนตฺถภาวํ ปุจฺฉณ, เสว เม ภิกฺขุ คณฺหาติ.

เถโร อธิวาเสสิ.

เคเหปี เถรสฺส มหาสกฺกาโร ปฏฺยตฺโต.

เถโร ปุณฺทิวเส ตํ เคหทวารํ อคฺมาสิ.

อถ นํ นิสฺสาเปตฺวา ปณฺเฑน อาหาเรน ปรีวีสิตฺวา เสฏฺฐิปุตฺโต ตํ อิตฺถิ คเหตฺวา เถรสฺส ปาทมฺุเล นิปฺชชาเปตฺวา

“ภนฺเต มยฺหํ สหายิกาย ขมฺเถติ อาห.

“กิเมตฺนฺติ

“อัย ภนฺเต ปุพฺเพ มยฺหํ ปิยสหายโก หุตฺวา ตุมฺเห โอลฺเกตฺวา เอวํ นาม จินฺเตสิ,

อถสฺส ปุริสลิงคํ อนุตฺตรชาโย, อิตฺถิลิงคํ ปาตุภฺว, ขมฺถ ภนฺเตติ.

“เตนฺหิ อุกฺกฺุหฺถ, ขมามิ โว อหฺนฺติ.

[เขากลับทเป็นชาย แล้วบวชได้บรรลุอรหัตผล]

เถเรน “ขมามีติ วุตฺตมตฺเตเยว, อิตฺถิลิงคํ อนุตฺตรชาโย. ปุริสลิงคํ ปาตุภฺว.

ปุริสลิงเค ปาตุภฺตมตฺเตเยว, ตํ ตกฺกสิลาเย เสฏฺฐิปุตฺโต อาห

“สมฺม สหายิก อิมเ ทเว ทารกา ตว กุจฺฉิยํ วุตฺตตฺตา มํ ปฏฺิจฺจ นิพฺพตฺตตฺตา อุกฺกนฺนํปิ โน ปุตฺตาเอว,

อิเธว วสฺสสาม, มา อุกฺกณฺฐีติ.

“สมฺม อหํ ‘เอเกน อตฺตภาเวน ปฐฺมํ ปุริโส หุตฺวา ปุณฺ อิตฺถิภาวํ ปตฺวา ปุณฺ ปุริโส ชาโตติ วิปการปตฺโต

ปฐฺมํ มํ ปฏฺิจฺจ เทว ปุตฺตา นิพฺพตฺตา, อิทานิ เม กุจฺฉิตฺเต เทว นิกฺขนฺตา –

‘สฺวหา เอเกนตฺตภาเวน วิปการํ ปตฺวา ปุณฺ เคเห วสฺสสามิตฺติ สยฺญํ มา กริ, อหํ มม อยฺยสฺส สนฺติเก ปพฺพชิสฺสามิ,

อิมเ เทว ทารกา ตว ภารา โหนฺตุ, อิมสฺมา ปมฺชฺชิตฺติ วตฺวา ปุตฺเต ปริจฺมุพิตฺวา ปริมฺชฺชิตฺวา ปิตุ นิยฺยาเทตฺวา

นิกฺขมิตฺวา เถรสฺส สนฺติเก ปพฺพชิ.

เถโรปี ตํ ปพฺพาเซตฺวา อุปสมฺปาเทตฺวา คณฺหิตฺวาว จาริกถฺจรมานो อนุกฺกเมน สวตฺถิ อคฺมาสิ.

ตสฺส “โสเรยยตเถโรติ นามํ อโหสิ.

ชนปทฺวาสิโน ตํ ปวตฺตี ญตฺวา สงฺขุมิตฺวา โกตฺุหลชาตา อุปสงฺกมิตฺวา ปุจฺฉิสฺสุ “เอวํ กิริ ภนฺเตติ.

“อามาวุโสติ.

“ภนฺเต เอวรूपิ การณํ นาม โหติ, ตุมฺหากํ กิริ กุจฺฉิยํ เทว ปุตฺตา นิพฺพตฺตา, ตุมฺเห ปฏฺิจฺจ เทว ชาตา,

เตสํ โว กตฺเรสุ พลวสิเนโห โหตีติ.

เทศนาวสานเน พหุ โสตาปตติผลาทีนิ ปตฺตา.

เทศนา มหาชนสฺส สาทถิกา ซาตาติ.

โสเรยยตเถรวตฺถุ.

จิตฺตวคฺคควณฺณา นิฏฐิตา.

ตติโย วคฺโค.
